

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
KATEDRA SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ EKOLOGIE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VENKOV – MÍSTO PRO ŽIVOT?

**(ANALÝZA VENKOVSKÉHO SPOLEČENSTVÍ – PŘÍPADOVÁ STUDIE: OBEC
KŘIŽÁNKY)**

Ing. Hana Mrázková

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ivan Rynda

Praha, 2005

Chtěla bych velmi poděkovat PhDr. Ivanu Ryndovi za cenné připomínky a odborné rady, které mi poskytl během tvorby této diplomové práce. Velké poděkování směřuji i k obyvatelům obce Křižánky, bez jejichž spolupráce by nebylo možné tuto práci realizovat.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 22. 11. 2005

.....
podpis

Abecední přehled použitých zkratk:

BPEJ – bonitovaná půdně-ekologická jednotka
CENIA – Czech Environmental Information Agency
EAGGF – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund
EIA – Environmental Impact Assessment
ERDF – European Regional Development Fund
ES – Evropské společenství
ESF – Evropský sociální fond (European Social Fund)
EU – Evropská unie
GIS – geografické informační systémy
HDP – hrubý domácí produkt
HRDP – Horizontal Rural Development Plan (Horizontální plán rozvoje venkova)
CHKO – chráněná krajinná oblast
CHOPAV – chráněná oblast přirozené akumulace vod
JPÚ – jednotné pozemkové úpravy
KES – kostra ekologické stability
KPÚ – komplexní pozemkové úpravy
LANDEP – Landscape Ecological Planning
LEADER+ - Liaison Entre Actions de Development de l'Economie Rurale
LHO – lesní hospodářská osnova
LHP – lesní hospodářský plán
MA 21 – Místní Agenda 21
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
NRP – Národní rozvojový plán
OP – operační program
OPRL – Oblastní plán rozvoje lesů
OSN – Organizace spojených národů
OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná
POV – plán obnovy venkova
SOU – střední odborné učiliště
SOŠ – střední odborná škola
SROP – Společný regionální operační program
SWOT – Strengths Weaknesses Opportunities Threats
ÚSES – územní systém ekologické stability

ABSTRACT

Mrázková, H.: Rural space – place for living? (Analysis of rural society – case study: settlement Křižánky)

Diploma thesis. Praha. 2005

This diploma thesis is focused on the rural space (rural society) and on the contextual theoretical and practical approaches. The thesis is divided in two main parts – THEORETICAL PRINCIPLES and CASE STUDY.

The part THEORETICAL PRINCIPLES is aimed to describe the rural space from historical and present point of view. There are also presented principles of the regional policy and methods of planning in the landscape and in the society (i.e. landscape ecological planning, strategic planning etc.). These are put in the context of law in force.

Description of social/human aspects of a rural community is the goal of the second part. For the part CASE STUDY was Křižánky (the settlement in the region Vysočina) chosen because of large differentiation of the settlement structure. In the past there were three local parts with individual agency that's why the assumption of different views which was not validated eventually. The analysis of rural society is based on sociological research (questionnaire) finding out the identification to the region, the quotidian problems of the life, the value preferences, the design of civil amenities and the concept of other development of area. The output of this study is a file of quantitative and qualitative data in relation to human/society-landscape.

Keywords: rural space, society, settlement, landscape

1. ÚVOD	9
2. HYPOTÉZY	10
3. METODOLOGIE	11
3.1 Vlastní metodika práce	11
3.2 Použité metody sociologického výzkumu	12
A TEORETICKÁ VÝCHODISKA	14
4. VENKOV	14
4.1 Venkov – kulturní krajina	14
4.2 Vývoj venkovského prostoru v historických souvislostech	16
4.3 Venkov a jeho hodnoty	20
5. REGIONÁLNÍ ROZVOJ	23
5.1 Regionální politika	23
5.2 Regionální plánování a management	25
5.3 Regionální politika v rozvoji venkova	26
5.3.1 Národní politika.....	26
5.3.2 Strukturální politika EU	27
6. PLÁNOVÁNÍ VE VENKOVSKÉM PROSTORU	30
6.1 Krajinné plánování	30
6.1.1 Krajinně-ekologické plánování	31
6.1.2 Územní plánování	32
6.1.3 Územní systém ekologické stability.....	34
6.1.4 Pozemkové úpravy	35
6.1.5 Posuzování vlivů na životní prostředí (EIA).....	36
6.1.6 Plán péče o zvláště chráněná území	36
6.1.7 Lesní hospodářský plán	37
6.2 Komunitní plánování	37
6.2.1 Strategické plánování.....	39
6.2.2 Místní Agenda 21	41
7. SOUVISEJÍCÍ LEGISLATIVNÍ OPATŘENÍ	42
7.1 Zákony ve vztahu k rozvoji venkova	43
7.2 Účast veřejnosti	44

B PŘÍPADOVÁ STUDIE	46
8. IDENTIFIKACE ÚZEMÍ.....	46
8.1 Přírodní charakteristika území	46
8.2 Kulturně-historický vývoj	48
8.3 Současný stav	52
8.3.1 Základní údaje o obci	52
8.3.2 Vnější vztahy obce	53
8.3.3 Vnitřní situace obce.....	53
8.3.4 Demografická situace	54
8.3.5 Trh práce	55
8.3.6 Školství.....	55
8.3.7 Zdravotnictví	56
8.3.8 Obchod a služby	56
8.3.9 Možnost podnikatelských aktivit	57
8.3.10 Doprava	57
8.3.11 Rekreace, sport	58
8.3.12 Kultura, památky	59
8.3.13 Životní prostředí.....	61
8.4 SWOT analýza	61
9. VÝSLEDKY SOCIOLOGICKÉHO ŠETŘENÍ.....	64
10. DISKUSE.....	80
ZÁVĚR.....	91
POUŽITÁ LITERATURA	94
PŘÍLOHY	

SEZNAM OBRÁZKŮ:

Obr.1: Schéma integrálních součástí venkova – lidé + krajina.....	15
Obr. 2: Diagram rovnocenného postavení všech aktérů v procesu komunitního plánování (tzv. princip triády).....	38
Obr. 3: Moravské Křižánky – mapa zeměměřiče Jana Křoupala z roku 1741.....	49

SEZNAM FOTOGRAFIÍ:

Foto. 1: Proměny tradiční zástavby v obci Křižánky.....	21
Foto 2: Novodobá stavba v Mor. Křižánkách částečně respektující tradiční přístupy.....	21
Foto 3 a 4: Proměny tradiční zástavby v moravské části Křižánek (Hanychova chalupa).....	22
Foto 5: Reliéf CHKO Žďárské vrchy (pohled z Č. Milov směrem k M. Křižánkám).....	46
Foto 6: Malinská skála.....	47
Foto.7: Čtyři palice na konci 19. století.....	51
Foto.8: Čtyři palice v roce 2005.....	51
Foto 9: Na internetový kiosk u Obecního úřadu se stává fronta.....	54
Foto 10: Fotbalové hřiště na Moravských Křižánkách.....	59
Foto 11-14: Ukázky typické architektury Křižánek.....	60

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ:

Tab.1: Počet obyvatel v obci Křižánky k 31. 8. 2005 dle místních část.....	52
Tab. 2: Věková struktura.....	54
Tab.3: Frekvence spojů ze zastávky Křižánky – dolní konec.....	58
Graf.1: Grafické znázornění věkového rozložení.....	54

1. ÚVOD

V současné době je velmi patrný trend rozrůstání měst a depopulace venkova. Podíl Evropanů žijících ve městech se blíží třem čtvrtinám¹, což je velmi alarmující a v dlouhodobých perspektivách neudržitelná skutečnost. Je proto třeba navrhovat taková rozvojová opatření pro venkovská sídla a okolní krajinu, která budou v souladu s požadavky na ochranu životního prostředí a zároveň vytvoří vhodné podmínky pro bydlení, zaměstnanost a zlepšení kvality života obecně.

Vedle jasného cíle ochrany přírody a krajiny vyvstává další neméně důležitý cíl integrovaného rozvoje venkova s přiměřenou strukturou osídlení, dostupností služeb, dopravní obslužností apod. Prioritou je prvořadě využívání lokálních zdrojů, podpora regionálních trhů k prodeji produktů místní výroby, zakládání malých a středních podniků v regionu, obnova lokálních tradic, podpora zemědělství a turistiky při současném snižování ekologických rizik.

K dosažení takovéto – **multifunkční** – krajiny je třeba respektovat strategii rozvoje venkova založenou na attributech udržitelného rozvoje² (tzn. rozvoje zahrnujícího činnost člověka zaměřenou na udržení produktivity a přirozeného potenciálu krajiny v dlouhodobém horizontu). Navržená opatření v rozvojové politice venkova by měla vycházet z konsensu environmentálních, ekonomických i **sociálních** požadavků.

Problematika analýzy venkovské (kulturní) krajiny je poměrně dobře rozpracována – na úrovni vědeckého poznání i praktického uplatnění. Většinou se však jedná spíše jen o krajinně-ekologický rozbor území, zatímco sociální a kulturní dimenze je potlačena. „Dochází k situaci, že na jedné straně relativně dobře známe anatomii, tj. „tělo“ kulturní krajiny, jak funguje, vnitřní vazby, z čeho se skládá kulturní krajina, ale na straně druhé známe málo „ducha“ kulturní krajiny, její esprit, genius loci, tedy to, co ji činí prostřednictvím mentální vazby místního obyvatelstva na místo a čas specifickou, respektive identickou.“ (ŽIGRAI, 2004, překlad H. MRÁZKOVÁ)

Cílem předložené diplomové práce je sumarizovat teoretické principy a východiska obnovy, respektive rozvoje venkovského prostoru, včetně analýzy souvisejících právních předpisů. Druhým úkolem práce je popsat lidský potenciál konkrétní obce a demonstrovat tak praktické možnosti získávání vstupních dat pro další rozvoj obce či území s důrazem na

¹ V České republice zaujímá venkov 75 % rozlohy státu, k 1. 1. 2000 zde žilo 22,3 % obyvatel.

² Udržitelný rozvoj, resp. trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby. [1]

zapojování veřejnosti a podporu její účasti na rozhodovacích procesech. Součástí je i návrh perspektivních opatření pro další rozvoj obce včetně identifikace finančních zdrojů. Pro naplnění těchto cílů je práce členěna do dvou hlavních částí – TEORETICKÁ VÝCHODISKA a PŘÍPADOVÁ STUDIE.

První část, TEORETICKÁ VÝCHODISKA, je zaměřena na deskripci venkova z pohledu základní charakteristiky, hodnot a historického vývoje. Dále je nastíněna teorie regionálního rozvoje a regionálního managementu. V závěru první části jsou uvedeny formy plánování ve venkovském prostoru a související legislativa. Výstupem této části je literární rešerše.

Pro část PŘÍPADOVÁ STUDIE byla vybrána obec Křižánky (kraj Vysočina) z důvodů velké diferenciací sídelní struktury. Obec je členěna na moravskou a českou část (Moravské Křižánky, České Křižánky), v roce 1999 byla k obci přičleněna obec České Milovy. V této části diplomové práce je uvedena základní charakteristika šetřené obce, navazuje popis a statistické vyhodnocení sociologického šetření, které bylo v obci provedeno v srpnu tohoto roku formou dotazníku. Dotazník byl zaměřen na zjištění faktorů a míry identifikace obyvatel s územím, jejich hodnotové preference, předmětem dále byly problémy každodenního života a představy o dalším vývoji obce (území). Výstupem této části je komplexní soubor informací o území v intencích vztahu člověk-krajina, který lze dále použít jako podklad strategického plánu či jiných rozvojových dokumentů.

Z výsledků získaných v části PŘÍPADOVÁ STUDIE vychází další část (DISKUSE), kde je uvedeno celkové zhodnocení výsledků dotazníkového šetření a návrh perspektivních rozvojových opatření pro obec Křižánky.

2. HYPOTÉZY

V práci byly stanoveny dvě hypotézy vycházející z následujících tezí:

- Úroveň současného venkovského prostoru nenabízí dostatečné socioekonomické uplatnění, což vede k depopulaci venkovských oblastí. Multiplikačním negativním efektem je neschopnost iniciovat změny a zapojit se do rozvojových projektů v důsledku stárnutí populace a absence vzdělaných (informovaných) lidí v zastupitelstvu obce, které je pro další rozvoj obce zásadní.
- Druhá teze vychází z tvrzení uvedeného v dokumentu Naše společná budoucnost (1987): „Budoucí život bude převážně životem městským a péče o bezprostřední životní prostředí lidí bude zahrnovat hlavně starosti

o život ve městech.“ [1] Snahou této práce je ukázat, že pokud se zaměříme na vytvoření vhodných podmínek pro život na venkově, můžeme výrazně omezit trend depopulace venkovských oblastí.

Hypotézy:

- 1. Venkov není atraktivním místem k životu pro narůstající podíl populace.**
- 2. Aby situace popsaná v první hypotéze nepřinesla negativní důsledky v podobě postupného vylidňování, je nezbytné vytvořit podmínky, které lze přesně definovat.**

Část PŘÍPADOVÁ STUDIE je postavena na následujících tezích:

- Občané nejmenší místní části České Milovy jsou výrazně upozaďováni nejen z důvodů periferní lokalizace vzhledem k centrálně umístěným službám, ale i v důsledku nevyvážené obecní politiky.
- Skupiny obyvatel všech tří místních částí šetřené obce Křižánky budou vykazovat rozdílná stanoviska vzhledem k předchozímu samostatnému vývoji.

3. METODOLOGIE

3.1 Vlastní metodika práce³

V diplomové práci je použito několik metod. Teoretická část vychází z analýzy dostupných souvisejících dokumentů (např. zákony, vládní dokumenty), knih a ostatních informačních zdrojů (např. webové stránky, přednášky). Výstupem této části je literární rešerše (metoda pozitivní selekce a kompilace).

Praktická část diplomové práce je metodologicky založena na systematickém sběru dat a na přímé interakci se sledovaným jevem. Většina údajů byla získána na základě sociologického šetření prováděného formou dotazníku ve vybraném území (výsledky byly pořízeny v rámci grantu IGA MZLU v Brně, jehož hlavním řešitelem je autorka diplomové práce). Paralelní činností je analýza a srovnávací analýza dostupných dokumentů (záznamy obecního úřadu, kroniky ad.) Pro vyhodnocování získaných údajů byla použita metoda indukce. Metoda indukce řeší vztah mezi pozorovanými údaji a teorií tak, že se

---

³ Zpracováno na základě:

HOLZBACHOVÁ, I. 1996: Filosofické a metodologické problémy vědy. Brno
MERVART, J. 1977. Základy metodologie vědy. Praha

shromažďují empirické poznatky a z nich se vyvozují obecné i konkrétní závěry o stavu a vývoji dané reality a formulují se zákonitosti jejího pohybu.

Formulace perspektivních doporučení pro rozvoj šetřené oblasti je jedním z vytyčených úkolů diplomové práce. Pro jeho splnění bude použita metoda syntézy poznatků získaných při výše uvedených činnostech. Konkrétně se jedná o systémovou syntézu, při níž je definováno určité fungování systému a hledá se taková struktura systému, která by byla pro toto fungování adekvátní. Systémová metoda je založena na předpokladu, že z velkého množství údajů o sledovaném území účelově vybíráme a systematicky uspořádáváme pouze ty, které jsou relevantní pro konstrukci účelově zjednodušeného systému.

3.2 Použité metody sociologického výzkumu

Použitá výzkumná procedura:

Monografická procedura: „může zahrnovat kvantitativní i kvalitativní přístup. Používá se jako detailní a komplexní analýza při zkoumání jednoho nebo několika málo typických jevů, procesů či jednotek. Vybraná jednotka (proces, jev) je systematicky popsána a jsou zkoumány všechny jejich strukturální části a vnitřní souvislosti. Zkoumání probíhá v přirozených podmínkách“ (MAJEROVÁ, V. 1997).

Ve výzkumu byla použita metoda dotazníku a to z následujících důvodů (dle DISMANA, 2002):

- Dotazník představuje efektivní techniku, která může postihnout velký počet jedinců při relativně malých nákladech a v poměrně krátkém čase.
- Anonymita je relativně přesvědčivá.

Další výhodou je možnost respondentů zvolit si sám čas zodpovězení otázek.

Nevýhodou naopak může být nižší návratnost, které však bylo předcházeno osobním roznosem dotazníků. Další nevýhodou je zamezení spontánních odpovědí a neznalost okolností, za kterých byl dotazník vyplňován. (volně dle SURYNEK, 2001)

Základní jednotkou dotazníku je otázka. Nejčastější formou otázky v dotazníku je dle HERZMANN (1998) „tzv. otázka uzavřená, u níž jsou možné odpovědi dotázanému sděleny. Dotázaný si zpravidla vybere jednu z nabídnutých odpovědí (unique choice), někdy se připouští i více odpovědí (multichoice). Výhodou uzavřené otázky je komunikační jednoduchost a snadné zpracování. Na druhé straně je s tímto typem otázek spojeno i jedno nebezpečí – dotázaným se do jisté míry vnucují nabídnuté varianty odpovědí. Toto nebezpečí odstraňují otevřené otázky (open-end question) – takové, které

---

dotázaným nenabízejí žádné možnosti a požaduje se, aby odpověď formulovali sami, vlastními slovy.“

Dotazník aplikovaný v šetřené obci je sestaven z 33 základních a osmi identifikačních otázek. Soubor základních otázek je tvořen šesti otevřenými otázkami, u ostatních otázek je nabídka odpovědí (unique choice/multichoice). Identifikační otázky slouží k získání základního popisu respondentů (věk, vzdělání atd.) Plné znění dotazníku⁴ je uvedeno v PŘÍLOZE Č. 1. Dotazník byl určen osobám starším patnácti let. Vedle této techniky sběru dat byly prováděny i neformální neřízené rozhovory s místními obyvateli.

---

⁴ Zpracovatelem dotazníku je autorka diplomové práce.

A TEORETICKÁ VÝCHODISKA

4. VENKOV

4.1 Venkov – kulturní krajina

Venkovský prostor je definován jako „území převážně přírodního charakteru vně městských sídel, jehož součástí jsou venkovská sídla, tj. sídla do 2 000 (někdy se uvádí i 5000) obyvatel.“ (HRABÁNKOVÁ, TRNKOVÁ, 1996). Dle jiné definice lze venkovský prostor charakterizovat jako „historicky vyvinutou, hodnotnou kulturní krajinu, jejíž udržování je důležitým požadavkem společnosti. Představuje prostor harmonického soužití zemědělského a nezemědělského obyvatelstva.“ (HRABÁNKOVÁ, 1997). V zákoně 128/2000 Sb., o obcích je v § 3 uvedeno: „Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.“

HENDRYCH (2000) popisuje venkovskou, respektive kulturní krajinu „jako územní celek vzniklý a dlouhodobě utvářený cílevědomou lidskou činností za účelem kulturní a hospodářské kultivace prostředí, případně území historicky související s kulturním vědomím národa či lidstva. Lze takto označit též krajiny, které jsou důležitými svědectvími a objekty studia a porozumění historii kultivované krajiny, svědectvími činností různých kultur při osidlování krajiny.“

Velký sociologický slovník (MAŘÍKOVÁ A KOL., 1996), charakterizuje venkov jako „obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatelstva, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, ale také jinou sociální strukturou ve srovnání s městem. Z hlediska sociologie je venkov charakterizován především specifickým typem komunity, tzv. vesnickou komunitou, která se většinou vymezuje v protikladu ke komunitě urbánní těmito znaky:

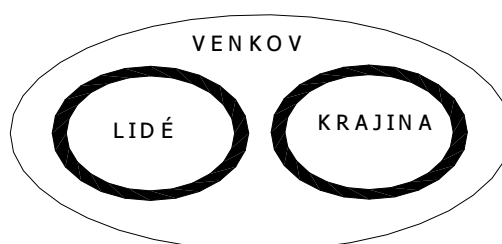
- vyšší mírou vzájemné sociální závislosti,
- menší variabilitou profesních možností,
- menší sociální diferenciací a také zúženým prostorem sociální mobility,
- silnější vazbou na tradici a slabší inklinací k sociálním změnám,
- silnější determinací přírodním prostředím.“

K této definici je třeba přistupovat kriticky – v současné době dochází k podstatnému stírání rozdílů mezi venkovem a městem. Dochází k unifikaci prostoru – z pohledu materiální i duchovní dimenze. (Na tomto místě je vhodné poprvé zmínit výsledky

provedeného šetření alespoň v obecné rovině – sledovaná komunita Křižánek nevykazovala zvýšenou míru sociální závislosti, naopak sociální klima obce je respondenty hodnoceno spíše jako individualistické, komunita je charakteristická spíše odklonem od tradic).

Shora uvedené definice venkova a venkovských sídel se liší v číslech, vykazují však shodné rysy v zaměření, vizuálním vzhledu a společnosti venkovských oblastí. V této práci je venkov chápán jako **kulturní krajina s nízkou hustotou zástavby v poměru k celému katastrálnímu území, se specifickým způsobem života místní komunity, tradicí (živou i mrtvou) a historií.**

Obr.1: Schéma integrálních součástí venkova – lidé + krajina

Pouze za předpokladu vyváženého využívání místního potenciálu území může venkovská krajina zajišťovat ekologické, regenerační, zásobovací, rekreační a další funkce v odpovídající míře. Postupné směřování kulturní (venkovské) krajiny ke stavu trvalé udržitelnosti je výsledkem optimálního uspořádání a využívání krajiny.

Vizuální aspekt harmonické venkovské krajiny je odvozen od struktury krajiny. Tato struktura je výsledkem působení řady přírodních a antropogenních procesů. „Přírodní krajina se vyvíjela výhradně pod vlivem přírodních činitelů. Se vznikem a vývojem lidské společnosti však k přírodním procesům přistupuje člověk se svou činností, která ovlivňuje vzhled krajiny jednak přímo, jednak nepřímo změnou intenzity a průběhu přírodních procesů. Venkovská krajina je tak výsledkem činnosti přírodních a antropogenních procesů, na jejichž vzájemném poměru závisí míra zkulturnění či narušení krajiny.“ (LIPSKÝ, 1998). Obdobnou teorii lze nalézt také u SKLENIČKY (2003): „charakter kulturní krajiny je kromě přírodních faktorů determinován i prvky socioekonomickými. Krajina je v současnosti převážně kombinací přírody a kultury.“

Podobně se vyjadřuje i ŽIGRAI (2004) – kulturní krajina podle něj „představuje otevřený, hybridní přírodně-antropogenní systém s příslušnými dimenzemi, znaky a prvky jako výsledek působení člověka a lidské společnosti v prostoru a čase, která zároveň vystupuje jako navzájem se doplňující a obohacující realita a sociální konstrukce. Kulturní krajinu vytvářejí racionální síly převážně ekonomického charakteru a iracionální síly

většinou socio-psychologické povahy s auto-alohtonním původem a zanechávají přitom materiálně-duchovní stopy v krajině.“ (překlad H. MRÁZKOVÁ)

Dle SÁDLA (2005) „je vztah člověka a přírody koevolucí, tedy procesem, během nějž se aktéři vzájemně přizpůsobují a ovlivňují zpětnými vazbami. Kulturní krajina je tedy svého druhu lidským artefaktem a zároveň prostředím aktivujícím člověka k určitému stylu vztahování.“

Odliv obyvatel venkova do měst je problémem nikoliv jen z pohledu zhoršujících se podmínek životního prostředí ve městě a oslabování lidského a sociálního potenciálu venkovských oblastí, ale odráží se i ve vzhledu kulturní krajiny. Zatímco kulturní krajina se vyvíjela několik tisíciletí (výrazněji do období neolitu – 8 000–6 000 př. n. l.), k degradaci (pustnutí a ztrátě charakteru krajiny – krajinného rázu) dochází velmi rychle (řádově v letech) pokud se z takovéto krajiny vytratí člověk jako hybná síla. Již z tohoto důvodu (nehledě k řadě dalších) je velmi žádoucí založit rozvoj venkovských oblastí na principech udržitelného rozvoje, který vychází z konsensu environmentálních, ekonomických, ale i sociálních a lidských požadavků. Jak je zmíněno již v úvodu této práce, je třeba poznat i „duši“ krajiny, abychom dostali komplexní soubor informací o daném území a rozvojová opatření korespondovala s představami a potřebami místních obyvatel.

4.2 Vývoj venkovského prostoru v historických souvislostech

Tato kapitola je věnována vývoji osidlování české krajiny od mladší doby kamenné až po současnost. Obsahová náplň byla čerpána (pokud není uvedeno jinak) z práce JAROSLAVA SÝKORY (1998).

„České území začalo být osidlované před 5–6 tisíci lety. Tohoto období se vyznačuje zemědělským způsobem života. Půda byla ve společném vlastnictví rodů, obdělávala se primitivním dřevěným nářadím. Jednotlivá políčka se používala pouze několik let, pak se jejich produkční schopnost snížila a hospodaření se muselo stěhovat na jiné pozemky.“

„Lidé si uvědomují výhody nového způsobu života, který znamenal možnost žít delší dobu na jednom místě, aktivně ovlivňovat druh a množství potravin. Současně však i vyšší efektivnost, kterou oproti sběru a lovu tento nový trend znamenal.“ (SKLENIČKA, 2003)

Z hlediska vývoje českého území je dále zásadní až 5. a 6. století n. l. V tomto období se datuje „příchod slovanských kmenů, které se usazovaly na nejteplejších a nejméně zalesněných místech, podél dolních toků Labe, Ohře, Vltavy, Dyje a Moravy.“ (VIKLIČKÝ, 1953; In. SÝKORA, 1998).

„Přibližně v době počátků Velkomoravské říše zaniká rodový řád a do konce 10. století přestávají vznikat rodové vesnice a mizí společná půda. Začíná složitý proces majetkových a mocenských přesunů, který známe v jeho konečné podobě jako feudální řád. Za feudalismu je největší část půdy, tzv. dominikál, vlastnictvím feudálního pána a pracují na ni nevolníci, menší část půdy, tzv. rustikál, je pronajímána poddaným za poplatky nebo naturální odvody a pracovní povinnost na panském (robotu). Raně středověká vesnice je vázána na feudální sídlo (hradiště, tvrz, hrad) a po rozšíření křesťanství též na kamenný románský kostelík – vše z důvodů úkrytu v době ohrožení.

Třinácté století přineslo změny, je pokládáno za počátek rozšiřování osídlení našeho prostoru. V této době byly zakládány nové vesnice, nová města, hrady, kláštery, a to jednak v původním, řídko osídleném území, jednak v místech dosud zalesněných. Mýcením lesů byla získávána nová zemědělská půda, která měla rozšiřující se společnost uživit. Nová sídla vznikala ve východních Čechách, v Poohří, Jihočeské pánvi, v údolních částech Českomoravské Vysočiny a v Podkrkonoší. Za každým domem byl lán pozemku ve sledu: zahrada, pole (úhor), louka, les. Období první velké kolonizace končí na počátku 15. století. Aby se po válkách obnovila zemědělská produkce, zpřísnila vrchnost vazbu vesničanů k půdě a podnítila nové obsazení a obnovu zničených vsí.“

„V této době stoupá zájem světských i církevních feudálů o vyšší hospodářské využití krajiny a o vyšší zemědělskou produkci.“ (MÁČEL, 1956; In. SÝKORA, 1998). „Dochází k rozsáhlému scelování půdy a k zakládání velkostatků. Kromě toho zakládá šlechta v krajině i četné další stavby, jako pivovary, hamry, sklárny, papírny.“

„Na dalším rozvoji venkova se velmi negativně projevil dopad třicetileté války a protireformace, která přinesla nesmírnou devastaci měst a vesnic. Celá řada sídel byla opakovaně zničena a došlo k vysídlení venkovských obyvatel z rozsáhlých oblastí.“ (KUBEŠ, PERLÍN, 1998). „Vesnice byly zčásti rozbořeny, zčásti opuštěny, pole zůstala neobdělána, vinice a zahrady poničeny. Ladem ležící půda začala přirozeně zarůstat.

Ve snaze zlepšit otrěsené státní hospodářství podpořila Marie Terezie návrhy císařského ekonoma Raaba, které počítaly s rozdělením půdy neefektivních panských velkostatků mezi poddané – tzn. jako mezi nájemce, za smluvený roční plat. Raabizační doba přinesla velké změny ve využívání krajiny, a to zavedením polních píceň, jetelovin a

okopanin, které umožnily střídání plodin na jednom místě a tím nepřetržité využívání orné půdy.“

Dalším počinem vlády Marie Terezie bylo zpracování „katastru poddanské půdy, tzv. katastru tereziánského, kterým byla sepsána všechna půda, především pro daňové účely. Reformy pokračovaly i za vlády jejího syna Josefa II. (1780–1790). Josef II. byl v reformním úsilí mnohem radikálnější a důslednější. Již jako spoluvládce své matky se staral o zakládání nových vsí na místě zrušených dvorů, o dělení velkých statků a rozmnožování počtu selských rodin. Patentem z r. 1781 zrušil nevolnictví. Patentem berním a urbaniálním z roku 1789 stanovil Josef II. na základě katastru josefinského pravidlo, že poddanému musí zůstat z hrubého výtěžku půdy 70 %.“ (MAJEROVÁ, 1997)

Tato etapa se nazývá „druhá kolonizace, jež znamenala pronikání výstavby do volné krajiny, kde se obsazovala i méně úrodná místa, vznikaly osamocené dvory a samoty. Touto etapou se završuje proces osídlování naší krajiny.“ (HORKÝ, 1984; In. SÝKORA, 1998)

„Vedle změny ve využívání půdy a skladby zemědělských plodin se v krajině mění též tvář lesů. Od druhé poloviny 18. století se původní listnaté lesy mění na smrkové a borovicové monokultury (rychlá produkce rovného stavebního dříví).

V této době roste zájem panstva o estetickou úpravu krajiny a realizují se velké krajinářsko-estetické kompozice. Projevuje se to v zakládání nových vesnic, v úpravě zámeckých zahrad a v úpravách krajiny.

V 19. století se zvětšil zájem o větší hospodářské využití venkova. Začíná se s výstavbou nových objektů pro hospodářský průmysl (mlékárny, sýrárny, škrobárny apod.). Vesnice 19. století mají často svoji školu, rozvíjí se kulturní život, existuje celá řada zájmových spolků a organizací.

V posledních desetiletích 19. století se začíná projevovat odborný zájem o lidové stavitelství na venkově, které se pokládá za nenahraditelné dědictví předků a svědectví o jejich umu a kultuře.

Na konci 19. století a na začátku 20. století tvořila venkovské osídlení celá škála velikostních kategorií sídel, od shluku několika stavení až po velké vesnice a malá města (převažovaly vesnice s počtem okolo 500 obyvatel). Hustota osídlení byla velmi vysoká – vzdálenost vesnic činila v průměru 1,5–3 km. Venkovská sídla byla spojena hustou sítí silnic a polních cest a některá i železnicí.

Převážnou rozlohu krajiny využívalo zemědělství, asi 1/3 její rozlohy pokrývaly lesy. Zemědělská půda zůstala i přes určité scelovací pokusy značně roztržštěná do množství parcel.

Radikální proměna našeho venkova začala po násilné změně společenského zřízení v roce 1948. Proměnila se sídlištní struktura. Ubylo menších sídel a snížil se počet venkovského obyvatelstva. Změnilo se obhospodařování krajiny, rozvinula se zemědělská výstavba a technologie výroby. Byla zakládána JZD a zřizovány státní statky. Soukromé vlastnictví půdy, zvířat a strojů bylo zrušeno a nahrazeno družstevním či státním (1949–1959). Po roce 1960 pokračoval proces koncentrace zemědělství.

Tomuto procesu odpovídala i zemědělská výstavba a přeměna krajiny. Velikost orné půdy se stále zvětšovala podle rozvoje dopravní techniky a mechanizace polních prací. S tím souvisí i úbytek polních cest, který znamenal ztrátu dobré přístupnosti krajiny nejen pro zemědělce, ale i pro turistiku a rekreaci. Naše zemědělská krajina se v určitých územích stala neobyvatelnou.

Nárůst měst spojený s tvorbou uniformních obytných sídlišť vyvolal u městských obyvatel potřebu odreagování v krajinném prostředí; negativní znaky měst podnítily vznik sekundárního bydlení na venkově. Nastal rozvoj chatové výstavby. Došlo také k rozvoji chalupářství. Zatímco výsledky chatařské kolonizace krajiny byly spíše tristní, chalupářům se podařilo citlivou prací zachránit stovky cenných venkovských objektů. Na našem venkově se postupně změnil i způsob života. V zemědělství bylo zaměstnáno stále méně obyvatel – v průměru 30 %, 10–20 % pracovalo v místních službách, převaha dojížděla za prací do měst nebo do lokálních průmyslových podniků.“ (SÝKORA, 1998)

Ačkoliv v této době již existovaly zákonné prostředky ochrany přírody a krajiny a byly vypracovány principy územního plánování, koordinace rozvoje venkovského prostoru byla velmi nesourodá a nevyvážená. Důvody lze hledat v nulové propojenosti jednotlivých resortů (zemědělství, lesnictví, doprava atd.).

Za posledních patnáct let se venkovská krajina proměnila. Na počátku 90. let byl rozvoj venkovských oblastí velmi podporován, vznikaly podpůrné programy na obnovu venkova a řada dalších pod gescí Ministerstva životního prostředí a Ministerstva zemědělství, později také Ministerstva pro místní rozvoj. Půda byla většinou navrátna původním majitelům, provádí se racionalizace využití přidělené půdy (pozemkové úpravy – viz kapitola 6.1.4), došlo k revitalizaci zatrubněných a napřímených říčních systémů, do krajiny se vrací staré cesty a remízky. Vznikla nová legislativa životního prostředí a

došlo k integraci environmentálních aspektů do sektorových politik. Nicméně s odlivem obyvatelstva (zejména mladých lidí) se venkov potýká stále.

4.3 Venkov a jeho hodnoty

Kulturní krajina, stejně jako samotná kultura, je tvořena dvěma složkami – materiální a duchovní složkou. Tato práce se zaměřuje na duchovní úroveň kulturní krajiny, aniž by však odhlížela od úrovně hmotné, neboť nelze tyto dva aspekty plně oddělit. Hmotná úroveň je dána převážně sekundární a terciální strukturou krajiny, která velmi úzce souvisí s duchovní složkou. Vzhled (struktura) krajiny formuje územní identitu vyjádřenou vazbou (spjatostí) člověka či konkrétní komunity na místo, kde žije. Tato vazba je determinována mírou ztotožnění se s konkrétním územím a místním společenským uspořádáním.

„Krajina je důležitým médiem zprostředkujícím vliv tradice ve vývojové dualitě tradice – inovace a jako taková je důležitým nositelem kulturní kontinuity, regionální identity a skrze ní i kulturní diverzity, která jediné může tvořit protiváhu globalizační tendenci k univerzální, nediferencované kultuře.“ (DVOŘÁČEK, 2001)

„Staré tradice a osídlení představují prostředí, kde se jednotlivé stavby navzájem respektují, vytvářejí obdivuhodně malebné celky s řádem soukromých i veřejných prostorů, propojených logickými vazbami mezi sebou i s okolní krajinou. Ztrátou hodnot venkova tak postupně mizí kultura starší než kultura měst.“ (KAŠPAROVÁ, ROZEHNALOVÁ 2003).

Problémem venkova je v této souvislosti snaha vyrovnávat se městskému prostředí v období před rokem 1990. Městské prostředí bylo v tomto období výrazně preferováno před venkovským, s výjimkou tzv. střediskových obcí s nabídkou veškerých služeb a podporou státu. V důsledku takovéto politiky došlo k marginalizaci obcí s nízkým počtem obyvatel a výraznému potlačení kulturních tradic a zvyků, v neposlední řadě také k omezení společenského života na vesnici.

Na první pohled je nejvíce patrná proměna tradiční venkovské zástavby, která byla nahrazena typicky městskou zástavbou s volbou nevhodných materiálů (nepůvodních a netypických pro dané území). Příkladem může být výstavba řadových domků zachycených na fotografii z výzkumné lokality z moravské části Křižánek. Pro tuto obec je charakteristická roztroušená zástavba (velmi nízká hustota osídlení, pro srovnání jsou vhodné fotografie ze str. 60), v této části byla naopak zvolena pro dané území velmi netypická kompaktní zástavba (městského typu).

Foto. 1: Proměny tradiční zástavby v obci Křižánky (místní část Mor. Křižánky)

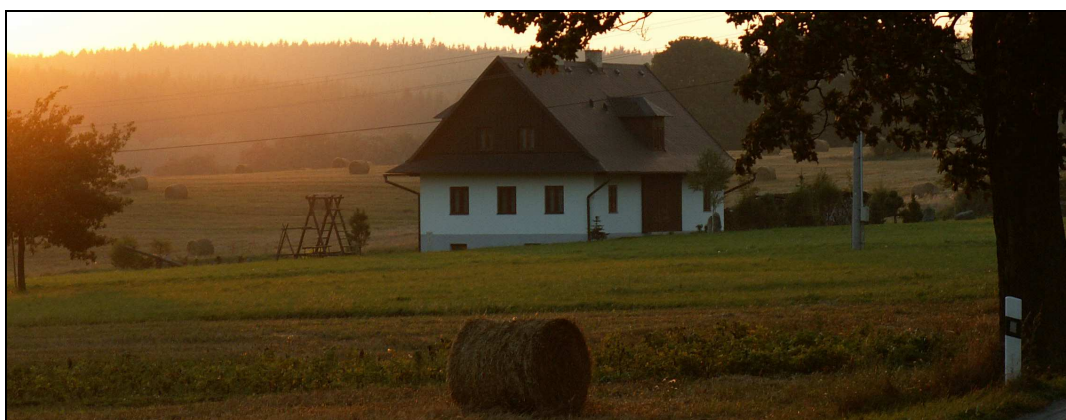

Ve střediskových obcích se budovaly nové objekty občanské vybavenosti. „Novými objekty byly stavby pro školství (nejnižší stupeň), kulturu a zdravotnictví, které vznikaly často svépomocnou prací občanů. Jejich tvorba závisela na vkusu tvůrců a většinou nezapadala dobře do svého okolí.“ (SÝKORA, 1998)

Trend umisťování nevhodné výstavby v určité míře stále pokračuje, je však usměrňován regulativy ze strany stavebních úřadů, památkové péče, popř. orgánů ochrany přírody (v šetřené obci působí správa CHKO Žďárské vrchy jako zásadní omezující faktor).

ŠKABRADA (2003) uvádí deset zásad nové výstavby, které je třeba dodržet pro zachování uceleného tradičního vzhledu obce, resp. celkového vzhledu krajiny. Toto *desatero* trefně nazývá *Základy slušného chování nové stavby na české vesnici*, jde o „chování ohleduplné a nenásilné, v zásadě navazující na své historické předchůdce.“ Jednotlivá pravidla jsou obsahem PŘÍLOHY č. 2.

Foto 2: Novodobá stavba v Mor. Křižánkách částečně respektující tradiční přístupy

Vzhled obce se za poslední desetiletí skutečně velmi proměnil, změny se ale netýkají jen nové výstavby, ale i původních staveb. V knize J. ŠKABRADY (2003) se

nepřímo zmiňuje i obec Křižánky, která spadá do tradičního regionu *Horácko*. „Horácko se postupně stalo zřejmě i díky typicky vysočinskému způsobu zástavby, inklinujícímu k uzavírání obvodu usedlostí souvislou zástavbou kolem dvora, zvláště vyhledávanou oblastí pro *chalupářský* způsob rekreace. Můžeme se tu setkat s množstvím nových úprav tradičních staveb v celém rejstříku přístupů od citlivých zásahů, které lze označit za záchranu lidové stavby, až po zcela nevkusné adaptace.“ (Při neformálních rozhovorech s obyvateli obce Křižánky vyšlo najevo, že mnohdy drastické proměny tradičních chalup jsou vnímány jako znamení pokroku. Názorným příkladem je stavení – Hanychova chalupa – složené ze dvou obytných jednotek, první fotografie zachycuje polovinu chalupy bez uprav, na druhé je vyobrazen celkový vzhled stavení. Fasáda druhé polovina domu je tvořena brisolitem – obyvatelé chápou tuto část jako opravenou, komfortnější).

Foto 3 a 4: Proměny tradiční zástavby v moravské části Křižánek (Hanychova chalupa)

V této souvislosti je vhodné připomenout termín *paměť krajiny*, kterou SKLENIČKA (2003) chápe „jako schopnost uchovávat některé krajinné atributy, ale též tyto atributy regenerovat.“ Podle SÁDLA (2005) je představa krajinné paměti nejčastěji založena na přítomnosti starých objektů v krajině, autor (resp. kolektiv autorů) preferuje složitější pojetí, v němž „nejde jen o současnou přítomnost různě starých celků, ale o koexistenci, v níž si ty staré a často skryté vrstvy ponechávají určující úlohu, zakládající historicitu objektu a nedovolí mladším strukturám, aby se plně emancipovaly.“

Dalším negativním důsledkem politiky období před rokem 1990 je omezení tradice spontánního společenského života na venkově. Společenský život však zcela nevymizel – byl představován zejména činností dobrovolných hasičů (požárníků) či myslivců a většinou byl organizován tzv. shora. Teprve však po roce 1989 dochází k obrodným aktivitám a zakládání nových spolků, obnově tradice a kultury (výrazně lze sledovat i v šetřené obci).

5. REGIONÁLNÍ ROZVOJ

5.1 Regionální politika

Regionální politika představuje dle BLAŽKA (2002) „konkrétní způsob snažení společnosti o snížení velikosti regionálních rozdílů. Regionální politiku je nutno chápat jako součást souboru ekonomických a sociálních politik, pomocí níž se státy snaží dosáhnout národních cílů, jako je ekonomický růst, sociální a politická stabilita.“

„Česká republika vstoupila po roce 1990 do období postkomunistické transformace s nevýrazně polarizovanou regionální strukturou, s nadměrně industrializovanými městskými aglomeracemi, se zanedbanou infrastrukturou, znečištěným životním prostředím, s rovnostářskou regionální politikou a se slabou a nadměrně centralizovanou územní správou. Transformace započatá v roce 1990 tuto regionální strukturu postupně měnila. Charakteristickým rysem regionálního vývoje v uplynulých letech byla jeho selektivní povaha – nerovnoměrný vývoj v jednotlivých regionech, který vedl k prohlubování jejich vzájemných rozdílů.“ (ILLNER, 1994; In. MANSFELDOVÁ, TUČEK, 2002)

ADAMČÍK (1997) uvádí výčet úkolů, které se vláda v roce 1990 zavázala naplnit v rámci globálního cíle vytvoření vyváženého vztahu mezi centry osídlení a venkovskými oblastmi:

- „Snižovat rozdíly v životních a pracovních podmínkách jednotlivých regionů.
- Podporovat diverzifikaci výrobní základny jednotlivých regionů a napomáhat vytváření pracovních příležitostí.
- Zmírňovat negativní dopady strukturálních změn, zvláště s ohledem na zaměstnanost a životní úroveň.
- Dbát na ochranu životního prostředí.
- Maximálně využívat místní podmínky, zvláště pracovní sílu, přírodní zdroje a místní technologickou infrastrukturu.“

Vytýčení úkolů a jejich naplňování bylo velmi kriticky hodnoceno na úrovni Evropské unie, která požadovala důslednější uplatňování principů regionální politiky. „V současné regionální politice dominují opatření stimulující lokální iniciativu, a to jak u subjektů soukromého sektoru (podpora malým a středním firmám, podpora šíření technologických inovací apod.), tak v případě subjektů veřejného sektoru (decentralizace), příp. spolupráce veřejného a soukromého sektoru (realizace strategií regionálního rozvoje).

Typická je snaha o řešení příčin regionálních problémů, a nikoliv jen jejich následků.“ (BLAŽEK, UHLÍŘ, 2003)

Hlavním smyslem decentralizačních opatření je zvýšení efektivity rozhodovacích procesů. Základem přístupu je přenesení rozhodovacích pravomocí blíže těm, kterých se navržená opatření budou týkat. Dochází tak k multiplikačnímu efektu, rozhodnutí vychází ze znalosti místního prostředí, s vazbou na konkrétní podmínky a je tím tak zaručena větší odpovědnost a transparentnost.

Jak již bylo řečeno, formou současné podpory regionálního rozvoje je „zpracování regionálních rozvojových programů (**strategií regionálního/lokálního rozvoje**) a to buď regionálními orgány nebo specializovanými agenturami v úzké spolupráci s významnými aktéry regionu. Smyslem těchto programů je dohodnout se na společné perspektivní vizi rozvoje regionu a koordinace záměrů jednotlivých lokálních aktérů i koordinace aktivit vlády i místních orgánů a podnikatelů s cílem dosáhnout stanovené vize.“ (BLAŽEK, UHLÍŘ, 2002)

Aktuální zaměření regionální politiky České republiky MAJEROVÁ (2005) definuje v následujících bodech:

- „Rozvoj ekonomického a sociálního potenciálu regionů s využitím místních zdrojů
- Posílení významu nehmotných investic, prakticky jejich zrovnoprávnění s tradičními investičními opatřeními
- Sféru lidských zdrojů, zejména vytváření nových pracovních míst, rekvalifikační programy, programy pro vzdělávání dospělých
- Podpora malého a středního podnikání
- Podpora péče o životní prostředí
- Rozvíjení poradenství pro obce, města, regiony a podnikatelské subjekty prostřednictvím rozvojových agentur podporovaných státem, poradenských center apod.“

„Regionální rozvoj sleduje vyvážený socioekonomický rozvoj regionů, zlepšování životních podmínek, zodpovědné zacházení s přírodními zdroji, ochranu životního prostředí a potřebu racionálního využívání území, ale zároveň vychází z toho, že jistá míra nerovností mezi regiony je přirozeným jevem, a že nerovnoměrný vývoj mezi odvětvími a nerovnosti mezi regiony jsou přirozeným základem konkurence a inovace. (ADAMČÍK, 1997)

Regionální politika státu tedy sice stále do jisté míry vychází ze selektivního přístupu, respektuje však také fakt, že rozdíly v kvalitě života obyvatel různých regionů nezávisí jen na jejich schopnostech, ale jsou předurčeny i geografickou polohou či ekonomickou strukturou. Výrazné rozdíly mezi regiony tedy politika koriguje stimulací zaostávajících území a přerozdělováním finančních prostředků.

5.2 Regionální plánování a management

Důležitým dokumentem v oblasti regionálního rozvoje je *Evropská charta regionálního plánování* [2] přijatá ES v roce 1983 (plné znění viz PŘÍLOHA 3). Ve zkratce vytyčuje tyto základní cíle:

- Vyvážený socioekonomický rozvoj regionů.
- Zlepšení životních podmínek.
- Zodpovědné zacházení s přírodními zdroji a ochrana životního prostředí.
- Racionální využívání území.

Podle Evropské charty vyvážený socioekonomický rozvoj regionů (ADAMČÍK, 1997):

- Vychází z celoevropských ekonomických procesů, **specifických regionálních charakteristik**.
- Usiluje o regulaci vývoje regionů, které jsou přehuštěné, nebo se rozvíjejí příliš rychle.
- Podporuje rozvoj zaostalých regionů řešením infrastruktury.
- Se navázat na evropská průmyslová a hospodářská centra a ta okrajová území, která mohou na základě svých strukturálních předpokladů vyrovnávat sociálněekonomické tlaky.

Za prostředek naplňování daných cílů lze považovat regionální management. Jde o soubor technik a postupů, které v konečné fázi vedou k rozvoji regionů a zvýšení jejich konkurenceschopnosti a prestiže. Hlavními aktéry jsou starostové, rady, zastupitelé regionů, obcí apod. Veškerá činnost vychází z ověřeného veřejného zájmu.

ADAMČÍK (2003) uvádí tyto úkoly a cíle regionálního managementu:

- Zpracování vizí, scénářů a rozvojových strategií na regionální a komunální úrovni.
- Iniciování a řízení rozvojových impulsů a procesů v regionu.
- Vytváření regionálního konsensu vedoucího k posílení regionální identity a konkurenceschopnosti regionu vzhledem k ostatním regionům.

- Aktivizování regionálního lidského kapitálu a s ním spojeného kreativního prostředí, jeho posilování a zhodnocování ve prospěch regionálního a lokálního rozvoje.
- Mobilizování regionálního, lokálního a sektorového inovačního potenciálu
- Napomáhání přenosu informací o lokálním a regionálním rozvoji a jejich využívání podle cílových skupin, přispívání k větší transparentnosti a dostupnosti těchto informací.
- Poradenská pomoc a pomoc při rozhodování (doporučení pro jednání regionálních a lokálních politických aktérů; odborné expertízy, variantní řešení atd.).
- Přinášení mechanismů a přístupů, které vedou k urovnání konfliktů a vytváření konsensu na regionální i lokální úrovni (management konfliktů).
- Realizace konkrétních plánů, opatření a projektů prostřednictvím projekčního managementu a přispívání k vytváření inovativního a kreativního regionálního a lokálního rozvoje.

5.3 Regionální politika v rozvoji venkova

5.3.1 Národní politika

Základními programovými dokumenty v oblasti rozvoje venkova jsou *Strategie regionálního rozvoje* vztahující se na celé území České republiky a *Regionální programy rozvoje* na bázi nižších územních jednotek (regionů).

Strategií regionálního rozvoje se rozumí dle zákona 248/00 Sb., o podpoře regionálního rozvoje „střednědobý dokument, který formuluje přístup státu k podpoře regionálního rozvoje, poskytuje potřebná východiska a stanovuje rozvojové cíle a zásady pro vypracování regionálních programů rozvoje.“

Strategie regionálního rozvoje ČR obsahuje analýzu regionálního rozvoje a to jak z hlediska odvětví či sektorů, tak i jednotlivých regionů, hodnocení dosavadních odvětvových opatření ministerstev a přístupů regionů, vymezení slabých a silných stránek v rozvoji jednotlivých regionů, odvětví a sektorů. Následuje návrh strategie dalšího prostorového rozvoje ČR (vymezení priorit a opatření k podpoře rozvoje).

Hlavní atributy strategie regionálního rozvoje jsou [3]:

- uplatňování principu subsidiarity,
- sektorová a regionální dělba práce a spolupráce,

- vytváření rovných šancí pro všechny regiony,
- vytváření rámce pro spolupráci v rámci Evropské unie.

„Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) při vypracování návrhu strategie regionálního rozvoje využívá zejména statistické údaje, příslušné územně plánovací podklady a územně plánovací dokumentaci, limity využití území a zásady jeho organizace, principy ochrany a tvorby životního prostředí a programy rozvoje územního obvodu krajů. Na základě vládou schválené strategie regionálního rozvoje vypracovává MMR ve spolupráci s dotčenými ústředními správními úřady a kraji návrh regionálního programu rozvoje.“ (zák. 248/00 Sb.)

Regionální programy rozvoje obsahují (dle MAJEROVÉ, 2005):

- „hodnocení dosavadního vývoje, analýzu slabých a silných stránek regionu,
- rozvojovou strategii regionu,
- podrobné vymezení priorit a opatření k zabezpečení stanovené strategie,
- stanovení rozsahu finančních prostředků,
- stanovení způsobu realizace programu,
- odpovědnost za realizaci programu, způsob řízení a vyhodnocování.“

Regionálním programem rozvoje je například *Program obnovy venkova (POV)*⁵, spadající pod gesci MMR. „Cílem je stabilizace venkovského osídlení, obyvatelstva a tím i krajiny prostřednictvím podpory společenského a kulturního života, podpory nabídky pracovních příležitostí na venkově, podpory rozvoje veřejných služeb, ochrany kulturně-historických památek, životního a přírodního prostředí krajiny.“ (MAJEROVÁ, 2005)

5.3.2 Strukturální politika EU

Základním cílem strukturální politiky EU je vytvoření ekonomické a sociální rovnováhy v rámci Evropské unie postupným snižováním regionálních rozdílů. Je realizována formou strukturálních fondů, Kohezního fondu a Iniciativ společenství. Základním podkladem pro získání podpory je *Národní rozvojový plán (NRP)* na období let 2004–2006⁶, pomoc je poskytována prostřednictvím pěti operačních programů (OP) – OP Průmysl a podnikání, OP Rozvoj lidských zdrojů, OP Infrastruktura, OP Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství a Společný regionální operační program (SROP). Stručná charakteristika NRP a operačních programů je uvedena v PŘÍLOZE Č. 4.

⁵ Podrobnější charakteristika POV je mimo jiné obsahem PŘÍLOHY Č.7

⁶ Od roku 2007 bude platit nová dotační politika, která je však velmi podobná té stávající; konkrétně se jedná o období 2007-2013.

V současné době existují čtyři strukturální fondy⁷ (ve správě Evropské komise), ze kterých členské státy čerpají finance prostřednictvím národních programových dokumentů.

Mezi strukturální fondy patří:

Evropský fond regionálního rozvoje (*European Regional Development Fund, ERDF*)

Hlavním posláním ERDF je vyrovnávání regionálních rozdílů a podpora rozvoje regionálních struktur s ohledem na principy trvale udržitelného rozvoje. Z ERDF se podporují opatření zaměřené na oblasti (dle DRAHOŠOVÁ, 2003. In: RAJČÁKOVÁ, 2005):

- „Místní ekonomický rozvoj a podpora zaměstnanosti, rozvoj infrastruktury, cestovního ruchu a kultury.
- Rozvoj konkurence schopnosti podniků a investic.
- Přeshraniční spolupráce, spolupráce mezi regiony a státy.
- Rozvoj vědy, technologií a informační společnosti.
- Ochrana a zlepšení životního prostředí.
- Podpora rovnoprávnosti mezi muži a ženami v zaměstnání.“

Evropský sociální fond (*European Social Fund, ESF*)

Z ESF lze čerpat finanční podporu na odborné vzdělávání, poradenství a rekvalifikaci. Cílem ESF je podpora vzniku nových pracovních míst a pracovní mobility jako nástroj omezení vzrůstající nezaměstnanosti, dále podpora rovných příležitostí – tedy sledování vyrovnaného (proporcionálního) zastoupení mužů a žen při vstupu na trh práce, podpora ohrožených skupin (absolventi škol, předdůchodový věk, ženy po mateřské dovolené apod.) při přístupu k pracovním příležitostem. Kladen je také důraz na podporu propojování odborného vzdělávání a praxe.

Evropský zemědělský vyrovnávací a garanční fond (*European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF*)

„Spolupodílí se na zabezpečení Společné zemědělské politiky EU. Účelem nástroje je podpora strukturálních reforem v zemědělství. Fond je rozdělen do dvou sekcí. *Garanční* sekce financuje opatření cenové podpory a exportních dotací s cílem zabezpečení stabilních cen pro výrobce, *vyrovnávací* sekce poskytuje dotace na racionalizaci, modernizaci a strukturální transformaci v zemědělské výrobě (zejména podpora farem).

---

⁷ Čerpání z fondů se řídí třemi vytýčenými cíli. Poskytování podpory České republice spadá pod Cíl 1: Podpora rozvoje zaostávajících regionů (Cíl je zaměřen na investice do výroby a na trvale udržitelný rozvoj. Patří sem regiony, jejichž HDP leží pod hranicí 75% průměru HDP EU).

K prioritám fondu patří (RAJČÁKOVÁ, 2005):

- Rozvoj zemědělství v zaostalých regionech a v regionech se strukturálními problémy
- Zlepšení struktury zemědělského majetku, marketing, diverzifikace činností ve venkovských oblastech
- Konverze zemědělské výroby, zavedení nových technologií a zvýšení kvality produktů
- Zabezpečení trvale udržitelného rozvoje zemědělství a lesního hospodářství
- Podpora rozvoje zemědělských systémů s nízkými vstupy
- Rozvoj ekonomických činností, zachování a tvorba nových pracovních míst, zlepšení nových pracovních a životních podmínek v rurálních podmínkách.

Čtvrtým strukturálním fondem je **Finanční nástroj na podporu rybnářství** (FIFG), který je ve vztahu k šetřené oblasti velmi okrajový. Podrobnější informace uvádí RAJČÁKOVÁ (2005) či webové stránky www.strukturalni-fondy.cz.

Kohezní fond

Kohezní fond nebo také fond Soudržnosti (*Cohesion Fund, CF – navazuje na předvstupní fond ISPA*) byl zřízen Maastrichtskou smlouvou (1993). Poskytuje prostředky na velké investiční projekty v sektorech životního prostředí a dopravy (transevropské dopravní sítě) v členských státech Unie, jejichž HDP je nižší než 90% průměru EU (ČR tuto podmínku splňuje). Příjemcem podpory je stát. Kohezní fond je z hlediska lokálního rozvoje venkovských oblastí v přímém důsledku nepodstatný.

Iniciativy Společenství

Iniciativy Společenství⁸ lze roztrždit do několika skupin:

- Přeshraniční spolupráce – INTERREG I – III⁹ C, INTERACT
- Rovné příležitosti – EQUAL
- Městské prostředí – URBACT
- Územní plánování – ESPON
- Venkovské prostředí LEADER+

⁸ Dalšími iniciativami jsou předvstupní programy (např. PHARE, ISPA), které se v současné době ČR netýkají.

⁹ V kraji Vysočina funguje v rámci iniciativy INTERREG III *Dispoziční fond Vysočiny*, v rámci něhož jsou financovány projekty neinvestičního charakteru s prokazatelným přeshraničním dopadem v oblasti kultury, sportu, cestovního ruchu, hospodářského rozvoje, životního prostředí a lidských zdrojů.

Význam pro rozvoj venkovských oblastí (v rámci ČR) má pouze iniciativa LEADER+¹⁰, která však v období 2004 – 2006 nebyla otevřena jako samostatný finanční zdroj, aktivity typu LEADER+ ale mohou být začleněny v rámci příslušných programových dokumentů. ČR se rozhodla realizovat přechodné opatření LEADER+ v rámci operačního programu *Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství* v podobě výběru omezeného počtu pilotních místních akčních skupin a spolufinancování realizace jejich integrovaných strategií místního rozvoje.

„Aktivity v rámci iniciativy LEADER+ se zaměřují převážně na rozvoj venkova, podporu venkovské turistiky a malých inovačních firem, dále na poskytování pomoci při získávání nové kvalifikace obyvatelstva.“ (DRAHOŠOVÁ, 2003)

Určité související aspekty lze sledovat i u iniciativy ESPON (Monitorovací síť pro evropské územní plánování), která vznikla na základě potřeby propojit znalosti a rozsah výzkumu v oblasti územního rozvoje z pohledu evropské perspektivy (mimo členských států EU je zapojeno i Švýcarsko, Norsko, Bulharsko a Rumunsko). ESPON se zaměřuje na zkoumání územních dopadů sektorových politik na oblasti, jakými jsou např. zemědělství, doprava, výzkum a vývoj (volně dle www.strukturalni-fondy.cz). Z hlediska rozvoje venkovských oblastí je podstatné Opatření 1.1.: **Města, polycentrický rozvoj a vztahy města a venkova.**

6. PLÁNOVÁNÍ VE VENKOVSKÉM PROSTORU

K zajištění stabilní venkovské krajiny multifunkčního charakteru je třeba určitým způsobem korigovat lidskou činnost v ní. Nástrojem usměrnění socioekonomických aktivit je plánovací činnost, která vychází z teze, že člověk je integrální součástí životního prostředí a přírodu a její zdroje využívá k uspokojování svých potřeb. Aby však toto uspokojování bylo udržitelné, je třeba respektovat limity prostředí. Plánovací činnost hledá kompromis mezi požadavky na ochranu a zlepšování životního prostředí a požadavky na rozvoj společnosti. V této kapitole je popsána problematika krajinného a komunitního plánování.

6.1 Krajinné plánování

Současný stav krajinného plánování u nás lze dle SALAŠOVÉ a NEPOMUCKÉHO (1996) charakterizovat jako „intenzivní hledání optimálních forem, systému a metod plánování s ohledem na rozvoj lidské společnosti i s ohledem na nutnost zachování všech

¹⁰ Liaison Entre Actions de Development de l'Economie Rurale (Iniciativa společenství pro rozvoj venkova).

přírodních a kulturních hodnot krajiny. Filozofie trvale udržitelného rozvoje a ochrana dědictví lidské společnosti se stává nosným principem v plánování krajiny.“

Hlavními podklady v krajinném plánování jsou (ukázky viz. PŘÍLOHA 5):

- Historické podklady (mapy – Müllerova mapa, I. – III. vojenské mapování, starší základní mapy ČR apod.; záznamy Berní ruly, Stablního katastru, Pozemkového katastru, Evidence nemovitostí, Katastru nemovitostí atd.; staré pohlednice, obrazy a fotografie)
- Současné podklady (aktuální mapy ČR, databáze ZABAGED, výstupy dálkového průzkumu země apod.).

Vybrané formy krajinného plánování:

- Fakultativní formy – krajinně-ekologické plánování
- Podmíněně obligatorní – územní plánování, pozemkové úpravy, EIA
- Obligatorní – ÚSES, plány péče, lesní hospodářské plány.

6.1.1 Krajinně-ekologické plánování

Při krajinně-ekologickém plánování se vychází z teze, že krajina představuje provázaný systém jevů a procesů – přírodních a socioekonomických, přičemž tyto jevy a procesy nelze chápat odděleně. Jedná se o kompaktní systém, k jehož fungování je třeba saturovat požadavky na obou stranách. Krajinně-ekologické plánování je optimalizací využívání prostoru s ohledem na lidské aktivity, vychází z principů trvale udržitelného rozvoje a dle (RUŽIČKY, 2000) se zaměřuje na naplnění následujících cílů:

- Racionální využívání přírodních zdrojů.
- Vytváření ekologicky optimální krajinné struktury.
- Vytvoření příznivých životních podmínek pro obyvatele měst a sídel.
- Harmonizace procesu výstavby s ekologickými podmínkami krajiny.
- Přetváření přírody v souladu a s využitím ekologických podmínek pro potřeby a rozvoj jednotlivých odvětví národního hospodářství.
- Zachování přirozeného genofondu živé přírody.

V České republice není dosud krajinně-ekologické plánování dostatečně rozpracováno a nemá legislativní zakotvení. Na nejpokročilejší úrovni vědeckého poznání i praktického uplatnění na tomto poli je v první řadě Slovensko, dále také Rakousko či německé Bavorsko. Slovenská škola v čele s Prof. Ružičkou vyvinula unikátní metodu krajinně-ekologického plánování tzv. LANDEP (Landscape Ecological Planning), která

jistě stojí za zmínku a je zdrojem inspirace pro racionální plánování v krajině (byť i ve zkrácené formě).

Metoda LANDEP je složena z pěti základních kroků: *analýza, syntéza, interpretace, evaluace a propozice*. V první fázi se jedná o analýzu dostupných materiálů a terénní průzkum, v druhé fázi jsou vyhodnocovány získané údaje a stanoveny zájmové okruhy, ve fázi interpretace dochází k porovnání vztahu jednotlivých požadovaných činností a ekologických vlastností krajiny. Metodou evaluace dochází k určení ekologicky optimálního využití konkrétního území – nejčastějším způsobem vyjádření jsou mapové podklady, podstatné uplatnění zde nacházejí aplikace GIS. Výstupem poslední fáze (propozice) je návrh optimálního funkčního uspořádání krajiny – lokalizace jednotlivých socioekonomických činností v krajině s ohledem na ekologický potenciál každé plochy území. V současné době však dochází k odklonu od metody LANDEP a to zejména z důvodu její časové náročnosti (několik let) a je nahrazována jednoduššími formami.

„Základní zásadou ekologické optimalizace využívání krajiny je, že má přispívat k rozvoji společnosti. Proto nevylučuje z území žádnou, pro rozvoj společnosti potřebnou činnost, ale hledá soulad mezi ekologickými podmínkami a tou kterou činností. Konečným výsledkem je návrh na ekologicky optimální krajinnou strukturu, což je první krok pro dlouhodobý proces intenzifikace využívání území.“ (RUŽIČKA, 2000, překlad H. MRÁZKOVÁ). Jako vhodnější se jeví vytyčení cíle multifunkčního využití krajiny než intenzifikace využívání území, je však věcí přístupu k rozsahu role člověka v krajině.

Racionalizace využívání krajiny je v každém případě velmi vhodným a potřebným podkladem v rámci rozvojových dokumentů konkrétního území, není však bohužel příliš rozšířeným nástrojem – jen velmi malý podíl obcí má vedle územně plánovací dokumentace (či územně plánovacích podkladů) také krajinně-ekologický plán.

6.1.2 Územní plánování

Územní plánování je činnost vycházející ze zákona (50/76 Sb., o územním plánování a stavebním řádu) a je tedy vynutitelnou (obligatorní) formou krajinného plánování. Přesto ještě všechny obce v České republice nemají vyhotoven územní plán či alespoň urbanistickou studii. Je však třeba podotknout, že se situace za posledních 15 let velmi výrazně zlepšila a cca 80 % obcí již disponuje územním plánem či některým územně plánovacím podkladem.

Územní plánování (dle zákona 50/76 Sb.) „soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu či jiné

činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek.“

Územní plánování zahrnuje tyto činnosti (plné znění viz zákon 50/76):

- „Stanoví limity využití území.
- Reguluje funkční a prostorové uspořádání území.
- Určuje nutné asanační, rekonstrukční nebo rekultivační zásahy do území,
- Vymezuje chráněná území a chráněné objekty, oblasti klidu a ochranná pásma a zabezpečuje jejich ochranu.
- Posuzuje a hodnotí územně technické důsledky připravovaných staveb a navrhuje nezbytný rozsah staveb a opatření, které podmiňují jejich plné využití.
- Navrhuje využití zdrojů a rezerv území pro jeho společensky nejefektivnější urbanistický rozvoj.
- Navrhuje územně technická a organizační opatření nezbytná k dosažení optimálního uspořádání a využití území.
- Vymezuje území dotčená požadavky ochrany obyvatelstva.

Územní plánování vychází z poznatků přírodních, technických a společenských věd a z vlastních průzkumů a rozborů řešeného území. Základními nástroji jsou územně plánovací podklady, územně plánovací dokumentace a územní rozhodnutí.

Územně plánovacími podklady jsou:

- Urbanistická studie – řeší územně technické, urbanistické a architektonické podmínky využití území.
- Územní generel – řeší podrobně otázky územního rozvoje složek sídelní krajiny (*např. zemědělství, doprava apod.*).
- Územní prognóza – slouží k prověření možností dlouhodobého rozvoje území na základě rozboru územně technických podmínek, stavu životního prostředí území, demografických a sociologických podkladů a ekonomických předpokladů rozvoje území.

Územně plánovací dokumentací jsou:

- Územní plán velkého územního celku – zpracovává se pro území více obcí či celého okresu.

- Územní plán obce – řeší přípustné, nepřípustné, popřípadě podmíněné funkční využití ploch, jejich uspořádání, určuje základní regulaci území a vymezuje hranice zastavitelného území obce.
- Regulační plán – stanovuje využití jednotlivých pozemků.

Územní rozhodnutí se vydává o:

- umístění stavby
- využití území
- chráněném území nebo ochranném pásmu
- stavební uzávěře
- dělení nebo scelování pozemků.

„Nedílnou součástí územního plánování je i účast veřejnosti, vycházející z práva spolupodílet se na rozhodnutích o způsobu využití území a z práva na informace o životním prostředí. Územní a regulační plány mají veřejný charakter. Občané k nim mohou podávat náměty a připomínky v jakékoliv fázi procesu.“ (SKLENIČKA, 2003)

6.1.3 Územní systém ekologické stability

Územní systém ekologické stability (ÚSES) je v zákoně 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny (ve znění pozdějších předpisů) definován jako „vzájemně propojený soubor přirozených a polopřirozených, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Rozlišuje se místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability.“

Cílem projektování systému územní stability je izolovat relativně nestabilní části krajiny vytvořením sítě relativně stabilních částí krajiny. Stabilizací krajiny se tak vytvoří základ pro multifunkční využívání území.

Základem projekce ÚSES je kostra ekologické stability (KES) – tedy existující ekologicky relativně stabilnější krajinné složky, které však nemusí vykazovat vzájemné propojení. Neplatí však striktně, že veškeré skladebné součásti KES se musí projevit v návrhu ÚSES. Metodika návrhu ÚSES dále vychází z minimálních parametrů (v závislosti na hierarchické úrovni) jednotlivých skladebných částí, kterými jsou: biocentrum, biokoridor a interakční prvky.

„Biocentrum je základním skladebním prvkem ÚSES, který svou velikostí a stavem ekologických podmínek umožňuje trvalou (minimálně dlouhodobou) existenci cílových druhů a společenstev přirozeného genofondu krajiny. Biocentra jsou propojena biokoridory, což podporuje pohyb organismů a zabraňuje jejich izolaci. Biokoridor svými

kvalitativními a prostorovými charakteristikami nemusí zajišťovat trvalé existenční podmínky organizmů. Interakční prvky zprostředkovávají pozitivní působení ekologicky relativně stabilnějších krajinných prvků na okolní relativně labilnější krajinu. Oproti biocentrům a biokoridorům neplatí nutně podmínka propojení v systému s ostatními elementy.“ (SKLENIČKA, 2003)

Minimální parametry skladebných částí ÚSES (volně dle LÖW, 1995):

- lokální úroveň:
  - biocentrum – 1–3 ha (dle typu společenstva a biokoridoru)
  - biokoridor – max. délka 2000 m, min. šířka 15 m
- regionální úroveň:
  - biocentrum – 10–60 ha (dle typu společenstva a biokoridoru)
  - biokoridor – max. délka 500–1000 m, min. šířka 40 m
- nadregionální úroveň:
  - biocentrum – min. 1000 ha
  - biokoridor – odpovídá regionální úrovni

6.1.4 Pozemkové úpravy

Na počátku 90. let vznikla potřeba řešit negativní důsledky velkoplošného zemědělství uplynulých let a to zejména v souvislosti s restitučními zemědělské půdy. U pozemků bývá nejčastějším problémem nevhodný tvar pozemku, jednak z hlediska polohy (umístění uvnitř větších celků, roztržité pozemky jednoho vlastníka do více menších parcel apod.) a jednak z hlediska obhospodařování (např. řemenovité tvary pozemku). Dalším problémem je špatná přístupnost pozemků.

„Pozemkové úpravy jsou formou krajinného plánování k zabezpečení racionálního využívání a ochrany krajiny prostřednictvím právních, biotechnických a organizačních opatření.“ (SKLENIČKA, 2003)

V rámci pozemkových úprav tak dochází k návrhu nového racionálního uspořádání pozemků s ohledem na ochranu zemědělského půdního fondu, pozitivní vliv se projevuje i na obnově krajiny a ochraně přírodních zdrojů. Při tvorbě návrhu nového uspořádání pozemků se vždy musí vycházet z původní výměry jednotlivých pozemků, z ceny (stanoveno dle map bonitovaných půdně ekologických jednotek – BPEJ) a ze vzdálenosti pozemku od středu obce.

„Pozemkové úpravy nejenže vlastnický rozpracovávají opatření k ochraně přírody a krajiny, ale především disponují nástroji, díky kterým mohou navrhnout, popřípadě

dotvářet ucelený polyfunkční krajinný systém. Jsou jedním z neúčinnějších prostředků postupného zvyšování rozmanitosti struktury krajiny, čímž v důsledku přispívají ke zvýšení ekologické stability.“ (SKLENIČKA, 2003)

Jsou rozlišovány dvě formy pozemkové úpravy: jednoduché pozemkové úpravy (JPÚ) a komplexní pozemkové úpravy (KPÚ). „Smyslem JPÚ je urychleně vytvořit půdně ucelené jednotky za účelem zemědělského hospodaření (provádí se zpravidla pro dva či několik málo vlastníků). Cílem KPÚ je uspořádat pozemkovou držbu zpravidla v rámci celého katastru a současně uplatnit veřejné zájmy v krajině formou tzv. společných zařízení KPÚ (*cesty, protierozní opatření apod.*).“ (LEPEŠKA, KAULICH, 1999)

Hlavními účastníky řízení v pozemkových úpravách jsou vlastníci, pozemkový úřad, obec a další orgány státní správy, respektive další dotčené orgány. Celý proces se řídí zákonem č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech.

6.1.5 Posuzování vlivů na životní prostředí (EIA)

Proces EIA – Environmental Impact Assessment – vychází v České republice ze zákona č. 100/2001 Sb, o posuzování vlivů na životní prostředí (ve znění pozdějších předpisů – zákona 93/04 Sb). První zákonná úprava této problematiky vznikla již v roce 1992. Současný zákon upravuje projektovou i strategickou úroveň posuzování vlivů na životní prostředí a veřejné zdraví. Obsahem jsou dva seznamy záměrů – jeden uvádí ty záměry, které se posuzují povinně vždy a druhý obsahuje záměry, které podléhají procesu EIA v plném rozsahu až na základě předběžného průzkumu (screening).

Na počátku celého procesu je oznámení záměru, následuje fáze již zmíněného screeningu a dále scopingu (stanovení rozsahu a obsahu posuzování). Pokud je zahájen proces EIA v celém rozsahu, vypracovává se dokumentace a následně posudek. V této fázi procesu je zařazeno veřejné projednání – se zástupci veřejnosti a dotčenými orgány. Po splnění všech náležitostí příslušný úřad vydává stanovisko uvádějící podmínky realizace. Veřejnost může do procesu EIA vstupovat v celém průběhu posuzování.

6.1.6 Plán péče o zvláště chráněná území

Na katastrálním území šetřené obce lze nalézt tři zóny chráněné krajinné oblasti – převážná část území je tak regulována Plánem péče, jehož působnost a podoba je dána zákonem 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, jedná se tedy o obligatorní formu krajinného plánování.

„Jeho cílem je definovat zájmy a priority ochrany přírody a krajiny, stanovit způsoby jejich ochrany a zlepšování. Pro tyto účely jsou formulovány krátkodobé i

dlouhodobé úkoly a návrhy opatření z hlediska druhové ochrany, ochrany a využívání lesů, přírodních zdrojů, ochrany krajinného zájmu apod. Současně jsou určeny ekologické limity využívání území v souvislosti s urbanizací, dopravou, rekreací, hospodářstvím,...). Na jejich základě jsou definovány limity využívání území.“ (SKLENIČKA, 2003) Plány péče se vypracovávají na období zpravidla deset až patnáct let.

6.1.7 Lesní hospodářský plán

Velký podíl šetřeného území pokrývají lesní porosty a ačkoliv velká většina jich spadá pod chráněnou krajinnou oblast Žďárské vrchy a řídí se tedy spíše plánem péče, je třeba se v této kapitole zaměřit i na běžné hospodaření v lesích.

Pro zajištění trvale udržitelného hospodaření v lese se vypracovávají *Oblastní plány rozvoje lesů* (OPRL). Dle zákona 289/95 Sb., o lesích „jde o metodický nástroj státní lesnické politiky a doporučuje zásady hospodaření v lesích.“ OPRL schvaluje Ministerstvo zemědělství. Dalším nástrojem usměrnění hospodaření v lesích je lesní hospodářský plán (LHP), respektive lesní hospodářskou osnova (LHO). Tato povinnost vyplývá pro vlastníky lesa, popřípadě obec.

„LHP charakterizuje současný stav lesů a upravuje zásady hospodaření v lesích s cyklem aktualizace deseti let. Obsahuje závazná i doporučující ustanovení. Mezi závazná ustanovení patří (1) maximální celková výše a umístění těžeb a (2) minimální podíl melioračních a zpevňujících dřevin při obnově porostu. V případě lesů ve vlastnictví státu nebo obce je závazným opatřením rovněž (3) plocha naléhavých a opakovaných zásahů v porostech do 40 let věku. Mezi doporučené údaje LHP náleží plocha a výše výchovných těžeb, plocha prořezávek a potřeba zalesnění v ploše a dřevinách, případně plocha naléhavých a opakovaných výchovných zásahů v porostech do 40 let věku v lesích mimo vlastnictví státu a obcí.“ (SKLENIČKA, 2003)

LHP vypracovávají fyzické a právnické osoby vlastníci více než 50 ha (týká se i právnických osob hospodařících ve státním lese). V lesech o výměře menší než 50 ha ve vlastnictví fyzických a právnických osob se hospodaří dle lesních LHO. (dle zákona 289/95 Sb., o lesích)

6.2 Komunitní plánování

Komunitním plánováním se rozumí takové plánování, které podporuje principy participativní zastupitelské demokracie. Při zpracovávání rozvojových koncepcí na úrovni obce, ale i většího územního celku jsou zohledňovány zájmy a potřeby všech dotčených a veškerá specifika území, o podstatných krocích se vede diskuse, jsou zváženy všechny

alternativní návrhy řešení. MATEROVÁ ve své metodice uvádí stručnou a výstižnou definici: „Komunitní plánování je cestou z místa zvaného *současnost* do místa pojmenovaného *dohodnutá budoucnost*. V rámci tohoto procesu se setkávají důležití aktéři v komunitě a hledají společnou představu o budoucnosti své obce či města.“

Dle VASKOVÉ a ŽEŽULY (2002) je komunitní plánování v České republice nejvíce uplatňováno mimo jiné v ochraně životního prostředí a při tvorbě strategických rozvojových plánů obcí. Cílem je podpořit soudržnost konkrétní komunity a vyloučit opomíjení zájmů a potřeb jednotlivců i skupin (např. starých lidí).

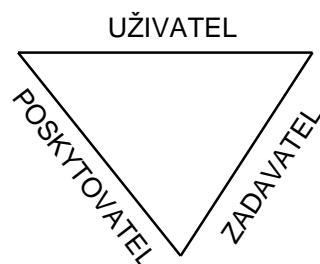
Přínos pro obec popisuje VASKOVÁ a ŽEŽULA (2002) v následujících bodech:

- Zapojuje všechny účastníky do přípravy a uskutečňování plánu rozvoje a zvyšuje tak podíl občanů na rozhodovacím procesu, legitimizuje rozhodování řídicích a zastupitelských orgánů a zvyšuje míru zapojení občanů do dění v obci.
- Podporuje dialog a spolupráci mezi obyvateli, zvyšuje pocit příslušnosti ke komunitě a umožňuje objevovat nové lidské i materiální zdroje.
- Umožňuje obcím sdružovat stávající zdroje, zvyšuje efektivitu jejich využití
- Zvyšuje dostupnost a kvalitu služeb a rozšiřuje jejich nabídku, zajišťuje, aby skutečnost odpovídala zjištěným místním požadavkům, reagovala na lokální odlišnosti.
- Zvyšuje efektivitu investovaných finančních prostředků, protože je vynakládá jen na to, co je potřebné.

„Je třeba zvážit potřeby občanů, těch, kdo mohou tyto potřeby naplnit, i těch, kteří poskytují zdroje na naplňování potřeb komunity.“ (MATEROVÁ)

Obr. 2: Diagram rovnocenného postavení všech aktérů v procesu komunitního plánování (tzv. princip triády). Převzato z [4].

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ =
PARTNERSTVÍ A DIALOG

„Specifické místní demografické a ekonomické podmínky každé obce, města nebo mikroregionu určují, jaké služby jsou v místě potřeba a jaké služby je možné z dostupných finančních zdrojů zajistit. Při komunitním plánování jsou zohledňovány tyto místní podmínky v maximální míře a to tím, že součástí komunitního plánu je:

- Zpracování socio-demografické analýzy a prognózy demografických změn
- Analýza potřeb místních uživatelů služeb¹¹
- Široké zapojení místních aktérů v celém procesu plánování
- Analýza finančních toků na místní úrovni.“ [4]

Principy komunitního plánování (VASKOVÁ, ŽEŽULA. 2002):

- **Partnerství mezi všemi účastníky** – potřeby a cíle všech účastníků mají stejnou váhu, stejný prostor pro všechny názory.
- **Zapojování místního společenství** – nikdo nesmí být vyloučen a diskriminován.
- **Hledání nových lidských a finančních zdrojů.**
- **Práce s informacemi** – je nutné zajistit rovný přístup k informacím uvnitř řídicí skupiny a zajistit podávání informací veřejnosti.
- **Průběh zpracování komunitního plánu je stejně důležitý jako výsledný dokument** – nejedná se o expertní plánování, výsledek musí být reflexí skutečných zájmů dotčené veřejnosti.
- **Zohlednění již vytvořené a osvědčené spolupráce.**
- **Kompromis přání a možností** – výsledkem komunitního plánu je vždy kompromisní řešení mezi tím, co chceme, a tím, co máme k dispozici.

6.2.1 Strategické plánování

„Strategické plánování je proces, během něhož vzniká (ve spolupráci zastupitelstva a rady obce, vybraných odborníků a dalších skupin, které mají k obci významný vztah) představa o tom, čím by se obec chtěla zabývat především, co by chtěla rozvíjet, jaké programy a služby by měly být především nabízeny a jakou cestou by musela obec projít, aby mohla své záměry uskutečnit.“ (REKTOŘÍK, 1999)

Strategické plánování je tvořivý proces, během něhož dochází k identifikaci problémových oblastí a návrhu postupů (strategií) k jejich řešení v dlouhodobém

¹¹ Vhodným nástrojem ověření potřeb je **dotazník**, veřejná setkání atd.

horizontu. Konečným výstupem je strategický plán. Jeho vypracování však není stejně jako samotný proces strategického plánování explicitně dáno zákonem, není tedy vymahatelný.

Pro dobré plánování je nutné naplnit tři základní atributy (PERLÍN, 2003):

- dobře znát dosavadní vývoj a současný stav,
- dobře definovat budoucí očekávaný stav – kam se chceme v procesu plánování dostat,
- velmi podrobně naplánovat kroky, které přispějí k postupu ze současné situace směrem k naplánovanému stavu.

Strategický plán obcí je dle PERLÍNA (2003) možné chápat jako „soubor postupných a zcela konkrétních kroků, které povedou ke zlepšení sociálně ekonomického prostředí v celém řešeném území. Strategický plán je možné chápat jako dohodu o dalším využití současných možných zdrojů a nalezení společného programu, který chceme ve vzájemné spolupráci uskutečnit.“

Strategický plán by měl nabízet řešení:

- se kterými jsou všechny dotčené osoby seznámeny,
- se kterými souhlasí všichni dotčení a navržené kroky jsou ochotni v blízké budoucnosti naplňovat.

V obecné rovině by měl být strategický plán složen ze tří základních částí (PERLÍN, 2003):

- analýza řešeného území (*např. SWOT analýza – viz níže*),
- syntéza dosažených výsledků a definování strategických vizí
- formulace postupných strategických kroků, které povedou k naplnění vizí

Strategický plán je dokument, který by měl splňovat následující kritéria (volně dle PERLÍNA, 2005):

- ***Dlouhodobost*** – 10 – 20 let
- ***Systematičnost*** – zmapování všech odvětví, která budou mít vliv na další vývoj území
- ***Selektivnost*** – stanovení pouze hlavních priorit řešení

- **Provázanost** – jednotlivé kroky hodnotit vždy z hlediska vnitřní provázanosti, nikoliv samy o sobě
- **Soustavnost** – opakované hodnocení změn vstupních podmínek
- **Otevřenost** – vůči veřejnosti i novým podnětům
- **Reálnost.**

„Hlavním cílem regionální politiky České republiky je vyvážený sociálně ekonomický rozvoj země. V souladu s tímto záměrem je třeba rozvíjet strategické postupy nejen na úrovni státní správy, ale – a to především – v celé sféře místní samosprávy, od nejmenších obcí až po hlavní město. Reálné vypracování strategických postupů musí obsahovat všechny vlivy působící na život obce. Rozbory vývoje komunity v minulosti a vyhodnocení její současné situace umožní objektivní výhled rozvoje do budoucnosti.“ (REKTOŘÍK, 1999)

Mezi strategickým plánováním a krajině-ekologickým či územním plánováním je patrná výrazná spojitost. Všechny zmíněné formy plánování identifikují priority rozvoje území s ohledem na lidské aktivity, strategický plán však neuvádí, kde tu kterou činnost lokalizovat.

„Současné plánování rozvoje venkova se stává stále více rozšířeným. Zahrnuje stále širší podíl veřejnosti, ale také podnikatelskou sféru. Navíc význam lokální úrovně je podpořen postupnou decentralizací rozhodovací moci, dochází k zhodnocení ekonomických a kulturních hodnot území.“ (DOMANSKI, 2002, překlad H. MRÁZKOVÁ)

6.2.2 Místní Agenda 21

Místní Agendu 21 je možné chápat jako praktickou formu komunitního, respektive strategického plánování. Jde o „aplikaci zásad Agendy 21¹² na místní podmínky. Místní Agenda 21 (MA 21) představuje strategický a akční plán rozvoje určitého místa, zpravidla na úrovni obcí, krajů, regionů, mikroregionů, a případně dalších typů lidských sídel. Jedná se o proces vedoucí k zajištění dobré a udržitelné kvality života a životního prostředí v určitém území. Je to příležitost, jak dosáhnout udržitelný rozvoj v místním měřítku, což je předpokladem pro dosažení příslušných cílů v globálním měřítku.“ (PILNÝ, 2001) Stručnou charakteristiku uvádí publikace [5] Českého ekologického ústavu (dnes CENIA): „MA 21 je programem rozvoje obce, regionu, který zavádí principy udržitelného rozvoje

---

¹² Dokument Agenda 21 byl přijat na celosvětové konferenci o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro roku 1992. Agenda 21 formuluje principy trvale udržitelného rozvoje a je koncipována jako program pro 21. století.

do praxe. Je to proces směřující k zajištění dobré a udržitelné kvality života a životního prostředí v určitém území (v *místním měřítku*).“

Místní Agenda 21 respektuje místní specifika a problémové okruhy, při jejich identifikaci zapojuje místní komunitu a její účast je podporována při plánování i samotné realizaci MA 21.

Do procesu MA 21 mohou spadat například následující činnosti (dle www.ma21.cz):

- obnova památek,
- ožívování a zachovávání tradičních zvyklostí a řemesel,
- udržitelná turistika,
- územní plánování založené na integrovaném přístupu a vhodná výstavba,
- péče o krajinu,
- péče o starší občany,
- programy pro školy zaměřené na otázky udržitelného rozvoje,
- programy konzultací, které by měly vést k vytvoření strategického plánu rozvoje místa,
- praktické práce v místě, tzv. práce „zdola“ v rámci místního společenství, jako např. výsadba stromů, údržba parků,
- projekty, které se zabývají konkrétní problematikou, např. dopravou,
- kulturní a společenské akce, akce pro veřejnost (slavnosti, jarmarky, poutě),
- výchovné a vzdělávací programy pro veřejnost i pro místní zastupitele a jiné cílové skupiny,
- spolupráce s médii při osvětě veřejnosti,
- podpora vhodného podnikání,
- vlastní práce místních orgánů – zapracování principů udržitelného rozvoje do koncepcí, plánů i každodenní agendy a řada dalších.

Aby bylo možné hovořit o Místní Agendě 21, musí tyto aktivity vycházet z dlouhodobého plánu a jednotlivé kroky musí být provázané.

7. SOUVISEJÍCÍ LEGISLATIVNÍ OPATŘENÍ

Zákony ve vztahu k řešení problematice lze v zásadě rozdělit do dvou hlavních skupin. V první řadě se jedná o zákony v přímé souvislosti s rozvojem venkovských oblastí (zákon o obcích, zákon o podpoře regionálního rozvoje) a řadu dalších uváděných již

v předchozí kapitole. V druhé skupině potom figurují zákony zaměřené na podporu přístupu veřejnosti k informacím a zapojování se do rozhodovacích procesů.

7.1 Zákony ve vztahu k rozvoji venkova

Důležitými právními předpisy ve vztahu k tématu diplomové práce a v kontextu vybraného území v rámci kapitoly PŘÍPADOVÁ STUDIE jsou následující zákony:

Zákon 128/2000 Sb., o obcích (ve znění zákona 257/2004 Sb. z 1. května 2004)

Dle tohoto zákona pečuje obec o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.

Působnost obce je rozčleněna do dvou kategorií: *samostatná působnost* obce a *přenesená působnost* obce. V rámci samostatné působnosti se realizuje právo na samosprávu zajištěné Ústavou, v přenesené působnosti obec plní úkoly státního významu.

Do samostatné působnosti obce patří zejména uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku. Jde zejména o následující činnosti:

- schvalování programu rozvoje obce¹³ a provádění kontroly jeho plnění,
- schvalování územního plánu a regulačního plánu a vyhlášení jejich závazné části obecně závaznou vyhláškou,
- rozhodování o vyhlášení referenda a realizace jeho výsledků,
- úkoly v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče a kultury.

Zákon 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje

Zákon určuje podmínky poskytování podpory určené na vyvážený rozvoj státu nebo krajů a vymezuje působnost správních úřadů, krajů a obcí. Příjemcem může být kraj nebo obec a jimi založené právnické osoby a podnikatelé. Podpora je realizována formou dotací či návratných finančních výpomocí.

Podpora regionálního rozvoje se zaměřuje na rozvoj podnikání a s tím spojenou tvorbu pracovních příležitostí, rekvalifikaci a vytváření souladu mezi dosaženou kvalifikací a poptávkou na trhu práce. Předmětem zákona je také zavádění nových technologií a inovací při současné podpoře vědy a výzkumu v oblasti regionálního rozvoje. V ohnisku zájmu stojí zlepšení infrastruktury, dopravní obslužnosti a občanské vybavenosti regionu, dále rozvoj cestovního ruchu a sportovních či kulturních aktivit

---

¹³ Program rozvoje obce není v zákoně definován explicitně. Je pouze zadána povinnost pro místní samosprávu vypracovat dokument shrnující věcné požadavky obce na uspokojování a zkvalitňování služeb, investiční činnost atd. Metodika jeho vypracování však není striktně určena.

(pokud vytvoří nová pracovní místa). Eliminace negativních vlivů na krajinu a zachování kulturní krajiny je také předmětem zákona, v rámci toho okruhu je podporován vznik právnických osob a tvorba programů v regionu sloužících k jeho celému rozvoji, provádění pozemkových úprav apod.

Vedle těchto dvou základních zákonů se jedná o řadu souvisejících, které byly zmíněny v předchozích kapitolách – zákon 50/76 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, zákon 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, zákon 100/01 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a zákon 289/95 Sb., o lesích.

7.2 Účast veřejnosti

V kapitole 6 byly představeny jednotlivé formy plánování v krajině a ve společnosti. Každá z těchto forem vychází z účasti veřejnosti ať už v podobě připomínkování záměrů nebo přímo participace na přípravě podkladů k rozhodnutí v rámci pracovní skupiny, většina z nich však není explicitně zakotvena v zákoně – MA 21, strategické a komunitní plánování, krajinně ekologické plánování. Účast veřejnosti je dle zákona umožněna například v procesu EIA či v územním plánování.

S tímto okruhem souvisí právo na informace¹⁴ o životním prostředí, které je v České republice upraveno zákonem 123/98 Sb. V tomto zákoně je zakotven přístup veřejnosti k informacím o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů, dále podmínky zpřístupňování takovýchto informací a činnost orgánů státní správy a místních samospráv. Poskytování informací je realizováno ve dvou formách – pasivní (na základě žádostí ze strany občanů) a aktivní (osvěta formou webových stránek, komunikace s občany atd.). V této souvislosti je také vhodné uvést dokument mezinárodního významu - Aarhuskou úmluvu (o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí). Tato úmluva byla podepsána na 4. ministerské konferenci Evropské hospodářské komise OSN v roce 1998, pro Českou republiku je platná od října 2004. Aarhuská úmluva je charakterizována jako „kvalitativní předěl v komunikaci mezi státní správou a občany“ a jako „nástroj k prohloubení demokracie.“ (zdroj www.env.cz)

Zapojování veřejnosti je v Aarhuské úmluvě založeno na třech pilířích:

---

¹⁴ Právo na informace v obecné rovině je dále upraveno zákonem 106/99 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

- Přístup veřejnosti k informacím,¹⁵
- Přístup veřejnosti k rozhodování,
- Přístup veřejnosti ke spravedlnosti (právní ochrana).

V kontextu této práce je přístup veřejnosti k informacím a k rozhodování velmi podstatný. Není totiž jen v zájmu občanů participovat na věcech veřejných, ale i pro větší efektivitu plánování v regionálním rozvoji je potřeba identifikovat problémové okruhy na základě připomínek veřejnosti a to za podmínky včasného zapojení. Teprve tak je umožněno rozvojová opatření navrhnout adekvátně potřebám, navíc aktivní účastí na rozhodovacím procesu je podpořeno ztotožnění se se zaváděnými opatřeními a získání důvěry.

V následujícím oddíle je prezentován návrh a výsledky možného přístupu k aktivizaci obyvatel k zapojení se do rozhodovacích procesů. Tento přístup je založen na dotazníkovém šetření provedeném v obci Křižánky, jehož cílem bylo identifikovat problémové okruhy rozvoje obce a získat vstupní informace o názorech a potřebách místní komunity. Dotazníkové šetření bývá někdy označováno přímo jako nástroj zapojování veřejnosti do rozhodování, v této práci je však chápáno spíše jako iniciační fáze, na níž teprve naváží další aktivity vedoucí ke skutečné participaci.

---

¹⁵ Tento požadavek je saturován implementací zákona 123/98 Sb. do právního systému České republiky

B PŘÍPADOVÁ STUDIE

Pro část PŘÍPADOVÁ STUDIE byla vybrána obec Křižánky (kraj Vysočina) z důvodů velké diference sídelní struktury. Obec má všechny předpoklady k ověření daných hypotéz. Jedná se o území s bohatou kulturní minulostí i přítomností, s četnými ambicemi k rozvoji obce a zvyšování kvality života místních obyvatel. Přesto trpí neustálým snižováním počtu obyvatel a postupným stárnutím populace; a právě pro tento paradox se pro účely této práce nabízí.

Toto venkovské sídlo je členěno na moravskou a českou část:

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY, ČESKÉ KŘIŽÁNKY, ČESKÉ MILOVY

Jejich historie je podobná, ale přesto jiná – kdysi byly všechny místní části samostatnými obcemi...

8. IDENTIFIKACE ÚZEMÍ

8.1 Přírodní charakteristika území

Celé katastrální území šetřené obce spadá pod chráněnou krajinnou oblast Žďárské vrchy (I.–III. zóna). Pro ucelení celkového obrazu šetřeného území se tato kapitola zaměřuje na přírodní charakteristiku chráněné oblasti, potažmo katastru obce. Text vychází zejména z práce VOŽENÍLKA (2002).

„Území CHKO se rozkládá v nejvyšší části Českomoravské vrchoviny. Oblast Žďárské vrchy je vyhlášena jako chráněná oblast přirozené akumulace vod (CHOPAV). Území je významnou pramennou i rozvodní oblastí, kde se začínají formovat významné pramenné toky – Svatka, Sázava a Chrudimka. Probíhá zde hlavní evropské rozvodí (labskodunajské).

Foto 5: Reliéf CHKO Žďárské vrchy (pohled z Č. Milov směrem k M. Křižánkám)

Základními horninami území jsou litotypy ruly, svory, migmatity a nápadně hrubozrnné ortoruly. Převažujícím typem reliéfu je plochá vrchovina. Vrcholová část dosahuje nadmořských výšek 700 až 800 m“ (Devět skal 836, Malinská skála 811, Žákova hora 810 m). (VOŽENÍLEK, 2002)

„Typické jsou tektonicky a strukturně podmíněné malé kotliny (Milovská kotlina). Na hřebetech ve vrcholových polohách jsou vyvinuty výrazné izolované skály (tros) a pod nimi soliflukční balvanové proudy.“ (CULEK, 1996). K nejznámějším patří Devět skal (14 m), Čtyři palice (33 m), Malinská skála (20 m) a Dráteníčky (35 m).

Foto 6: Malinská skála

„Díky relativně jednotnému a minerálně chudému geologickému podloží a drsnějšímu klimatu je flóra CHKO relativně chudá. Území patří do 5. jedlobukového vegetačního stupně. Lesy zaujímají přibližně 46 % rozlohy CHKO. Zachovaly se zde rozsáhlé lesní komplexy, dřevinná skladba je však proti přírodní silně změněná. Dominantní dřevinou se stal smrk (až 86 % zastoupení oproti 25 % v přírodním lese). Jedle, jež by v přirozeném lesním porostu měla zaujímat 35 % podíl má dnes jen okolo 1 % zastoupení. Podíl jehličnanů je přes 90 %, což je hlavně na úkor buku, jehož zastoupení kleslo z 35 % na pouhých 2 %.

Nelesní travobylinná vegetace zaujímá v CHKO asi 15 %, což je oproti celostátnímu poměru více. Asi třetina plochy travobylinných společenstev se vyznačuje vysokým podílem až převahou přirozeně rostoucích druhů a je možno je označit za přírodě blízká. Z celostátně kriticky ohrožených druhů zde dosud vzácně rostou *hořeček český*, *suchopýr štíhlý* a *vratička heřmánkolistá*. Ze silně ohrožených druhů rostou na území CHKO například *rostantky okrouhlohlístá*, *ostřice plstnatoplodá* a *slatinná* a *šafrán*

bělokvěťý. Z druhů zařazovaných mezi celostátně ohrožené pak stojí za zmínku například *bledule jarní*, *d'áblík bahenní*, *kyhanka sivolistá* a *oměj pestrý*.

Fauna je poměrně pestrá. Na území CHKO žije 8 druhů kriticky ohrožených živočichů, 45 druhů silně ohrožených a 43 druhů řazených mezi ohrožené živočichy. Tato pestrost fauny je dána širokou nabídkou různých lokalit. Zhruba polovina rozlohy chráněné krajinné oblasti je pokryta lesy, nalézají se zde rybníky, četná rašeliniště a mokřadní louky.

Z bezobratlých patří k nejvzácnějším kriticky ohroženým *rak říční*, *blatnice skvrnitá*, *skokan menší* a *čolek velký*.

Na území CHKO žije jen jeden savec, který je řazen ke kriticky ohroženým druhům. Tímto živočichem je *vrápenec malý*. Mimo něj zde žijí ještě čtyři druhy silně ohrožených netopýrů a tři druhy netopýrů ohrožených. Kromě běžné lovné zvěře se zde vyskytují drobné lesní šelmy (*kuny a jezevec*) a vzácně i *vydra říční*. Významný je rovněž výskyt *rejska obecného*.“ (VOŽENÍLEK, 2002).

Maloplošná chráněná území na katastru obce Křižánky:

Přírodní rezervace

Čtyři palice – rulová skaliska s kamenným mořem a reliktním porostem borovice (od roku 1990)

Přírodní památky

Devět skal – skupina rulových skal a sutí (od roku 1976)

Malínská skála – rulová skála (od roku 1976)

Milovské Perničky – rulový mrazový srub typický pro Žďárské vrchy (od roku 1977)

Rybenské Perničky – rulové skalní výchozy s balvanitými sutěmi (od roku 1980)

Zkamenělý zámek – výrazná rulová skála, doklad mrazového větrání (od roku 1977)

8.2 Kulturně-historický vývoj

Následující text volně vychází z publikace, která byla vydána k výročí založení obce (610 let) v roce 2002. Některé pasáže publikace vycházejí z práce J. F. SVOBODY – Vlastivěda moravská.

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY

Založení Moravských Křižánek není možné v čase přesně určit – vznik je kladen mezi léta 1392–1437. První známá zpráva se objevuje v soupisu věna Barbory z Valdštejna, které ji při sňatku podstoupil Jan z Pernštejna. Osada na české straně byla

založena již roku 1345, je tedy patrné, že se osada na moravské stranu dále rozšířila. Další zmínky o osadě jsou až z 16. století a dále jsou prováděny pravidelně. Ucelenější obraz osady poskytuje soudní odhad z roku 1587. Ves Krziziankow měla tehdy 9 malých usedlostí s pozemky.

Na počátku 17. století se v obci usadil hrnčír a byl založen hamr a sklárna. V době pobělohorské je však opuštěno pět usedlostí. V průběhu času se však osada stabilizovala a v roce 1755 je zde hlášeno 26 domů, z toho 5 sedláků a 6 chalupníků.

V devatenáctém století měla na výdělečné poměry zdejších obyvatel vliv především sklárna na Českých Milovech, pak dřevařský průmysl. V roce 1872 byla založena pila a v roce 1877 železný hamr, tradici tu měla i pilníkářská výroba. Většina obyvatel se živila v místě bydliště.

Osada patřila k farní škole ve Sněžném (dříve Německé) a později v Herálci, ale pro velkou vzdálenost byla návštěva možná jen v létě, a to ještě ojedinele. Po dlouhých peripetiích byla škola postavena i v Křižánkách a zprovozněna v roce 1815. Výuka probíhala celý rok, školu navštěvovalo 157 žáků. Škola má kroniku od roku 1890, zápisy se většinou týkají počtu žáků v jednotlivých třídách (byly tři) dle pohlaví a vyznání. Další záznamy jsou zaměřeny na učitelský sbor a hospodaření školy.

V roce 1897 tu byl založen Dobrovolný hasičský sbor, v roce 1903 vzniklo Rybářské družstvo, v roce 1920 založena tělocvična a spolky Orel a Sokol a obecní knihovna.

Obr. 3: Moravské Křižánky – mapa zeměměřiče Jana Kroupala z roku 1741

V průběhu II. světové války se rozvoj obce zastavil (platí i pro ostatní dvě části), nekonaly se tradiční zábavy a představení místního ochotnického divadla. V okolních lesích bylo ukryto několik partyzánských oddílů.

Po válce byly na moravské straně Křižánek čtyři hostince, čtyři obchody, zelenina a řeznictví. Dále tři pilníkářství, dva kováři, jedno kolářství, truhlářství a opravna vozidel. Byli zde krejčí a ševci. Častá byla práce v lese.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY

České Křižánky vznikaly postupně po obou stranách řeky Svratky v místech, kde řeka tvořila přirozenou hranici mezi Čechami a Moravou (panství rychnburské). České Křižánky jsou poprvé zmiňovány v roce 1345. Podle zpráv z let 1465–1485 byla tato část z poloviny pustá. K většímu oživení a rozvoji zde došlo s postavením sklárny (v provozu od 1660 do cca 1698) a později železného hamru. V roce 1836 se připomínají na české straně dva mlýny. V druhé polovině 19. století byla zahájena pilníkářská výroba. V obci působilo mnoho řemeslníků zabývajících se výrobou pilníků a rašplí (u Otavů, u Vítků, u Tlustých), ale i další: výrobci hrábí a kosisek (u Ondrů), truhláři, ševci, krejčí, holiči a výroba nábytku. Pilníkářská výroba zanikla krátce před první světovou válkou. Velkou pomocí podnikání byla výstavba silnice a mostů z moravské strany na českou v roce 1940. Součástí vesnice byl obchod se smíšeným zbožím a hospoda u Charvátů. Lidé na polích vedle živností pěstovali plodiny pro svoji obživu, ale hlavním živitelem byl les. Pak tu byla až do roku 1950 v provozu pila, která skončila v důsledku socializace drobných podniků.

V roce 1960 byly České Křižánky sloučeny s Moravskými pod jednu správu Městského národního výboru.

Jméno obce je ve spojitosti s Martinem z Křižánek (Martino de Chrisanleins-Ragegtsa IV/647). V roce 1392 jsou Křižánky uvedeny v rychnburském popisu jako „chalupy v Křižankově“ (*villea in Krzizankowie*).

ČESKÉ MILOVY

Osídlení Českých Milov spadá do pozdní horské kolonizace z konce 17. a z počátku 18. století, v souvislosti se založením hamrů na Březinách (*obec cca 3 km vzdálená*). Pracovali v nich milovští chalupníci. První chalupy byly postaveny v roce 1648. Významnou událostí pro osadu bylo zřízení sklárny v roce 1835. Sklárna byla zbudována rychnburskou vrchností. V druhé polovině 19. století dosáhla výroba bohatého sklářského sortimentu vysoké úrovně. Vyráběly se různé typy sklenic, džbánů, servisních souprav,

lamp a jiných předmětů vynikajících brilantní technikou a skvělým broušením. V milovské sklárně se vytápěly tavící pece dřevěným uhlím, které pálili uhlíři v lesích nad sklárnou. Z této doby pochází fotografie Čtyř palic, na níž je skalní útvar ještě odkryt.

Foto.7: Čtyři palice na konci 19. století

Foto.8: Čtyři palice v roce 2005

Záznamy mluví o soukromé škole v Českých Milovech pro děti sklářů. Milovská sklárna ukončila svoji výrobu po roce 1885 z důvodů levnější výroby skla na severu Čech v blízkosti uhelných dolů.

Obec České Milovy bývala součástí obce České Křižánky. Na základě žádosti milovských se osada osamostatnila. První kroky pro samostatnost byly vedeny dopisem na velkostatek rychnburský dne 4. února 1884. Rozloučení ale bylo provedeno až na základě výnosů zemské správy politické v Praze dne 19. listopadu 1927. Obec České Milovy se vrátila pod správu obce sloučených Křižánek v počátku roku 1999. (volně dle publikace Křižánky, 610 let obce).

Poválečný vývoj celého území znamenal četné změny. Došlo k násilné kolektivizaci výroby a nemovitého majetku, zejména zemědělské půdy. Změny zasáhly společnost i přírodu a krajinu. V obcích utichl společenský život, který se znovu začal probouzet na počátku 90. let. Krajina byla protkána sítí melioračních odpadů, byly rozorány meze. Přetrhala se tradice...

Místní lidé často při rozhovorech vzpomínali na svoji obec jako na velmi bohatou. Vzpomínali na pilníkářskou výrobu, na sklárny a také na spolkový život, na divadlo, na obec plnou lidí... na život před kolektivizací. Za velkou křivdu také místní pokládají přičlenění Křižánek (Moravských i Českých) ke Svratce v roce 1980. Obec nebyla obcí střediskovou, neprobíhala zde tedy téměř žádná výstavba, a pokud ano, tak téměř výhradně na moravské straně. Rok 1989 a následný vývoj přinesl obnovení společenského i občanského života. Vedlejším úmyslem sociologického šetření v obci bylo získání reflexe uplynulých patnácti let. Naplnila se očekávání?

8.3 Současný stav

8.3.1 Základní údaje o obci

Obec je součástí mikroregionu Novoměstsko, nachází na území bývalého okresu Žďár nad Sázavou, v kraji Vysočina. Dle nomenklatury Evropské unie spadá obec do regionu soudržnosti (NUTS II) Jihovýchod (kraj Vysočina a Jihomoravský kraj) – v poslední době však byly zaznamenány separatistické tendence ze strany Jihomoravského kraje.

Katastr obce leží v chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy (v severovýchodní části). Nacházejí se tu všechny tři zóny CHKO.

Nadmořská výška obce je 610 m. Je tedy obcí horskou.¹⁶ Zástavba je umístěna v údolí podél pravého a levého břehu řeky Svratky (pramen na nedaleké Žákově hoře), která v této části silně meandruje. Zástavba je roztroušená, bez typické návsi. Katastrální území má výměru 1 197,55 ha (hustota osídlení je poměrně nízká – cca 31 obyvatel/km² – ve srovnání s průměrnou hustotou NUTS II Jihovýchod 111 obyvatel/ km²). Obec tvoří tři místní části.

Tab.1: Počet obyvatel v obci Křižánky k 31. 8. 2005 dle místních částí

místní část	počet obyvatel	starší 15-ti let
Moravské Křižánky	284	237
České Křižánky	69	54
České Milovy	20	17
celkem	373	308

Obec funguje v dnešní podobě od 1. 1. 1999, kdy byly k Moravským a Českým Křižánkám přičleněny stále se zmenšující (co do počtu obyvatel) České Milovy. Česká a moravská část byla sloučena v roce 1960.

Obec má sedmičlenné zastupitelstvo. V čele obce stojí starosta, který vede obec již od prvních komunálních voleb v roce 1990. Obec vždy hospodařila se ziskem. Zastupitelstvo se jeví jako nevyvážené z hlediska účelné aktivity pro rozvoj obce, za zásadní lze považovat osobní angažovanost a invenční přístup místostarosty. Jednotliví zastupitelé nejsou členy žádné politické strany.

Volební účast v obci se pohybuje od 28,47 % (Evropský parlament) až po 90,3 % do Parlamentu České republiky. V obci převažují voliči ODS a ČSSD.

¹⁶ Dle parametrů EU je považována za horskou ta obec, která leží ve výšce min. 600 m n.m. (či 500 m n.m. se sklonitostí větší 7°).

Podnebí – území leží v chladné oblasti. Časté jsou teplotní inverze (Nové Město na Moravě – průměrná roční teplota 6 °C, roční úhrn srážek 724 mm; dle CULKA, 1996).

8.3.2 Vnější vztahy obce

Obcí prochází silnice II. třídy, která spojuje obec se sousedními obcemi Sněžné (cca 5 km, 774 obyvatel) na jihovýchodě a Svatkou (cca 7 km, 1 595 obyvatel) na severozápadě od obce.

Větší města jsou v dosahu 20-25 km. Jde o Nové Město na Moravě a Žďár nad Sázavou, kde je lokalizována většina správních úřadů. Krajský úřad je v Jihlavě vzdálené cca 63 km. Dobré spojení je na Brno (cca 82 km vzdálené). Jakékoliv napojení na dálnici či rychlostní komunikaci je velmi komplikované (nejbližší tah – D1, 70 km, napojení u města Humpolec).

8.3.3 Vnitřní situace obce

Obec je vybavena kanalizací již od 70. let minulého století. Kanalizační řád je však řešen jako odvaděč dešťové vody, a proto není na jeho konci možné zřídit čistírnu odpadních vod. Stávající kanalizaci je tedy nutné nahradit vodotěsným systémem odvádějícím odpadní vody (bez vod dešťových), což si vyžádá velkou a neodkladnou investici – obec leží nad vodní nádrží Vír.

V obci jsou všechny domácnosti napojeny na elektrickou síť, k dispozici je též přípojka na telefon. Obecní vodovod není zřízen – každá domácnost (či několik domácností dohromady) je napojena na vlastní studnu. V současné době probíhá kolaudace plynovodu, přičemž v některých domácnostech byl zahájen zkušební provoz již v minulé topné sezóně.

Ve škole jsou k dispozici čtyři počítačové sestavy s připojením na internet (od roku 2004), od roku 2003 byl internet zpřístupněn na obecním úřadě. V letošním roce byly instalovány internetové kiosky v celém mikroregionu Novoměstsko v rámci dotace z EU. V Křížánkách je kiosk umístěn před budovou obecního úřadu.

Zaměření obce je převážně rekreační. Přesto však obec nedisponuje dostačujícím vybavením pro turistické účely – zejména chybí informační středisko či informační tabule se souhrnem význačných charakteristik obce. V obci je patrné napětí mezi místními obyvateli a chalupáři. Předmětem sporu je zejména výrazná nadprodukce odpadu v letní sezóně. Dalším problémem je poměrně častá výstavba objektů na území s příslibem trvalého bydlení, primárním účelem je však rekreace, která není přínosem pro obecní rozpočet.

Foto 9: Na internetový kiosk u Obecního úřadu se stává fronta

Z hlediska zemědělství je oblast zaměřena převážně na pěstování obilí, v poslední době je však patrné upouštění od intenzivního vyžívání zemědělského půdního fondu a lze sledovat výrazné zatravnování. Takto vzniklé louky jsou pravidelně sečeny. V některých případech jsou však pozemky ponechány neřízené sukcesi, často se objevují ruderální druhy.

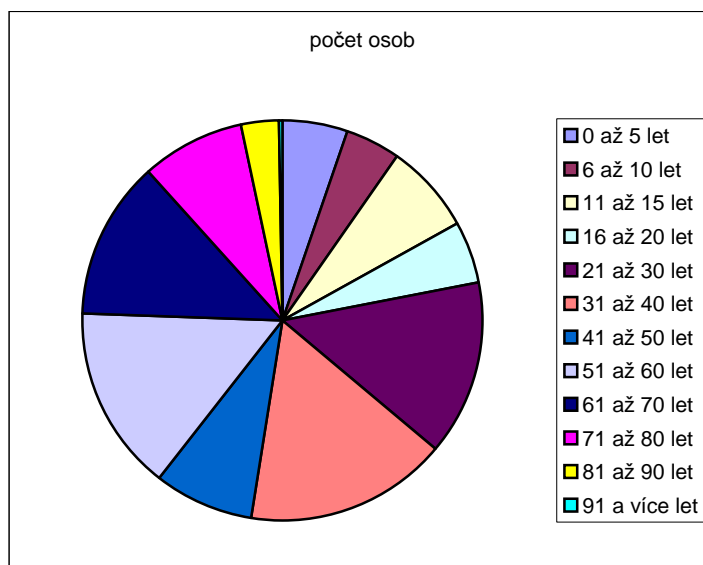
8.3.4 Demografická situace

Jak vyplývá z kapitoly 8.3.1, v obci je trvale hlášených 373 obyvatel (souhrn za všechny tři místní části). Z toho je 183 mužů a 190 žen. V praxi je však ověřitelné, že určité procento obyvatel sice uvádí trvalý pobyt na Křižánkách, nicméně fyzicky bydlí jinde. Průměrný věk obyvatel obce je 41, 2 let (40,1 muži, 42,3 ženy).

Tab. 2: Věková struktura

Věk	počet osob
0 až 5 let	20
6 až 10 let	16
11 až 15 let	27
16 až 20 let	19
21 až 30 let	53
31 až 40 let	61
41 až 50 let	30
51 až 60 let	56
61 až 70 let	47
71 až 80 let	32
81 až 90 let	11
91 a více let	1

Graf.1: Grafické znázornění věkového rozložení

Fluktuace obyvatelstva: mezi léty 1995–2005 se do Křižánek přistěhovalo 19 osob a 14 osob se odstěhovalo. V tomtéž intervalu zemřelo 55 lidí a narodilo se 33 dětí. Z toho vyplývá pokles počtu obyvatelstva v intervalu deseti let o 17 osob.

8.3.5 Trh práce

Pracovních příležitostí v obci mnoho není. Z kroniky obce lze vyčíst, že v obci byl v polovině 90. let záměr vybudovat nábytkářskou firmu (navázání na staré tradice) s 15 zaměstnanci. Bohužel nebyl dotažen do konce.

V současné době je v obci rodinná stavební firma, dále firma zabývající se prodejem domácích potřeb. V zemědělství podniká v obci firma Agroskal. Dalšími jsou drobní řemeslníci a hostinec u Balabánů. Pracovní příležitosti v omezeném počtu nabízí i obecní úřad (účetní, údržbář apod.), obchod a také mateřská a základní škola. V obci působí několik autodopravců, mnoha lidem poskytuje pravidelný příjem práce v lese. Míru nezaměstnanosti obecní úřad neeviduje.

Lidé často dojíždějí za prací do Milov (místní část Sněžného, cca 2 km), kde je v provozu velkokapacitní hotel „Devět skal“ a dvě restaurace. Další uplatnění nacházejí v zemědělském družstvu přímo ve Sněžném. Velkým zaměstnavatelem v okolí je Mars Svratka, ten však v současné době omezuje provoz a propouští. Do zaměstnání lidé většinou dojíždějí do Nového Města na Moravě a do Žďáru nad Sázavou, popřípadě do Poličky.

Problémem je nízká úroveň vzdělání obyvatel. Většina má středoškolské vzdělání bez maturity, bez dostatečné jazykové a počítačové gramotnosti. Tento handicap se zastupitelstvo rozhodlo omezit prostřednictvím vzdělávacího centra lokalizovaného přímo v obci. Záměr je ve fázi vypracovaného projektu, který je reakcí na výzvu v rámci Společného operačního regionálního rozvoje (SROP). Vzdělávací centrum nabízí kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy a dále kurzy řemeslné výroby (košíkářství apod.). Limitujícím pro vznik a provoz centra je udělení finanční podpory v rámci SROP, která by byla čerpána nejen na financování samotného chodu centra, ale i na jeho výstavbu. Ta je plánována jako nadstavba nad prodejnu umístěnou v centrální části Moravských Křižánek. Dalším limitujícím faktorem je nezájem lidí o další vzdělávání.

8.3.6 Školství

Škola byla v Křižánkách založena již v roce 1815 (viz výše). Od roku 1890 je vedena školní kronika, ze které lze mimo jiné vyčíst, že školu navštěvovalo pravidelně okolo 170 dětí, v některých letech dokonce počet vystoupal na 200 dětí. Zápisy v kronice

končí roku 1940. Škola nepřetržitě fungovala až do roku 1985, kdy byla zrušena z důvodů nevyhovění limitu 30 žáků na dvě třídy (navštěvovalo ji tehdy 28). Žáci byli převedeni do základní školy ve Svatce. Na počátku devadesátých let byla patrná velká vůle podporovat základní školství ve venkovských obcích, proto i v Křižánkách byly zahájeny opravné práce na zchátralé škole. Škola byla opět zprovozněna v roce 1995, navštěvovalo ji 15 žáků (první stupeň). Zajímavé je srovnání například s rokem 1930 – v obci žije ve 120 domech 713 osob, z toho 142 dětí školou povinných. V roce 1995 žije v cca 130 domech 390 obyvatel, z toho 15. Ve školním roce 2004/2005 školu navštěvovalo 25 žáků. Škola tedy funguje na výjimku Ministerstva školství a její další provoz není jistý. Na druhý stupeň základní školy dojíždějí starší žáci do Svatky. Na střední školy potom nejčastěji do Nového Města na Moravě (gymnázium, SOŠ a SOU lesnické, dopravní a služeb) a do Žďáru nad Sázavou (gymnázium, střední zdravotnická škola, střední průmyslová škola), kde z důvodů špatného spojení zůstávají na školním internátě. Vysoké školství je nejdostupnější v Brně.

V obci funguje i mateřská školka, jejíž služby jsou nabízeny zdarma. V minulém školním roce ji navštěvovalo 16 dětí.

8.3.7 Zdravotnictví

Do obce dojíždí praktický lékař jedenkrát týdně – ve středu, ordinační hodiny jsou v dopoledních hodinách. V ostatních případech musí pacienti dojíždět do Svatky (cca 7 km), což je pro starší lidi a lidi bez vlastního dopravního prostředku velmi komplikované. Nejbližší zubní ordinace je ve Svatce, ostatní odborní lékaři v Novém městě na Moravě.

Obyvatelé si velmi často stěžují na neochotu služby rychlé záchranné lékařské pomoci zajíždět do vzdálených míst. Nejbližší nemocnice a je v Novém městě na Moravě, vzdálenost cca 20 km.

8.3.8 Obchod a služby

V obci je prodejna se smíšeným zbožím, která v současné době mění majitele. Provoz prodejny je značně komplikovaný. Zatímco ještě v roce 2001 dle obecní kroniky místní obyvatelé nakupují jen zřídkakdy ve Svatce a jsou plně spokojeni s místní nabídkou, dnes tu nakupuje jen velmi málo lidí. Nepomáhají ani výzvy v místním tisku k podpoře lokálních zdrojů. Provoz obchodu je obcí dotován (otop a údržba), přesto je jeho provoz pro podnikatele velkým rizikem a vykazuje nízké tržby. Jeho zrušení by však zkomplikovalo život zejména starým lidem. Dříve byla v provozu pojízdná prodejna, nerentovala se však a byla nedávno zrušena.

Mezi služby nabízené v obci se řadí zednické a stavební práce, drobné instalatérské práce a podobně. Za většinou služeb musí obyvatelé Křižánek dojíždět do Svratky nebo až do Nového Města na Moravě či do Žďáru nad Sázavou.

Pohostinství je na dobré úrovni. Funkční je hostinec u Balabánů (Moravské Křižánky), rekonstruuje se hostinec Za Řekou (dříve u Charvátů, na české straně). Za obcí na moravské straně je penzion Bukáček s restaurací.

Ve srovnání s historickým popisem obce je dnešní nabídka v oblasti řemesel a služeb velmi chudá a nevyvážená. Je však třeba přihlídnout k faktu, že dnes v obci žije zhruba polovina tehdejšího počtu obyvatel a i další faktory přispívají k nerentabilitě služeb poskytovaných na úrovni obce. Přesto je v možnosti navázání na tradiční činnosti velký potenciál pro rozvoj podnikatelských aktivit.

8.3.9 Možnost podnikatelských aktivit

Potenciál oblasti je nevyužit zejména z pohledu venkovské turistiky, jejíž nabídka je v obci a širokém okolí omezená či přímo absentuje. V obci je poměrně mnoho možností ubytování v soukromí, ovšem bez doprovodných služeb a také zdůraznění místního prostředí, specifik a tradic. Ekologické zemědělství by také poskytlo určitý prostor k rozvoji.

Další možností k podnikání je rozvoj řemeslných služeb, které v obci zcela chybí.

8.3.10 Doprava

Přeprava osob veřejnou dopravou je v obci a nejbližším okolí realizována výhradně autobusy (ZDAR, Žďár nad Sázavou). Společnost částečně obnovila vozový park, takže autobusovou dopravu lze z tohoto hlediska hodnotit velmi vysoko. Předmětem stížností občanů je špatná návaznost jednotlivých spojů, je však nutné říci, že dopravní společnost velmi pružně reaguje na poptávku ze strany občanů. Problémem zůstává, že řada lidí neví, kam se se žádostí obrátit.

Křižánky leží na trase Svratka – Brno, Svratka – Nové Město na Moravě a Svratka – Polička. Frekvence spojů je poměrně častá (viz tabulka níže), přesto se v obci občané neobejdou bez automobilu, který vlastní téměř každá rodina. Vozový park je však poměrně zastaralý.

V obci jsou čtyři autobusové zastávky. Tři jsou umístěny v Moravských Křižánkách a projíždějí jimi všechny uvedené autobusové linky. Čtvrtá je umístěná v Českých Milovech a projíždí jí jen spoj na Poličku, nejbližší zastávka na Nové Město je

vzdálena cca 1 500 metrů (Křižánky– dolní konec). Zastávka Křižánky – u mostu je dostupná pro obyvatele z české strany. Hustota a umístění zastávek se jeví jako dostatečné.

Nejbližší železniční stanice je v Novém Městě na Moravě.

Tab.3: Frekvence spojů ze zastávky Křižánky – dolní konec

Do Svatky	všední den	5:05	6:14	6:56	7:39	9:31	11:56	13:06	14:01	14:20	15:23	15:26
	všední den	17:02	17:28	18:56	19:02							
	sobota	17:28	18:51									
	neděle	16:36	17:28	22:22								
Ze Svatky	všední den	5:49	6:20	6:29	8:04	10:49	12:30	13:35	13:59	14:30	16:19	19:05
	sobota	6:19	16:29									
	neděle	7:49	12:29	12:40	16:50							
Do N.Města	všední den	4:39	5:59	6:39	8:14	10:59	12:39	14:09	16:29			
	sobota	6:29	16:39									
	neděle	7:59	12:39	17:00								
Z N. Města	všední den	5:29	7:04	8:55	11:20	13:26	14:50	16:27	18:15			
	sobota	16:53	18:16									
	neděle	11:06	16:00	21:47								
Do Poličky	všední den	4:45	6:30	12:40	13:45	14:40	19:15					
	sobota											
	neděle	12:50										
Z Poličky	všední den	6:14	12:18	14:35	16:40							
	sobota											
	neděle	16:40										

Komunikace jsou ve velmi špatném stavu – týká se zejména komunikací uvnitř obce (silnice III. třídy).

8.3.11 Rekreační, sport

Obec spadá do rekreační oblasti, velká část domů je v majetku osob majících trvalé bydliště mimo obec a objekt využívají zejména v letní a zimní sezóně. V poslední době se v obci objevují nové stavby pro rekreaci, tyto stavby dodržují původní vzhled obce. V obci a širokém okolí je bohatá nabídka ubytovacích kapacit. Jsou to drobní soukromí pronajímatelé a penzion Bukáček. V blízkých Milovech je již zmíněný hotel Devět skal (kapacita 241 lůžek), dále směrem na Sněžné jsou dva větší hotely (Gaudeamus s 49 lůžky a Solitary s 30 lůžky v hotelu a 49 v bungalovech).

Obec poskytuje kvalitní sportovní vyžití zejména díky rozmanitým možnostem okolní krajiny. V katastru obce se nacházejí dva rybníky (Řásník a Kyšperský rybník), dalším specifikem oblasti jsou skalnaté rulové útvary. Některé z nich jsou zpřístupněny i pro horolezce (např. Čtyři Palice, Dráteníčky). Turistické stezky jsou velmi dobře značeny, objevují se i cyklistické trasy – v současné době se projednává záměr propojení

jednotlivých obcí v okolí systémem cyklistických okruhů. V blízké Svatce se nachází golfové hřiště.

Velmi významné je i sportovní vyžití v zimním období – terén je velmi vhodný pro běžecké lyžování, ve Svatce a Novém Městě na Moravě jsou upravované plochy pro sjezdové lyžování. Lákadlem bývala v tomto období Zlatá lyže v Novém Městě, která však v nadcházející sezóně bude nahrazena Světovým pohárem v biatlonu. Okolní krajina poskytuje vyžití pro adrenalinové sportovce i pro rodiny s dětmi.

Velkým nedostatkem je však absence organizovaného sportoviště s širokým záběrem sportů, které by odvedlo větší množství návštěvníků z I. a II. zóny CHKO. Tento počín by navíc zvýšil prestiž celé oblasti a přilákal by větší spektrum návštěvníků.

V obci je po celý rok nabízeno cvičení jógy a aerobiku, zájem ze strany místních je však velmi nízký, proto se podobná nabídka postupně omezuje. Sportovní vyžití pro mládež nabízí fotbalový klub BOTAFOGO (s dlouholetou tradicí), který se vedle sportovních aktivit zasluhuje i o kulturní program.

Foto 10: Fotbalové hřiště na Moravských Křižánkách

8.3.12 Kultura, památky

Kulturní vyžití obce lze z pohledu vnějšího pozorovatele pokládat za bohaté. Pravidelně se tu konají *taneční zábavy* a *hasičský ples*. Problémem je neexistence kulturního sálu či jiného vyhovujícího prostoru. Pokud však obec dostane dotaci ze Společného regionálního operačního programu, bude nově vzniklé vzdělávací centrum sloužit i kulturním účelům. Prozatím se podobné akce konaly v penzionu Bukáček, v restauraci Za řekou či přímo pod širým nebem. V novodobé kronice (od roku 1989) se však můžeme častokrát dočíst, že taneční zábava či jiná akce konaná venku byly přerušeny špatným počasím.

Vedle jmenovaných aktivit se v obci pravidelně koná *pálení čarodějnic*, *dětský karneval*, *Cesta pohádkovým lesem* (při příležitosti konce školního roku; dospělí jsou ustrojeni do masek a zadávají dětem procházejícím lesem úkoly a odměny), *poutová zábava* (v půli prázdnin). Většinu těchto akcí zajišťuje místní sdružení *Svaz žen*.

Během letních prázdnin jsou pořádány plavecké závody na Kyšperském rybníku a turnaj ve fotbale s bohatou účastí přespolních mužstev, v zimní sezóně se pořádají závody na lyžích.

Zastupitelstvo v posledních letech vyhlašuje soutěž „Rozkvetlé okno Křižánek,“ letos byla akce sponzorována květinářstvím ve Žďáru na Sázavou. Dalším kulturním počinem obce je činnost *Spolku pro občanské záležitosti*, který sleduje významná životní jubilea křižáneckých, navštěvuje je a potěší drobným dárkem. O této činnosti se vede kronika s fotografiemi a podpisy jubilantů. V obci dále působí Myslivecký svaz.

Obec je vyhlášena vesnickou památkovou rezervací. Mísí se zde architektura typická pro Svratecko a pro Novoměstsko a Žďársko. Jde o tzv. horáckou architekturu. V obci je dále vyhlášeno několik památných stromů, většinou se jedná o lípy.

Foto 11-14: Ukázky typické architektury Křižánek (více fotografií viz PŘÍLOHA Č. 6)

8.3.13 Životní prostředí

Stav životního prostředí je velmi dobrý, bez výrazných zdrojů znečištění v obci a širokém okolí. Pozitivním krokem byla náhrada tuhých paliv zemním plynem.

V obci jsou v centrální části Moravských Křižánek (u obecního úřadu) umístěny kontejnery na směsný odpad, sklo a plasty. Svoz zajišťují Technické služby ze Žďáru nad Sázavou jedenkrát za dva týdny. Roční poplatek činí 200 Kč na obyvatele, tutéž částku platí rekreanti na nemovitost (což je vnímáno místními velmi negativně).

Obci chybí čistírna odpadních vod, jež není možné realizovat bez opravy stávající kanalizace. Obec disponuje povodňovým plánem a územním plánem obce.

Péče o životní prostředí se řídí režimem CHKO a také památkou péčí. V obci je silně korigována výstavba či rekonstrukce domů. Při srovnání se základní mapou České republiky (M 1: 10 000) z roku 2002 je možné sledovat značné rozšíření lesních a keřových porostů a zmenšení výměry orné půdy.

8.4 SWOT analýza

„Koncepční programovací a projekční metoda SWOT je standardní metodou, používanou nejen v rozvoji regionů, měst a obcí, ale i v rozvoji podniků. Jejím principem je jednoduchá, ale výstižná a pokud možno vyčerpávající a objektivní charakteristika předností a slabin zkoumaného objektu a z nich vyplývajících příležitostí k rozvoji, jakož i možností jejich ohrožení a ztráty. Přitom je zřejmé, že akcentováním silných stránek a naopak důrazem na odstraňování nebo alespoň oslabování slabin roste pravděpodobnost realizace „příležitostí“ a omezuje se dopad pojmenovaných „ohrožení““. [6]

S – Strengths – silné stránky

W – Weaknesses – slabé stránky

O – Opportunities – příležitosti

T – Threats – hrozby

„Silné a slabé stránky jsou vnitřními faktory efektivnosti obce. Příležitosti a hrozby vymezují vnější prostředí, vnější faktory efektivnosti obce.“ (REKTOŘÍK, 1999)

SWOT analýza je vytvořena na základě systematického studia obce Křižánky. Vychází ze zúčastněného pozorování života obce, neformálních rozhovorů s místním obyvatelstvem, informací poskytnutých obecním úřadem, excerpce dostupných materiálů a znalosti celkové situace v regionu. Analýza je rozčleněna do čtyř okruhů vyhodnocených jako nejpodstatnější pro další vývoj obce: *Rozvoj cestovního ruchu, Rozvoj lidských zdrojů, Životní prostředí a vzhled obce a Institucionální zajištění a rozvoj obce.*

SWOT analýza šetřeného území – katastrální území obce Křížánky a blízké okolí – s ohledem na další rozvoj:

S - Silné stránky

Rozvoj cestovního ruchu

- výhodná geografická poloha
- množství přírodních, historických a kulturních památek (CHKO Žďárské vrchy, památková rezervace)
- univerzální nabídka volnočasových aktivit (cykloturistika, pěší turistika, horolezectví, koupání, rybaření, běžecké lyžování atd.)
- součást mikroregionu Novoměstsko
- dobré značení turistických cest a cyklostezek; běžecké trasy
- velká a poměrně kvalitní nabídka ubytování a pohostinských služeb v okolí
- zvýšená atraktivita okolí v souvislosti s uznávanými malíři Vysočiny

Rozvoj lidského kapitálu

- existence školy a školky přímo v obci
- obchod umístěný v centrální části obce
- rozvinutý spolkový a kulturní život v obci
- fotbalové hřiště na území obce
- volný přístup na internet v centru obce (internetový kiosk, PC ve škole a na úřadě)
- dobré autobusové (potažmo vlakové) spojení do Brna
- blízkost větších měst (do 20 km – Nové Město na Moravě, Žďár nad Sázavou)

Životní prostředí a vzhled obce

- dobrý stav jednotlivých složek životního prostředí (zejména ovzduší)
- neexistence velkého zdroje znečištění v blízkém i vzdáleném okolí obce
- plynofikace obce (první sezóna provozu 2005/2006) – náhrada méně kvalitního tuhého paliva (hnědé uhlí)
- kosení početných luk na katastrálním území obce
- udržování veřejných prostranství (zejména autobusových zastávek)

Institucionální zajištění a rozvoj obce

- pokrokové zastupitelstvo obce (zejména místostarosta – plánuje sestavit strategický tým obce, založit vzdělávací centrum a další)
- ochota obyvatel angažovat se na rozvoji obce (hl. mladší generace)

W - Slabé stránky:***Rozvoj cestovního ruchu***

- nevyhovující dopravní spojení z/do Prahy
- neucelená koncepce rozvoje cestovního ruchu
- absence naučné stezky
- absence vybaveného sportovního areálu
- absence informačního centra
- extrémní výskyt obtížného hmyzu
- extrémní sněhové podmínky

Rozvoj lidských zdrojů

- nedostatečná nabídka služeb v obci
- nedostatek pracovních příležitostí v obci a blízkém okolí (pěší docházka, dojíždka na kole)
- vysoká míra dojíždky za prací
- absence druhého stupně základní školy (nejbližší 5 – 7 km)
- malá nabídka mimoškolních aktivit pro mládež
- nepřítomnost lékaře v obci
- problematický přístup rychlé záchranné služby (do vzdálených částí nechtějí zajíždět)
- extrémní klimatické podmínky (komplikované zimní období zejména v souvislosti se sněhovou pokrývkou)

Životní prostředí a vzhled obce

- vysoká produkce odpadů (zejména v letním období v souvislosti s rekreací)

Institucionální zajištění a rozvoj obce

- vysoký průměrný věk zastupitelstva
- neochota starších lidí participovat na dalším rozvoji obce

O - Příležitosti:***Rozvoj cestovního ruchu***

- zvýšená poptávka po moderních produktech cestovního ruchu (venkovská turistika, cykloturistika, kongresový cestovní ruch ad.)
- nové trasy a naučné stezky
- vznik nové turistické infrastruktury (cyklostezky, stojany na kola, turistické stezky)

- vznik sportovního areálu s cílem odvedení většího počtu rekreatantů

z I. a II. zóny CHKO

- založení informačního centra

Rozvoj lidských zdrojů

- projekt vzdělávacího centra na území Moravských Křižánek
- možnosti čerpání dotací ze státního rozpočtu i fondů Evropské unie

- položení důrazu na tradice a zvyky regionu
- zkvalitnění nabídky služeb v obci

Životní prostředí a vzhled obce

- využití potenciálu k venkovské turistice a ekologickému zemědělství

Institucionální zajištění a rozvoj obce

- nabídka pozemků na středu a dolním konci obce ke stavebním účelům (výstavba rodinných domků)

- zapojování veřejnosti do záležitostí obce
- vznik plánovaného strategického týmu

T - Hrozby:

Rozvoj cestovního ruchu

- překročení únosného zatížení přírody a krajiny

- zhoršení stavu životního prostředí
- narušení krajinného rázu

Rozvoj lidských zdrojů

- nedostatečná reakce na nabídku vzdělávání v rámci plánovaného projektu
- odchod mladých lidí do města za prací
- odliv kvalifikované práce z regionu

- zrušení odchodu na středu obce pro malou poptávku (klientelu tvoří převážně starší lidé)
- podcenění významu dopravní dostupnosti

Životní prostředí a vzhled obce

- zhoršování kvality životního prostředí

Institucionální zajištění a rozvoj obce

- nedostatek vzdělaných či informovaných lidí v komunální politice

9. VÝSLEDKY SOCIOLOGICKÉHO ŠETŘENÍ

Sociologické šetření bylo provedeno formou dotazníku. Dotazník byl autorkou diplomové práce roznesen po jednotlivých domácnostech ve všech místních částech ve dnech 16.–18. srpna, po čtrnácti dnech byl prováděn osobní odběr. Osloveny byly všechny

domácnosti – těm, na které nebylo možné se opakovaně dozvonit, byl dotazník zanechán ve schránce s prosbou o odevzdání na obecní úřad. Návratnost těchto dotazníků však byla velmi nízká.

Dotazníkové šetření proběhlo za podpory pana starosty a místostarosty, kteří o průběh a výsledky šetření projevíli zájem. Ohlášení akce bylo povedeno formou oznámení v místním tisku (Novinky) a formou vývěsky na úřední desce. Přístup respondentů byl velmi vstřícný a zodpovědný.

Osloveno bylo 100 % domácností (110), z toho:

- **53 % domácností navázalo spolupráci** (nejčastěji byl ochoten odpovídat jeden člen domácnosti, zřídka dva nebo tři) – **návratnost: 92 % dotazníků (z 97 % domácností)**
- 23 % domácností spolupráci odmítlo
- 24 % domácností dostalo dotazník do schránky – **návratnost 5 %**

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem **93 osob – 30 % občanů obce starších 15 let**, z toho 6 z Českých Milov (35 %), 20 z Českých Křižánek (37 %) a 67 z Moravských Křižánek (28 %). **Ženy tvoří 56 % vzorku, muži 44 %.**

Věková struktura respondentů:

- do 20–ti let	4,0 %
- 21–35 let	29,0 %
- 36–50 let	13,0 %
- 51–65 let	41,0 %
- nad 66 let	13,0 %

Vzdělání respondentů:

- základní vzdělání	18 %
- středoškolské bez maturity	46 %
- středoškolské s maturitou	26 %
- vysokoškolské	10 %

Zaměstnání respondentů:

- důchodce	31,0 %
- průmysl	21,5 %
- služby	19,5 %
- veřejná správa	8,5 %

- studenti	8,5 %
- zemědělství, lesnictví	5,5 %
- mateřská dovolená	3,5 %
- stavebnictví	1,0 %
- zdravotnictví	1,0 %

14 respondentů žije v obci méně než 15 let (**15 % respondentů**)

66 respondentů se v obci narodilo

Získané odpovědi jsou uvedeny dle jednotlivých otázek s příslušným rozdělením četností daných odpovědí (vyjádřené v procentech) odděleně pro každou místní část a také pro obec jako celek. Výjimkou jsou České Milovy – četnost odpovědí je zde vzhledem k nízkému počtu respondentů vyhodnocena v absolutních číslech.

Výsledky výzkumu vzhledem k nízkému podílu respondentů na celkovém počtu obyvatel obce nelze zobecňovat, nicméně účel šetření byl naplněn – získané informace podávají alespoň základní představu o sociálním a lidském aspektu obce Křižánky.

IDENTIFIKACE S REGIONEM

1. Co Vás spojuje s místem, kde žijete?

V této otázce bylo možné volit více odpovědí, následující číselné údaje vyjadřují podíl konkrétní odpovědi na jejich celkovém počtu.

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 38 % *rodina*, 17 % *krajina*, 14 % *přátelé, známí a sousedé*, 13 % *pozemek*, 9 % *vzpomínky*, 6 % *zaměstnání*, 1 % *zvyky a tradice*, 1 % *obecní pospolitost*, 1 % *jiné* (rodný kraj, kořeny).

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 32 % *rodina*, 20 % *krajina*, 18 % *pozemek*, 12 % *přátelé, sousedé, známí*, 7 % *vzpomínky*, 3 % *kulturní nebo sportovní události*, 3 % *zvyky a tradice*, 3 % *zaměstnání*, 2 % *obecní pospolitost*.

ČESKÉ MILOVY – 64 % *rodina*, 28 % *přátelé, sousedé a známí*, 9 % *krajina*.

CELKEM: 38 % *rodina*, 16 % *krajina* (zejména lesy, skály, rybníky), 14 % *pozemek*, 13 % *přátelé, sousedé, známí*, 8 % *vzpomínky*, 5 % *zaměstnání*, 2 % *zvyky a tradice*, 2 % *obecní pospolitost*, 1 % *kulturní a sportovní události*, 1 % *jiné* (rodný kraj, kořeny).

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkem respondentů.

2. Jak byste blíže určit(a) místo, kde žijete? Jako...

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 57 % respondentů označilo *obec s okolní krajinou*, 20 % *pozemek s domem*, 8 % *svůj dům*, 8 % *celou obec*, 7 % *celý region*.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 47 % respondentů označilo *obec s okolní krajinou*, 20 % *pozemek s domem*, 16 % *svůj dům*, 15 % *celou obec*, 2 % *celý region*.

ČESKÉ MILOVY – převažovalo označení *obec s okolní krajinou* (čtyřikrát), dvakrát *pozemek s domem*.

CELKEM – 55 % respondentů označilo *obec s okolní krajinou*, 20 % *pozemek s domem*, 10 % *svůj dům*, 9 % *celou obec*, 6 % *celý region*.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkem respondentů.

3. Řadíte se spíše pod...(ve smyslu vyššího správního celku)?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 63 % respondentů se řadí spíše pod *Nové Město na Moravě*, 28 % pod *Žďár nad Sázavou* a 9 % *nerozlišuje*.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 45 % respondentů se řadí spíše pod *Žďár nad Sázavou*, 30 % pod *Nové Město na Moravě*, 25 % *nerozlišuje*.

ČESKÉ MILOVY – polovina dotázaných se řadí pod *Nové Město na Moravě*, polovina *nerozlišuje*.

CELKEM – 55 % respondentů se řadí pod *Nové Město na Moravě*, 15 % pod *Žďár nad Sázavou*, 30 % *nerozlišuje*.

Ve vnímání příslušnosti k vyššímu správnímu celku se respondenti jednotlivých místních částí liší, z uvedených údajů však nelze vyvozovat jednoznačné závěry. Patrná je korelace mezi označováním Nového Města na Moravě a věkem respondentů:

80 % respondentů starších 50-ti let preferuje *Nové Město na Moravě* (14 % *nerozlišuje*, 6 % preferuje *Žďár nad Sázavou*). 60 % respondentů starších 50-ti let žije v moravské části Křižánek.

4. Odstěhoval(a) byste se, pokud byste měl(a) možnost?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 82 % respondentů neuvažuje o stěhování, 18 % by se odstěhovalo *v případě výhodné nabídky zaměstnání či bydlení*. Nejčastějším důvodem je nedostatek pracovních příležitostí v regionu.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 60 % respondentů neuvažuje o stěhování, 35 % by se odstěhovalo v případě výhodné nabídky bydlení či zaměstnání, 5 % okamžitě. Důvodem je nedostatek pracovních příležitostí a absence služeb v blízkém okolí.

ČESKÉ MILOVY – 5 respondentů neuvažuje o změně bydliště, 1 respondent by se odstěhoval okamžitě. Důvody jsou shodné s předchozím odstavcem.

CELKEM – 77 % respondentů neuvažuje o změně lokality, 22 % uvažuje o změně bydliště v případě výhodné nabídky bydlení či zaměstnání, 1 % uvažuje o okamžitém odstěhování.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi a pohlavím, o změně bydliště v případě výhodné nabídky bydlení či zaměstnání uvažují zejména lidé do 35 let. Na změnu bydliště nemá výrazný vliv skutečnost, zda se respondent narodil v obci či si ji k bydlení vybral sám. Lidé žijící v obci méně než 15 let o stěhování uvažují pouze ve třech případech (ze čtrnácti).

5. **Pokud uvažujete o změně bydliště – odstěhoval(a) byste se...?** – viz otázka 4.

6. **Postrádáte v obci něco, co k ní dříve patřilo?**

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 45 % respondentů v obci postrádá kulturní dům a lepší dostupnost kultury, 7 % postrádá v obci více mladých lidí a 3 % obecní pospolitost, zemědělství a průmysl. 45 % nic nepostrádá.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 35 % respondentů v obci postrádá kulturní dům a více kulturních akcí, 65 % nepostrádá nic.

ČESKÉ MILOVY – polovině respondentů nechybí nic, druhé polovině pojízdná prodejna s potravinami a intenzivnější veřejné osvětlení.

CELKEM – 50 % respondentů v obci postrádá něco, co k ní dříve patřilo (většinou jde o kulturní dům a kulturní akce), 50 % nepostrádá nic.

Větší rozdíly lze sledovat u Českých a Moravských Křižánek. Velkou roli zde však opět sehrává věk respondentů. 60 % respondentů starších 50-ti let uvádí, že v obci něco postrádají.

7. Co je dle Vašeho názoru charakteristické pro Vaši obec a její okolí? (otevřená otázka – respondenti odpovídali spontánně, vlastními slovy)

MORAVSKÉ KŘÍŽÁNKY – typická krajina (skály, rybníky, lesy), chalupáři, typická architektura, čisté ovzduší.

ČESKÉ KŘÍŽÁNKY – typická krajina (skály, rybníky, lesy), klidné prostředí, turistika a obecní pospolitost.

ČESKÉ MILOVY – typická krajina (skály, rybníky, lesy), klid, slušní lidé a čisté ovzduší.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkem respondentů.

8. Jak vnímáte ochranný režim v rámci CHKO Žďárské vrchy?

MORAVSKÉ KŘÍŽÁNKY – 42 % chápe CHKO Žďárské vrchy jako pozitivní hodnotu, 36 % jako povinnost, kterou je třeba respektovat a 22 % jako břemeno, které omezuje v běžném životě či podnikání.

ČESKÉ KŘÍŽÁNKY – 50 % respondentů chápe režim CHKO jako pozitivní hodnotu, 35 % jako povinnost a 15 % jako břemeno.

ČESKÉ MILOVY – tři respondenti chápou režim CHKO jako pozitivní hodnotu a tři jako povinnost, kterou je třeba respektovat.

CELKEM – 44 % respondentů chápe ochranný režim CHKO jako pozitivní hodnotu, která je v běžném životě neomezuje; 36 % jako povinnost, kterou je třeba respektovat a 20 % jako břemeno, které je omezuje v běžném životě či podnikání.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkem respondentů.

PŘEDSTAVY O BUDOUCÍM VÝVOJI ÚZEMÍ

9. Jak hodnotíte hospodářskou situaci v místě, kde žijete?

MORAVSKÉ KŘÍŽÁNKY – 66 % respondentů hodnotí hospodářskou situaci obce jako spíše špatnou, 22 % jako spíše dobrou, 10 % jako velmi špatnou a 2 % jako velmi dobrou.

ČESKÉ KŘÍŽÁNKY – 80 % respondentů hodnotí hospodářskou situaci obce jako spíše špatnou, 15 % jako spíše dobrou a 5 % jako velmi špatnou.

ČESKÉ MILOVY – pět respondentů hodnotí hospodářskou situaci obce jako spíše špatnou, jeden respondent jako spíše dobrou.

CELKEM – 70 % respondentů hodnotí hospodářskou situaci v obci jako spíše špatnou, 20 % jako spíše dobrou, 9 % jako velmi špatnou a 1 % jako velmi dobrou.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkem respondentů.

10. Jak hodnotíte možnosti dalšího rozvoje?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 54 % respondentů hodnotí možnosti dalšího rozvoje negativně, 33 % pozitivně, 12 % velmi negativně, 1 % velmi pozitivně.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 55 % respondentů hodnotí možnosti dalšího rozvoje pozitivně, 40 % negativně, 12 % velmi negativně, 5 % velmi pozitivně.

ČESKÉ MILOVY – pět respondentů hodnotí možnosti dalšího rozvoje negativně, jeden pozitivně.

CELKEM – 53 % respondentů hodnotí možnosti dalšího rozvoje obce negativně, 37 % pozitivně, 8 % velmi negativně, 2 % velmi pozitivně.

V případě této otázky lze pozorovat rozdíly mezi jednotlivými částmi. Rozdíly lze dávat do souvislosti s věkem respondentů. 64 % respondentů starších 50-ti let hodnotí možnosti dalšího rozvoje jako negativní, většina jich žije v moravské části – 63 % občanů starších 50-ti let hodnotících další možnosti rozvoje jako negativní žije v Moravských Křižáncích.

11. Byl(a) byste ochoten/ochotna se osobně podílet na dalším rozvoji místa, kde žijete?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 81 % respondentů by bylo ochotno osobně participovat na dalším rozvoji obce, 19 % není ochotno.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 70 % respondentů by bylo ochotno osobně participovat na dalším rozvoji obce, 30 % není ochotno.

ČESKÉ MILOVY – čtyři respondenti jsou ochotni osobně participovat na dalším rozvoji obce, dva nikoliv.

CELKEM – 77 % respondentů by bylo ochotno se osobně podílet na dalším rozvoji obce (23 % není ochotno).

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkem respondentů.

12. Na co byste vynaložil(a) veřejné finanční prostředky v místě, kde žijete?

V této otázce bylo možné volit více odpovědí, následující číselné údaje vyjadřují podíl konkrétní odpovědi na jejich celkovém počtu.

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 27 % na řešení bytové otázky, 20 % na budování infrastruktury, 16 % na zkrášlení veřejných prostranství, 15 % na kulturu, 11 % na rozvoj hospodářství a 11% na ochranu přírody.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 35 % na rozvoj hospodářství, 20 % na řešení bytové otázky, 19 % na budování infrastruktury, 16 % na kulturu, 5 % na zkrášlení veřejných prostranství a 5 % na ochranu přírody.

ČESKÉ MILOVY – 24 % na zkrášlení veřejných prostranství, 19 % na řešení bytové otázky, 19 % na ochranu přírody, 14 % na rozvoj hospodářství, 14 % na budování infrastruktury, 10 % na rozvoj kultury.

CELKEM – 24 % na řešení bytové otázky, 20 % na budování infrastruktury, 17 % na rozvoj hospodářství, 14 % na kulturu, 14 % na zkrášlení veřejných prostranství, 11 % na ochranu přírody.

Byly zaznamenány rozdílné preference respondentů z různých částí obce, rozdíly dle pohlaví či věku nebyly zjištěny.

13. Co by bylo potřeba ještě podniknout pro další rozvoj místa, kde žijete? (otevřená otázka)

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – nejčastěji je uváděna podpora vzniku nových pracovních míst, podpora malých podniků a zvýhodnění OSVČ, zlepšení dopravního spojení do větších měst a využití potenciálu k rozvoji cestovního ruchu. Uváděna je také potřeba ochrany přírody a zkvalitnění občanské vybavenosti.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – nejčastěji je uváděna tvorba nových pracovních míst, podpora mladých rodin, zlepšení komunikace mezi občany a zvýšení zájmu na věcech veřejných. Několikrát se objevuje i omezení výstavby rekreačních objektů.

ČESKÉ MILOVY – opět požadavek na zvýšení nabídky pracovního uplatnění a podpůrná opatření na udržení lidí na venkově.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

14. Jak vnímáte členství ČR v Evropské unii (EU)?

MORAVSKÉ KŘÍŽÁNKY – 57 % respondentů předpokládá, že členství v EU *nebude mít na jejich běžný život žádný vliv*, 36 % předpokládá, že se *mnoho věcí zhorší* a 7 % předpokládá *zlepšení*.

ČESKÉ KŘÍŽÁNKY – 65 % respondentů předpokládá, že *mnoho věcí bude složitějších* a 30 % myslí, že na běžný život nebude mít zapojení do evropských struktur žádný vliv a 5 % předpokládá *zlepšení*.

ČESKÉ MILOVY – pro každou variantu se vyjádřili dva respondenti.

CELKEM – 49 % respondentů předpokládá, že zapojení do Evropské unie *nebude mít žádný vliv na jejich běžný život*, 42 % předpokládá, že *mnoho věcí bude složitějších* a 9 % předpokládá *zlepšení*.

Rozdíly mezi jednotlivými místními částmi nejsou nijak významné – obecně není vstup do Evropské unie přijímán pozitivně, nebyly zaznamenány rozdíly mezi pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

FORMULACE POTŘEB VYBAVENOSTI ÚZEMÍ

U následujících dvou otázek je u každé položky uvedena průměrná známka. Respondenti hodnotili jednotlivé položky známkou 1–5 (1 nejlepší, 5 nejhorší). Vždy se jedná o průměr za celý soubor respondentů – v těchto případech bylo oddělené posuzování dle místních částí vyhodnoceno jako nepodstatné.

15. Jak hodnotíte vybavenost obce?

a) zásobování obchodu s potravinami	2,8
b) zásobenost ostatním zbožím	4,2
c) přístup k internetu	3,7
d) infrastruktura	2,2
e) pohostinství	2,0
f) veřejné osvětlení	3,3
g) sport, volný čas	1,8
h) přístup k informacím o dění v obci	2,3

16. Jak hodnotíte služby poskytované v obci?

a) školství	2,2
b) řemeslné služby, opravy	2,9
c) svoz odpadu	2,0
d) zdravotnictví	3,3
e) sociální péče	3,9
f) knihovna	chybí

17. Jste spokojen(a) s kulturou ve Vaší obci?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 75 % respondentů není spokojeno s úrovní kultury ve své obci.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 90 % respondentů není spokojeno s kulturou ve své obci.

ČESKÉ MILOVY – 3 respondenti jsou a 3 nejsou spokojeni s kulturou ve své obci.

CELKEM – 75 % respondentů není spokojeno s úrovní kultury ve své obci.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

18. Co Vám nejvíce chybí v místě, kde žijete? (otevřená otázka)

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – pracovní příležitosti, kulturní a sportovní zařízení, více mladých lidí, angažovanost na dění v obci, dopravní spojení (zejména ve večerních hodinách), zájmová činnost pro děti a mládež, lepší zásobenost obchodu.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – pracovní příležitosti, kulturní zařízení a kulturní a sportovní aktivity, lepší autobusové spojení, obchod a služby.

ČESKÉ MILOVY – pracovní příležitosti, více mladých lidí, pojízdné prodejny.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

HODNOTOVÉ PREFERENCE A TRADICE**19. Jaké hodnoty lze přiřadit místu, kde žijete?**

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 78 % respondentů uvádí *přírodní bohatství*, 13 % *sociální soudržnost*, 6 % *kulturní bohatství*, 3 % *hospodářský rozvoj*.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 80 % respondentů uvádí *přírodní bohatství*, 15 % *kulturní bohatství*, 5 % *sociální soudržnost*.

ČESKÉ MILOVY – pět respondentů uvádí *přírodní bohatství*, jeden *kulturní bohatství*.

CELKEM – 78 % respondentů uvádí *přírodní bohatství*, 10 % *kulturní bohatství*, 10 % *sociální soudržnost*, 2 % *hospodářský rozvoj*.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

20. Co se za posledních patnáct let ve vaší obci a okolí nejvíce změnilo? (otevřená otázka)

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – plynofikace, nová výstavba – většinou na rekreační účely, způsob života obyvatel obce a sousedské vztahy, vylidňování, větší nezaměstnanost, vzhled obce.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – plynofikace, nová výstavba – většinou na rekreační účely, myšlení lidí, úbytek obyvatel, byla opět otevřena škola.

ČESKÉ MILOVY – plynofikace, přístup na internet, autobusové spojení, osvětlení (zhoršilo se).

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

21. Jste spokojen s tím, jak se lidé v obci k sobě chovají?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 61 % respondentů je spokojeno, 39 % je nespokojeno zejména z důvodů závidění, hádavosti, pomluv a snobského chování.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 70 % respondentů je spokojeno, 30 % je nespokojeno zejména kvůli neupřímnosti a závidění.

ČESKÉ MILOVY – 2 respondenti jsou spokojeni, 4 nespokojeni – z důvodu závidění.

CELKEM – 62 % je spokojeno s tím, jak se v obci lidé k sobě chovají.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

22. Myslíte si, že lidé ve Vaši obci mají během roku dostatek příležitostí ke společným kontaktům?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 61 % respondentů hodnotí situaci jako dostatečnou z hlediska četnosti společenských akcí.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 70 % respondentů hodnotí situaci jako dostatečnou z hlediska četnosti společenských akcí.

ČESKÉ MILOVY – dva respondenti jsou spokojeni, čtyři pokládají četnost kontaktů za nedostatečnou.

CELKEM – 62 % respondentů pokládá četnost kontaktů v rámci obecní komunity za dostačující.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

23. Je ve Vaši obci místo, kde je možné pořádat veřejné akce?

Tato otázka má pouze informační charakter, nepodléhá statistickému vyhodnocení. Většina lidí uvedla hřiště/výletišť v letní sezóně, jiné místo (kulturní dům apod.) chybí.

24. Znáte místní tradice?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 37 % respondentů zná místní tradice, jsou na ně pyšní a chtějí je předávat dalším generacím. 36 % pokládá tradice za přežití (nicméně je zná) a 27 % nezná místní tradice.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 50 % respondentů zná místní tradice, jsou na ně pyšní a chtějí je předávat dalším generacím. 10 % pokládá tradice za přežití (nicméně je zná) a 40 % nezná místní tradice.

ČESKÉ MILOVY – jeden respondent považuje místní tradice za přežití, pět je vůbec nezná.

CELKEM – 38 % respondentů zná místní tradice, jsou na ně pyšní a chtějí je předávat dalším generacím. 29 % pokládá tradice za přežití (nicméně je zná) a 33 % nezná místní tradice.

Jednotlivé místní části vykazují výraznější rozdíly. 58 % těch, kteří znají své tradice a jsou na ně pyšní tvoří respondenti starší 50-ti let.

PROBLÉMY KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA

25. Jak hodnotíte dostupnost zdravotnických služeb?

MORAVSKÉ KŘÍŽÁNKY – 55 % respondentů hodnotí dostupnost zdravotnických služeb jako nevyhovující. Nejčastějším dopravním prostředkem za lékařem je kombinace automobilu a veřejné dopravy, vzdálenost se pohybuje od 0,5 do 25 km (dle závažnosti onemocnění).

ČESKÉ KŘÍŽÁNKY – 60 % respondentů hodnotí dostupnost zdravotnických služeb jako nevyhovující. Nejčastějším dopravním prostředkem je automobil, vzdálenost k lékaři se pohybuje od 3 do 25 km (dle závažnosti onemocnění).

ČESKÉ MILOVY – tři respondenti hodnotí dostupnost zdravotnických služeb jako vyhovující, tři jako nevyhovující. Nejčastějším dopravním prostředkem je autobus, vzdálenost 7–25 km.

CELKEM – 56 % respondentů hodnotí dostupnost zdravotnických služeb jako nevyhovující.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

26. Došlo ve srovnání se situací před patnácti lety k výrazné změně v dostupnosti zdravotnických služeb?

MORAVSKÉ KŘÍŽÁNKY – 84 % respondentů volilo odpověď *ne, nedošlo k výrazným změnám*, 16 % hodnotí změny pozitivně.

ČESKÉ KŘÍŽÁNKY – 95 % respondentů volilo odpověď *ne, nedošlo k výrazným změnám*, 5 % hodnotí změny pozitivně.

ČESKÉ MILOVY – všichni respondenti označili odpověď *ne, nedošlo k výrazným změnám*.

CELKEM – 87 % respondentů označilo odpověď: **ne, nedošlo k výrazným změnám**, 13 % označilo odpověď: **ano, v pozitivním směru**. Odpověď **ano, v negativním směru** neoznačil žádný respondent.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

27. Jak hodnotíte veřejnou dopravu v regionu...?

Jednotlivé položky jsou ohodnoceny průměrnou známkou za celý soubor.

a) z hlediska návaznosti spojů	3,5
b) z hled. frekvence spojů	3,0
c) z hled. kvality vozového parku	2,8
d) z hlediska celkové obslužnosti spádového regionu	2,6

28. Došlo ve srovnání se situací před patnácti lety k výrazné změně v nabídce spojů veřejné dopravy?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 55 % respondentů volilo odpověď *ne, nedošlo k výrazným změnám*, 3 % hodnotí změny pozitivně a 42 % označilo odpověď *ano, v negativním směru*.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 50 % respondentů volilo odpověď *ano, v negativním směru*, 45 % označilo odpověď *ne, nedošlo k výrazným změnám*, 1 % hodnotí změny pozitivně.

ČESKÉ MILOVY – čtyři respondenti označili odpověď *ne, nedošlo k výrazným změnám*, dva *ano, v negativním směru*.

CELKEM – 54 % respondentů označilo odpověď: *ne, nedošlo k výrazným změnám*, 41 % označilo odpověď : *ano, v negativním směru*. Odpověď: *ano, v pozitivním směru* označilo 5 % respondentů.

Místní části vykazují drobné rozdíly, rozdíly mezi pohlavím a věkovými skupinami nebyl zaznamenán.

29. Při cestách za nákupy, zaměstnáním/školou, zábavou apod. používáte nejčastěji...?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – ve 30-ti % respondenti preferují veřejnou dopravu, ve 28 % automobil, ve 24 % kombinaci veřejné dopravy, automobilu, kola a pěší chůze, ve 13 % kolo a v 5-ti % pěší chůzi.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 54 % automobil, 14 % veřejnou dopravu, 14 % kolo, 10 % kombinace dopravních prostředků, 8 % pěší chůze.

ČESKÉ MILOVY – čtyři respondenti používají veřejnou dopravu, dva preferují kolo.

CELKEM – podíl na přepravě respondentů je následující: 33 % automobil, 29 % veřejná doprava, 14 % kolo, 7 % pěší chůze, 19 % kombinace dopravních prostředků.

30. Nejčastěji nakupujete...?

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – 46 % respondentů nakupuje v místním obchodě, 40 % v hypermarketu a v místním obchodě, 7 % v maloobchodě mimo obec, 7 % výhradně v hypermarketu.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – 40 % respondentů nakupuje v místním obchodě, 40 % v maloobchodě mimo obec, 2 % v hypermarketu a v místním obchodě, 1 % výhradně v hypermarketu.

ČESKÉ MILOVY – jeden respondent v místním obchodě, pět v maloobchodě mimo obec.

CELKEM – 43 % respondentů nakupuje v místním obchodě, 32 % v hypermarketu a v místním obchodě, 19 % v maloobchodě mimo obec, 6 % výhradně v hypermarketu.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, je však nutné vytknout korelaci mezi věkem respondentů a nakupováním v místním obchodu – 60 % nakupujících v místním obchodu tvoří osoby starší 50-ti let.

31. Kolik kilometrů průměrně ujedete za týden (odhad)?

Průměry jsou uváděny za všechny respondenty v dané místní části, otázka má pouze informativní charakter – jednotlivé místní části nejsou z tohoto hlediska srovnávány.

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – automobilem: 170 km, veřejnou dopravou 92 km.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – automobilem: 35 km, veřejnou dopravou: 21 km.

ČESKÉ MILOVY – automobilem: 40 km, veřejnou dopravou: 27 km.

32. Co pokládáte za největší problém Vaší obce a jejího okolí? (otevřená otázka)

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – nedostatek práce, nedostatek kulturních aktivit, nedostatečné dopravní spojení, nedostatek peněz v obecním rozpočtu, odchod mladých lidí, turistika, chataři a produkce odpadů s tím související, vedení obce.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – památkáři a byrokracie, nedostatek pracovních míst, úpadek kultury, turisté a chalupáři, dopravní obslužnost a stav silnic.

ČESKÉ MILOVY – nezaměstnanost, malé finanční prostředky obce, nedostatečná nabídka služeb.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

33. Co Vám osobně nejvíce komplikuje každodenní život? (otevřená otázka)

MORAVSKÉ KŘIŽÁNKY – vysoké ceny potravin a ostatního zboží v okolí (oproti cenám ve větších městech), nedostatečná zásobenost obchodů v okolí, velká vzdálenost do větších měst a s tím spojené nevyhovující dopravní spojení, bezohlednost řidičů - nedodržování rychlosti v obci, pálení a sekání trávy o víkendech a svátcích (ze strany rekreatantů), byrokracie.

ČESKÉ KŘIŽÁNKY – nízké mzdy, drsné zimní období a komplikovaná údržba cest v tomto období, doprava do zaměstnání a školy.

ČESKÉ MILOVY – nezaměstnanost, malé finanční prostředky obce, nedostatečná nabídka služeb.

Nebyly prokázány výrazné rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, pohlavím a věkovými skupinami respondentů.

10. DISKUSE

Podrobná analýza venkova s důrazem na lidský faktor byla provedena v obci s poměrně roztroušeným osídlením na pomezí Českomoravské Vysočiny – hraničním prvkem je zde řeka Svratka. Obec je tvořena třemi místními částmi, které se až do roku 1960 (resp. 1999) vyvíjely samostatně, proto zde byl předpoklad odlišného přístupu a názorové diferenciaci. Tato vstupní teze nebyla potvrzena, výraznější rozdíly bylo možné sledovat pouze u otázky č. 12 *Na co byste vynaložili veřejné finanční prostředky...?*, což nelze chápat jako odlišnost zásadní. Další rozdílnosti byly způsobeny zejména korelací mezi věkem respondentů a vysokým podílem dotazovaných starších padesáti let lokalizovaných v jedné z místních částí (Moravských Křižánkách). Tato závislost se projevila u otázek č. 3, 6, 10, 24 a 30. Otázky se týkaly tradic, změn v obci a dalšího rozvoje území. U ostatních otázek byla zaznamenána výrazná shoda v rámci místních částí, věku i pohlaví.

Ani druhou tezi postavenou na faktu, že – *občané menších místních částí jsou výrazně upozadováni nejen z důvodů periferní lokalizace vzhledem k centrálně umístěným službám, ale i v důsledku nevyvážené obecní politiky* – se nepodařilo v tomto případě potvrdit. Politika obce se jeví jako vyvážená a obec funguje jako organický celek, přesto zde hrozí riziko do budoucna – malý počet voličů některých místních částí nemusí být v z politického hlediska obce zajímavý¹⁷.

Z pohledu sociálního zázemí lze obec hodnotit jako standardní – chybí zde sice odpovídající vybavenost službami (pošta, lékař, opravy atd.), na druhou stranu zde funguje první stupeň základní školy a prodejna. Devizou obce je nepoškozené přírodní prostředí se statutem chráněné krajinné oblasti, velké rezervy jsou v nedostatečně využitém potenciálu k cestovnímu ruchu. Celkový potenciál obce lze přiblížit na základě interpretace výsledků dotazníkového šetření:

Identifikace s regionem – v rámci výzkumu byl tento okruh otázek zásadní. Účelem bylo zjistit do jaké míry jsou obyvatelé spjati s obcí a přilehlou krajinou a jaké faktory ovlivňují jejich identifikaci.

Ačkoliv velká většina respondentů (38 %) uvádí *rodinu* (otázka č. 1) jako hlavní faktor identifikace, z odpovědí na ostatní otázky je patrná silnější determinace přírodním prostředím. Vedle faktu, že druhá největší četnost odpovědí (16 %) v otázce č. 1 je

¹⁷ Tato skutečnost byla vysledována v jiných obcích, kde bylo prováděno stejné šetření – většinou šlo o velmi malé místní části spadající pod větší obce (poměr obyvatel cca 1:30)

přiřazena krajině, se tento jev potvrzuje i v další otázce – 55 % respondentů vnímá své bydliště nikoliv izolovaně ve smyslu bytu či domu (pouze desetina), ale v kontextu okolní krajiny. (Překvapivé je, že jen ve dvou případech respondenti uvádí jako faktor identifikace rodný kraj, kořeny atd. – stav je pravděpodobně zapříčiněn neuvedením této možnosti v nabídce odpovědí a také tím, že 40 % respondentů se v obci nenarodilo).

100 % respondentů spontánně uvádělo v rámci otevřené otázky – co je charakteristické pro jejich obec – typické přírodní atributy okolní krajiny (lesy, skály, rybníky). V menším měřítku uváděli čisté a klidné ovzduší, ojediněle jmenovali obecní pospolitost a typickou architekturu. 78 % respondentů přisuzuje lokalitě výjimečnost z hlediska přírodního bohatství (10 % kulturního bohatství a 10 % sociální soudržnosti).

Pouze dvacet procent respondentů chápe ochranný režim CHKO Žďárské vrchy jako břemeno, 80 % jako pozitivní hodnotu či jako potřebu. Ovšem při neformálních rozhovorech s občany vyšel najevo rozdílný přístup k CHKO jako k hodnotě a k instituci. Činnost správy CHKO je vnímána negativně v souvislosti s regulací výstavby v regionu. Omezení vzhledu a dispozice stavby vycházející z jejich kompetence často ale přisuzují cizím subjektům. Nežádá se lze setkat s názorem, že „Brňáci si to rozhodli a nám to tady vnucují“ či „ať si tu lidé z města zkusí žít“. Z uvedeného vyplývá, že spolupráce mezi správou a občany je podceněna, z čehož pramení vzájemné nepochopení. V obci bylo možné zaznamenat většinu negativních prohlášení, často velmi ostrých. (Pravdu je třeba hledat v kompromisních řešeních. Snahou správy CHKO a památkové péče je zachovat původní vzhled a nenarušit celkový ráz obce a okolní přírody. Výstavba vzniklá v posledních letech většinou skutečně odpovídá původnímu charakteru obce. Je však nutné na skutečnost nahlížet i z druhé strany – některé požadavky jsou neslučitelné s místními klimatickými podmínkami a většinou znamenají nárůst nákladů). V této souvislosti je zajímavé, že polovině respondentů neschází nic, co k obci dříve patřilo – a to i přes fakt, že se vzhled obce velmi proměnil. Druhá polovina respondentů v obci postrádá kulturní vyžití, zejména kulturní dům, který dříve v obci byl.

Velmi důležité byly dotazy na změnu bydliště – o změně bydliště neuvažuje 77 % respondentů, pouze jedno procento by se odstěhovalo okamžitě. Ostatní by volili jinou lokalitu v souvislosti s nabídkou výhodného bydlení či zaměstnání. Jednalo se zejména o mladé lidi. Lidé, kteří se do Křižánek přestěhovali, o změně neuvažují v 80 % případů – předpoklad identifikace s územím je zde dán dobrovolnou volbou lokality.

Otázka č. 3 vystihuje typickou anomálii šetřené lokality, která v průběhu cca šedesáti let spadala střídavě pod Nové Město na Moravě a Žďár nad Sázavou. 55 %

respondentů se řadí pod Nové Město na Moravě, 15 % pod Žďár na Sázavou. Ve vnímání příslušnosti k vyššímu správnímu celku se respondenti jednotlivých místních částí liší, z uvedených údajů však nelze vyvozovat jednoznačné závěry. Patrná je korelace mezi označováním Nového Města na Moravě a věkem respondentů: 80 % respondentů starších 50-ti let preferuje Nové Město na Moravě (14 % nerozlišuje, 6 % preferuje Žďár nad Sázavou). 60 % respondentů starších 50-ti let žije v moravské části Křižánek.

Shrnutí: Míra identifikace obyvatel s lokalitou je značná – **rodina** působí jako výrazný faktor, nezanedbatelné je i ztotožnění s okolní **krajinou**. Více než $\frac{3}{4}$ respondentů neuvažují o změně bydliště a stejný podíl je ochoten osobně se angažovat na dalším rozvoji obce (viz oddíl *Představy o budoucím vývoji území*; otázka č. 11). Oslabující roli sehrává častá změna v řazení pod vyšší správní celek.

Výsledky této části naznačují výrazný citový vztah obyvatel k lokalitě, což je základním předpokladem jejich aktivní účasti na rozhodování o věcech veřejných.

Představy o budoucím vývoji území – hospodářská situace v obci je respondenty hodnocena většinou negativně – jako spíše špatná (70 % respondentů; v nabídce bylo možné zatrhnout i možnost velmi špatná). Toto hodnocení lze dát do souvislosti s neuspokojivou situací na trhu práce. Obyvatelé obce často dojíždějí za prací několik desítek kilometrů a nabídka práce neodpovídá dosažené kvalifikaci. Další rozvoj obce je hodnocen též negativně, ovšem oproti předchozí otázce byly zaznamenány následující difference – zatímco 70 % respondentů hodnotí hospodářskou situaci obce jako spíše špatnou, jen 53 % nahlíží na další rozvoj negativně. 20 % respondentů hodnotí situaci jako dobrou a 37 % možnosti dalšího rozvoje jako pozitivní. V těchto otázkách byly zaznamenány rozdíly mezi jednotlivými místními částmi, které však byly pravděpodobně způsobeny rozložením věkových skupin v obci – 64 % respondentů starším 50-ti let hodnotí možnosti rozvoje negativně, přičemž většina z nich žije v Moravských Křižáncích (63 %). Pozoruhodná je skutečnost, že ačkoliv je ekonomická situace v obci hodnocena negativně, jen jedno procento by se odstěhovalo okamžitě, 70 % o změně neuvažuje.

Velmi pozitivní je projevená ochota osobně participovat na dalším rozvoji obce. V otázce číslo 13 se respondenti mohli vyjádřit k tomu, co je třeba ještě podniknout pro další rozvoj obce. Jmenovali zejména podporu vzniku nových pracovních míst a podporu malým a středním podnikům. Lidé si také uvědomují potřebu udržet zejména mladé lidi na venkově, proto by přivítali podporu mladým rodinám. Formu podpory nespécifikovali. Veřejné prostředky by však vynaložili zejména na řešení bytové otázky (což by mohlo být

směřováno k mladým rodinám), dále na budování infrastruktury a rozvoj hospodářství (což by učinilo lokalitu přitažlivější pro mladé lidi). Ačkoliv polovině respondentů chybí v obci kulturní dům a více kulturních akcí, na řešení této otázky by veřejné finance použilo jen 14 %.

Zapojení do evropských struktur respondenti nepřikládají velký význam – téměř polovina dotázaných nepředpokládá, že vstup do EU ovlivní jejich běžný život, jen 9 % předpokládá zlepšení.

Shrnutí: Hospodářská situace je výraznou většinou respondentů hodnocena jako spíše špatná, možnosti dalšího rozvoje však hodnotí více než třetina pozitivně. V tomto oddíle se nepřímou potvrdila silná citová vazba na území – ačkoliv ekonomická situace není optimální, lidé neuvažují o opuštění lokality. Vliv snížené schopnosti mobility venkovských obyvatel lze vyloučit vzhledem k poměrně vysokému podílu respondentů (40 %), kteří se v místě trvalého bydliště nenarodili. Vliv věku byl vyloučen.

Výsledky výzkumu poukazují na to, že pokud by byly vhodně nastaveny vstupní parametry pro rozvoj regionu v intencích udržitelného rozvoje, lidé by z venkova neodcházeli. Nejčastěji respondenti poukazují na nedostatek pracovních míst v regionu a absence podpory mladým rodinám. Limitující je také dopravní spojení a nedostatečná občanská vybavenost. Někteří respondenti spatřují potenciál oblasti v rozvoji cestovního ruchu (naopak někteří turistiku na jiném místě charakterizují jako komplikaci běžného života). Vstupu do Evropské unie se z hlediska hospodářského rozvoje (ani běžného života) nepřikládá podstatný význam.

Formulace potřeb vybavenosti území – v tomto okruhu lidé hodnotili existující nabídku obchodů a služeb v obci – hodnotící škála byla totožná se školními známkami (1-5). Celý soubor odpovědí byl vyhodnocován jako komplexní množina – výsledkem byla průměrná hodnota.

Zásobování obchodu s potravinami bylo oceněno průměrnou hodnotou 2,8 – není překvapením, že lidé nakupující mimo obec hodnotili obchod v rozmezí 4-5. Vzhledem ke skutečnosti, že do místního obchodu nakupovat nechodí, hodnocení prováděli na základě předpokladu či předešlého stavu prodejny. Tím je celé hodnocení ovlivněno. (Z páteho oddílů *Problémy každodenního života* však vyplývá, že v místním obchodě nakupuje poměrně vysoký podíl dotázaných – viz dále). Zásobenosti ostatním zbožím byla přidělena průměrná hodnota 4,2 – místní prodejna potravin nabízí omezený sortiment nepotravinářských výrobků.

Přístup k internetu dostal průměrnou známku 3,7 – což je poněkud překvapivé. Obec má slušné počítačové zázemí na obecním úřadě i ve škole, navíc zde byl instalován internetový kiosk (veškerý přístup zdarma). V obci je zaveden telefon, což umožňuje každé domácnosti s telefonní linkou internetové připojení. Hodnocení mohlo ovlivnit nedostatečné pokrytí území signálem mobilních operátorů – připojení tímto způsobem není na území obce možné (či přinejmenším kvalitní).

Infrastruktura je hodnocena poměrně dobře – 2,2 – odpovědi respondentů jsou nejvíce ovlivněny plynofikací obce v posledním roce, která nejen pozitivně ovlivní kvalitu ovzduší v obci a okolí, ale také usnadní náročné zimní období. Přesto je hodnocení značně subjektivizované – respondenti nezohlednili faktory, které je bezprostředně neovlivňují. Obecní kanalizace je řešena jako odvaděč dešťové vody, a proto není na jeho konci možné zřídit čistírnu odpadních vod. Stávající kanalizaci je tedy nutné nahradit vodotěsným systémem odvádějícím odpadní vody (odděleně od vod dešťových), a to zejména z důvodů hygienických – obec leží nad vodní nádrží Vír.

Pohostinství v obci naprosto odpovídá místním požadavkům (pozitivní hodnocení 2,0), v období hlavních sezón (zemní, letní) má však nedostatečné kapacity. Doplňují je sousední Milovy. Veřejnému osvětlení je přidělena známka 3,3. Přístup k informacím je hodnocen známkou 2,3 – oznámení jsou realizována formou rozhlasového hlášení, vývěskou na úřední desce a dvojstrany v měsíčníku Novinky.

Sport a volný čas z hodnocení vyšel nejlépe (1,8) a to i přes fakt, že v obci chybí širší nabídka volnočasových aktivit. Situace by se mohla změnit po vybudování kulturního střediska nad prodejnou, ovšem zkušenosti s místními jsou v tomto směru negativní – nabídka většinou převyšuje poptávku. Výsledné hodnocení však může být ovlivněno skutečností, že obyvatelé venkova mají obecně méně volného času a proto sportovní a jiné aktivity nevyhledávají. Přesto se v otázce – *Co Vám v obci nejvíce chybí?* – několikrát objevila zájmová činnost pro děti a mládež.

Fungování školy přímo v obci je místními lidmi velmi ceněno, každý rok je však škola ohrožena zánikem v důsledku ubývajícího počtu žáků. Kvalita vyučování je zde ovlivněna systémem slučování žáků různého stáří do jedné třídy (tzv. jednotřídky). Místní škola byla ohodnocena průměrnou známkou 2,2 – což je poměrně dobré hodnocení, ovšem na základě neformálních rozhovorů s místními by se dalo předpokládat hodnocení vyšší. Škola v obci by dle nich měla být udržena za každou cenu.

Řemeslné služby a opravy byly hodnoceny známkou 2,9, což je vzhledem k vybavenosti obce překvapivé. V obci je nabídka velmi omezená, je zastoupena pouze

stavebními pracemi firmy Procházka. Celková známka je pravděpodobně vztažena na řemeslné služby poskytované v regionu. Svoz odpadu je hodnocen známkou 2,0.

V hodnocení zdravotnictví se také pravděpodobně odráží celkový stav regionu, v obci je lékařská služba v provozu vždy ve středu, v jiné dny je nutné za lékařskými službami dojíždět až 25 km. Více než polovina respondentů posuzuje dostupnost zdravotnických služeb v rámci regionu jako nevyhovující, celková známka 3,3 pravděpodobně platí pro celé spádové území – v rozhovorech si často zejména starší občané stěžovali na omezený provoz ordinace v obci. Sociální péče je hodnocena obdobně – známka 3,9 je pravděpodobně opět ohodnocením celého regionu (známka v rámci obce by se vzhledem k nabídce služeb nacházela v horní hranici škály) .

Průměrný ukazatel pro knihovnu je opět vztažen na celé území, tato služba byla v obci zrušena, přesto se objevuje hodnocení v celé škále 1-5. Velmi výjimečně zůstala kolonka proškrtnutá, tak jak bylo uvedeno v instrukcích.

Odpovědi na otázku – *Co Vám nejvíce chybí v místě, kde žijete?* – se shodují s názory vyjádřenými v rámci otázky *Co by bylo potřeba podniknout pro další rozvoj obce?*. Většinou respondenti jmenovali dostatek pracovních příležitostí, lepší dopravní spojení, více mladých lidí. Nově se objevuje větší angažovanost lidí na dění v obci a lepší vybavenost obchodu a nabídka služeb.

Shrnutí: Ačkoliv se tento oddíl měl zaměřovat spíše na identifikaci služeb, které v obci chybí, respondenti uváděli obecné faktory, které komplikují jejich běžný život – většinou postrádají: pracovní příležitosti, vyhovující dopravní spojení, mladé rodiny s dětmi, až na dalších pozicích jmenovali kulturní zařízení (ačkoliv se celá polovina již dříve vyjádřila, že jim v obci citelně chybí) a lepší zásobenost obchodu a nabídku služeb. I když byla otázka umístěna v oddíle *Formulace potřeb vybavenosti území*, nebyla pochopena tak, jak autorka dotazníku zamýšlela v důsledku nepřesného vyjádření – otázka není jednoznačná.

Tento oddíl dále zjišťoval, jak respondenti hodnotí stávající vybavenost a služby – nejlépe hodnoceno bylo následující: sport a volný čas, pohostinství, infrastruktura a přístup k informacím o dění v obci (okolo 2 na škále 1-5), nejhůře pak zásobení nepotravinářským zbožím (4,2).

Hodnotové preference a tradice – již v prvním oddíle bylo uvedeno, že největší četnost odpovědí byla přiřazena přírodnímu bohatství v rámci otázky – *Jaké hodnoty lze přiřadit místu, kde žijete?* Dále uváděli shodně kulturní bohatství a sociální soudržnost (po

deseti procentech). Celkem překvapivě byl s četností dvě procenta označen hospodářský rozvoj.

Nejvýznamnější změnou za posledních patnáct let je dle respondentů zavedení plynofikace. Tato změna je vnímána velmi pozitivně, zatímco rozrůstání zástavby – většinou pro rekreační účely (uváděné na druhém místě) je vnímáno velmi negativně. Obecně komunita Křižánek působí uzavřeným dojmem vzhledem k rekreantům, což pramení z častého získání pozemků v obci k výstavbě pod záminkou trvalého bydlení. Velmi se také proměnil způsob života v obci a sousedské vazby, lze pozorovat proměnu chování a jistou formu kastování. Hlavním faktorem proměny je dle mnohých získání majetku a vylišování se na jeho základě, snobství a na druhé straně závist jsou často jmenovanými důvody nesrovnalostí. Za posledních patnáct let tedy došlo k výraznému narušení sociálních vazeb v obci (také jen 10% obyvatel uvádí sociální soudržnost jako hodnotu typickou pro obce, ostatní preferovali z tohoto pohledu více neutrální možnosti). Pokud však hodnotili chování lidí k sobě navzájem, hodnocení bylo vstřícnější – 62 % respondentů je spokojeno. Ovšem vzhledem k předchozím výpovědím lze vyvozovat, že hodnotili pouze chování v určité skupině obyvatel, která komunikuje bezproblémově bez ohledu na konflikty mimo ni. 2/3 respondentů pokládá četnost kontaktů v rámci obecní pospolitosti za dostačující, kontakty jsou však pravděpodobně chápány ve smyslu běžných setkání či setkání v určité skupině obyvatel. S kulturou v obci nejsou totiž spokojeni 3/4 respondentů, většinou jim schází více kulturních aktivit, což úzce souvisí také s možností setkávat se v měřítku celé obce. Nedostatečné zajištění kulturních akcí vychází z absence prostoru vymezeného pro tyto účely. Respondenti se shodují, že v obci není takovéto místo a že jim výrazně chybí. Pro letní měsíce je velmi vhodným místem výletišť (hřišť), kde se skutečně odehrává řada kulturních akcí, nicméně není místem universálním. Mnozí vzpomínají na starý kulturní dům (dnes dlouhodobě se rekonstruuje hostinec Za Řekou), který svou funkci ztratil na počátku devadesátých let v důsledku navrácení rodině původního majitele. Nenavázání na tuto novodobou tradici je hodnoceno v obci velmi negativně. Co se však týká starých tradic s vazbou na území obce a regionu Horácka obecně, většina obyvatel jim nepřikládá velký význam – třetina respondentů tradice vůbec nezná (většinou jsou to mladí lidé a lidé bydlící v obci méně než 15 let), 29 % tradice sice zná, ale pokládá je za přežitě. V této otázce byla patrná silná diferenciace na základě věku – téměř 60 % respondentů, kteří tradice znají a chtějí je předat dál jsou starší 50-ti let.

Shrnutí – bylo opět potvrzeno silné uznání hodnoty okolní přírody místní komunitou. Oproti tomu v případě sociální soudržnosti byla zaznamenána mírná disfunkce.

V obci chybí prostor, kde by bylo možné pořádat veřejné akce, což je faktor výrazně ovlivňující sociální vztahy uvnitř obce. Patrný je odklon od tradic oblasti.

Problémy každodenního života – vzhledem k dispozici obce v regionu byla jako nejvíce problematická vyhodnocena dostupnost zdravotnických služeb a dopravní obslužnost regionu. Více než polovina respondentů hodnotí dostupnost zdravotnických služeb jako nevyhovující. Vzdálenost dojížděky se pohybuje od 0,5 do 25 km v závislosti na druhu vyhledávaných odborných služeb (praktický lékař dochází do obce jedenkrát týdně, ostatní dny dojíždí pacienti 5 km za ním, odborní lékaři a nemocnice jsou nejbližší ve vzdálenosti 25 km). Neprostá většina respondentů uvádí, že se situace se za posledních 15 let nezměnila, desetina zaznamenala změnu v pozitivním směru, v negativním směru nikdo.

Veřejná doprava v regionu byla ohodnocena celkovou známkou 3, z dílčích hodnocení nejhůře dopadlo posouzení z hlediska návaznosti spojů (3,5), na které si respondenti stěžovali i během rozhovorů. Frekvenci spojů ohodnotili známkou 3, ta ovšem byla ve výzkumu ohodnocena po rozboru jízdního řádu jako dostačující, v hodnocení se pravděpodobně odráží fakt, že většina mladších respondentů postrádá noční linky (někteří tento faktor uváděli v otázce č. 18). Kvalita vozového parku byla hodnocena přísně – 2,8 – ačkoliv na trase jezdí poměrně nové autobusy. Z hlediska celkové obslužnosti spádového regionu bylo hodnocení nejlepší (2,6), z obce je přímé spojení na dvě velká města v regionu – Nové Město na Moravě a Poličku, do Žďáru nad Sázavou je nutné přesehnout v nedaleké Svatce. Více než polovina respondentů nehodnotí současnou situaci ve srovnání se situací před 15 lety jako rozdílnou, ovšem více než 40 % zaznamenalo negativní změnu a 5 % pozitivní. Výsledek může být ovlivněn faktem, že jen necelá třetina respondentů jezdí výhradně veřejnou dopravou, zatímco automobilem jezdí celá třetina, pětina dotázaných preferuje kombinaci automobilu, veřejné dopravy, kola a pěší chůze. Výhradně kolo používá 14 % (zejména starší generace a občané zaměstnaní v obci a blízkém okolí), 7 % chodí pěšky.

Dle dotazníku bylo zjištěno, že 43 % respondentů nakupuje v místním obchodě a třetina kombinuje hypermarket a místní prodejnu a pouze čtvrtina nakupuje výhradně mimo obec – přesto jsou tyto poměry nedostačující, aby obchodu zajistili rentabilitu. (v absolutních číslech: 25 dotázaných domácností nakupuje v místním obchodě, 17 kombinuje hypermarket a místní obchod, 15 výhradně mimo obec).

V otázce č. 31 respondenti uváděli odhad ujetých kilometrů za týden odděleně pro veřejnou a osobní (automobilovou) dopravu. V každé z místních částí průměr pro osobní dopravu převyšoval veřejnou o 50-80 %.

U posledních dvou otázek respondenti často neuváděli žádnou odpověď, tento jev se ostatně projevoval i u předchozích otevřených otázek, u otázek na konci dotazníku byl však nejmarkantnější. Reagovalo pouze 60 % respondentů, v odpovědích se velmi shodovali (shoda byla patrná i s otázkami č. 13 a 18). Na otázku *Co, pokládáte za největší problém Vší obce a okolí?* respondenti nejčastěji uvedli nedostatek pracovních příležitostí a kulturního vyžití, nedostatečné dopravní spojení, odchod mladých lidí a nedostatek peněz v obecní pokladně (příčemž obec pravidelně hospodaří ve ziskem), nezřídka jmenují chataře a turistiku a také památkáře regulující opravy a novou výstavbu.

Na otázku *Co Vám osobně nejvíce komplikuje život?* respondenti nejčastěji uváděli nízké mzdy a vysoké ceny potravin (a špatnou zásobenost), velká vzdálenost do větších měst a s tím spojené dopravní spojení, překvapivě málo vzpomínali komplikace způsobené sněhovou pokrývkou a nízkými teplotami v zimním období a s tím související problematickou sjízdnost a údržbu komunikací.

Shrnutí: Většina respondentů hodnotí dostupnost zdravotnických služeb jako nevyhovující, změnu oproti situaci před patnácti lety zaznamenalo něco přes desetinu respondentů a to v pozitivním směru. Veřejná doprava v regionu je hodnocena průměrnou známkou 3 (na škále 1-5), změnu zaznamenala téměř polovina respondentů, v drtivé většině v negativním směru.

Respondenti preferují na cestách do zaměstnání, školy, za nákupy a zábavou nejčastěji osobní automobil, na druhém místě veřejnou dopravu a dále kombinaci dopravních prostředků. Nejčastěji nakupují v místním obchodě. Odpovědi na otázky *Co, pokládáte za největší problém Vaší obce a okolí?* a *Co Vám osobně nejvíce komplikuje život?* odpovídali obdobně jako na otázky *Co Vám v obci nejvíce chybí?* a *Co by bylo potřeba ještě podniknout pro další rozvoj obce?*

Dotazník celkově přinesl cenné informace, pro další užití je však třeba dotazník přepracovat a přesněji definovat otázky 13, 18, 32 a 33, popř. zvážit jejich zařazení v plném rozsahu, tak aby se předešlo duplicitě. Vzhledem k velikosti šetřeného vzorku není možné uvedené informace generalizovat ani ve vztahu k venkovským oblastem, ani k celé šetřené obci. Přesto jede o unikátní výpověď.

Na základě údajů uvedených v kapitole B PŘÍPADOVÁ STUDIE lze vyvodit doporučení pro další rozvoj obce (respektive podmínky, které je nutné nastavit, aby se zatraktivnilo prostředí obce nejen pro turistiku, ale i trvalé bydlení). Obsahem je i výběr možných finančních zdrojů, jejichž bližší charakteristika je uvedena v PŘÍLOZE č. 7.

Již v kapitole 8.4¹⁸ byly identifikovány nejpodstatnější dimenze rozvoje obce:

□ **Rozvoj cestovního ruchu**

Tato oblast je poměrně hodně podceněna, skrývá obrovské potenciality. Podstatné je to, že obec leží v turistické oblasti a je tedy možné navázat na již existující aktivity. Rozvoj této oblasti přispěje i k podpoře dalších oblastí (tvorba nových pracovních míst atd.). Doporučuje se následující:

- Vybudovat naučnou stezku určenou převážně pro rodiny s dětmi.
- Otevřít multifunkční informační centrum zaměřené na přírodní i kulturní specifika obce a okolí (mikroregion Novoměstsko, tradiční region Horácko).
- Vybudovat ucelenou síť stezek pro cykloturistiku (napojení na další obce).
- Budování sezónních občerstvovacích kapacit.
- Ucelenější nabídka ubytovacích kapacit, propojení soukromých ubytovacích objektů s tváří obce.
- Podpora podnikatelských aktivit ve smyslu agroturistiky, venkovské turistiky atd. (podpora např. i formou prodeje/nájmu nevyužívaných obecních nemovitostí).
- Zlepšení marketingu obce (logo, účast na veletrhu Regiontour, navázání partnerství město-vesnice).

Finanční zdroje: Státní podpora cestovního ruchu, Program obnovy venkova (dotační titul 4), fondy EU prostřednictvím SROP, Dispoziční fond Vysočiny.¹⁹

□ **Rozvoj lidských zdrojů**

- Podpora místní prodejny (např. propojení s jinou aktivitou – umístění informačního centra v budově prodejny; tím dojde ke snížení provozních nákladů obou subjektů).
- Vytvoření pracovní skupiny v obci zaměřené na identifikaci problémových okruhů a komunikaci s místní komunitou (doporučuje se čerpat z vlastních kapacit, ovšem role nezávislého experta je též vhodná).

¹⁸ SWOT-analýza

¹⁹ Viz kapitola 5.3.2 Strukturální politika EU

- Zapojování občanů do rozhodování o obecních záležitostech.
- Podpora mimoškolních aktivit (kroužky, sport atd.).
- Výstavba kulturního zařízení a podpora kulturních aktivit.
- Podpora bydlení pro mladé rodiny (zvýhodněný prodej pozemků, budování dotovaných bytů atd.).
- Vzdělávání dospělých.
- Podpora vzniku nových pracovních míst (např. přeshraniční spolupráce).

Finanční zdroje: POV (dotační tituly 1 a 6), Podpora rozvoje bydlení, fondy EU prostřednictvím SROP, OP Průmysl a podnikání, PO Rozvoj lidských zdrojů, Dispoziční fond Vysočiny.

□ Životní prostředí a vzhled obce

Na velmi dobré úrovni, je však patrné jeho nedocenení. Doporučuje se:

- Zlepšení komunikace mezi správou CHKO a místními občany (přednášky, kulaté stoly atd.).
- Podpora ekologického zemědělství.
- Vybudování kanalizace.

Finanční zdroje: POV (dotační tituly 6,8), HRDP, Podpůrný a garanční lesnický a zemědělský fond, fondy EU prostřednictvím SROP a OP Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství, Dispoziční fond Vysočiny.

□ Institucionální zajištění a další rozvoj obce

Obecní zastupitelstvo Křižánek je složeno převážně z lidí ve věkové kategorii nad padesát let, což sebou nese neschopnost adekvátně reagovat na rozsáhlou nabídku možností rozvoje na úrovni regionální politiky. Doporučuje se:

- Motivace mladých a vzdělaných pro vstup do komunální politiky (komunikace, vzdělávání).
- Založení neziskové organizace se vztahem k území (návrh viz PŘÍLOHA Č. 8).
- Vypracování strategického plánu, plánu obnovy venkova či jiného strategického dokumentu.

Finanční zdroje: Fond Vysočiny²⁰, mikroregion Novoměstsko

²⁰ Jde o samostatný účelový rozvojový fond poskytující v rámci grantových programů dotace a půjčky z rozvojových prostředků kraje Vysočina.

ZÁVĚR

Tři čtvrtiny rozlohy naší země jsou definovány jako venkovské oblasti. Žije zde však jen pětina z celkového počtu obyvatel České republiky. Nízká hustota osídlení venkova je determinována řadou přirozených faktorů, zejména geografickou dispozicí a přírodními podmínkami. V posledních desetiletích se na hustotě osídlení, resp. hustotě obyvatelstva ve venkovském prostoru podílejí i neuspokojivé socioekonomické podmínky, jejichž symptomem je odchod lidí do urbanizovaných oblastí s dostatečnou nabídkou adekvátního zaměstnání, služeb apod. Rozbíhá se tak plně mechanismus pozitivní zpětné vazby – v souvislosti s odchodem mnohdy velmi vzdělaných lidí do měst dochází k dalšímu oslabování lidského potenciálu venkova, tím se omezují reálné možnosti rozvoje kapacit, což dále podporuje trend depopulace. Na těchto úvahách byla postavena vstupní teze diplomové práce, která však nebyla za základě výsledků výzkumu plně potvrzena. V dotaznících byly kladeny otázky na zjištění shody místa trvalého bydliště s místem, kde se respondenti narodili. Pokud se místa lišila, zjišťovalo se dále místo předchozího pobytu. Bylo zaznamenáno několik případů²¹ přechodu ze silně urbanizovaných oblastí (Praha, Brno, Hradec Králové) do Křižánek jako místa trvalého bydliště. Druhá část teze tedy v tomto případě neplatí – negativní multiplikační efekt je eliminován příchodem většinou vzdělaných mladých lidí a jejich zapojením do komunální politiky²². Tato skutečnost přispívá k oživení venkovských oblastí a paradoxně dochází ke zvyšování lidského potenciálu.

Druhá vstupní teze práce byla závěry dotazníkového šetření plně potvrzena. Byla detekována vysoká míra identifikace místních obyvatel na území. Ačkoliv je situace v regionu hodnocena z pohledu hospodářského rozvoje negativně, je patrná výrazná vůle setrvat v místě trvalého bydliště. Je tedy vysoce pravděpodobné, že pokud budou zajištěny odpovídající podmínky pro život na venkově, trend odchodu lidí se výrazně zpomalí. To znamená – pokud bude regionální politika plně podporovat vyváženost ekonomického, environmentálního, sociálního a lidského potenciálu venkovských oblastí, potom nebude nutné vynakládat takové úsilí a finanční prostředky při sanaci škod vznikajících v důsledku nadměrné zátěže území v silně urbanizovaných oblastech. Důraz na rozvoj venkovských oblastí lze pokládat za prevenci svého druhu.

²¹ Konkrétně dvě pětiny respondentů žijících v obci méně než 15 let. Tito respondenti jsou ve třech případech z pěti vysokoškolsky vzdělaní, ostatní mají střední školu s maturitou.

²² Ukázkovým příkladem a podporou tvrzení je osoba místostarosty obce (původem z většího města, vysokoškolsky vzdělán). V obci sehraává jedinečnou roli v zavádění nových přístupů, vyhledávání nových možností rozvoje a shánění dotací – takovéto potenciality by v jiném případě v obci plně absentovaly.

Hypotéza – *Venkov není atraktivním místem pro život pro narůstající podíl populace* – se v průběhu výzkumu nepotvrdila. Z globálních statistik sice vyplývá preference městských oblastí, nicméně ve sledované obci byl zaznamenán v souvislosti se změnou trvalého bydliště mírný nárůst obyvatel o 36 % (14 odešlo, 19 se přistěhovalo). Tyto výsledky však nelze generalizovat. Vhodné by bylo provést dané šetření alespoň na úrovni mikroregionu²³, což z časových důvodů nebylo možné realizovat.

Druhá hypotéza byla potvrzena – aby se venkov nestal prázdným a chátrajícím prostorem, je třeba vytvořit přesně definovatelné podmínky pro život v něm. Obecně lze formulovat následující doporučení opírající se o pilíře udržitelného rozvoje – ekonomický, environmentální, sociální a institucionální:

- důraz na rozvoj lidských zdrojů
  - a) zapojování veřejnosti do obecních záležitostí, interní komunikace,
  - b) podpora vzniku nových pracovních příležitostí, zvyšování kvalifikace, další vzdělávání,
  - c) podpora vzniku služeb na základě poptávky ze strany občanů, adekvátní dopravní obslužnost ad.
- důraz na institucionální zajištění a rozvoj obce
  - a) plánovací činnost (strategický plán, POV, krajinně-ekologický plán ad.),
  - b) projekty partnerství (měst-vesnice ad.), participace ve svazku obcí (mikroregionu).
- ochrana životního prostředí a tradičního vzhledu obce
- důraz na přírodní a kulturní specifika obce/regionu.

Cílem diplomové práce bylo vedle sumarizace teoretických východisek problematiky rozvoje venkova, vytvoření komplexního souboru informací o území – nejen z pohledu území samotného, ale i společnosti, která daný prostor obývá, přičemž byl kladen důraz na deskripci lidského potenciálu. Krajinně-ekologických informací je dostatek, jejich doplnění o sociální či lidský aspekt je vzácné, ačkoliv je tento přístup základem plánovací činnosti, která v současné společnosti dostává stále více prostoru (komunitní a strategické plánování). Častým defektem rozhodnutí směřovaných k venkovským oblastem je to, že jsou realizována centrálně a bez zainteresování místní

---

²³ Šetření bylo mimo obec Křižánky dále aplikováno na obcích Sněžné (včetně místních částí), Kadov a Fryšava pod Žákovou horou.

komunity. Výsledky této práce jsou ukázkou možného přístupu k zapojení veřejnosti. Na tento přístup je však nutné nahlížet jako na vstupní, který jen ověří potenciality komunity – jejich názory a potřeby a ochotu či zájem dále participovat na věcech veřejných – a na který naváže řada dalších praktik (např. kulaté stoly, dětské parlamenty atd.).

Celkové zhodnocení výsledků výzkumu je pozitivní, bylo dosaženo stanovených cílů. Slabé místo je v nedostatečném sociologickém zázemí, ovšem cílem tohoto výzkumu nebylo vyvinout sociologicky přesné interpretace a vysledovat společenské závislosti, ale spíše dokreslit obraz venkovské obce. Vznikl tak soubor vstupních informací, který byl předán zastupitelstvu obce a se kterým je možné dále pracovat. Závěrem lze říci, že myšlenka poznání „duše“ krajiny zůstává živá – o další šetření projevíli zájem i v ostatních obcích v okolí.

POUŽITÁ LITERATURA

Knihy a sborníky:

- ADAMČÍK, S. 1997. Zdroje teorie regionální politiky a regionálního rozvoje. VŠB TU. Ostrava. 131 s.
- ADAMČÍK, S. 2003. Regionální politiky a management regionů, obcí a měst. VŠB TU. Ostrava. 133 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. 2002. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace. Karolinum. Praha. 211 s.
- CULEK, M. 1996. Biogeografické členění České republiky. Enigma. Praha. 347 s.
- DISMAN, M. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum. Praha. 374 s.
- DOMANSKI, B. 2002. Studies in local and regional development. Jagiellonian University. Cracow. 216 s.
- DRAHOŠOVÁ, A., FÁBEROVÁ, I., GAZDOVÁ, L. 2003. Prechod od predvstupnej pomoci k štrukturálnym fondom. Úřad vlády SROV. Bratislava (In. RAJČÁKOVÁ, E. 2005)
- DVOŘÁČEK, P. 2001. Kulturní kvalita krajiny jako kulturní zadání. Zahrada-park-krajina, 2: 14-15 (*článek v časopise*)
- HORKÝ, J. 1984. Krajina, zeleň a voda v práci architekta. SNTL. Praha (In. SKLENIČKA, 2003)
- HRABÁNKOVÁ, M., TRNKOVÁ, V. 1996. Hodnocení území z pozice agrární regionální politiky a rozvoje venkova. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. Praha. 81 s.
- HRABÁNKOVÁ, M., 1997. Vize rozvoje venkovského prostoru na přelomu tisíciletí. (In. Český venkov na přelomu tisíciletí. ČZU Praha. 88 s.)
- HENDRYCH, P. 2000. Tvorba krajiny a zahrad III. Historické parky, zahrada a krajina, jejich proměny, kulturně historické hodnoty, význam a ochrana. ČVUT Praha. (In. SKLENIČKA, P. 2003)
- HERZMANN, J., NOVÁK, I., PECÁKOVÁ, I. 1998, Pořizování a vyhodnocování dat ve výzkumech veřejného mínění. VŠE. Praha. 145 s.
- HOLZBACHOVÁ, I. 1996. Filosofické a metodologické problémy vědy. Masarykova univerzita. Brno. 140 s.
- ILLNER, M., ANDRELE, A. 1994. The regional Aspect of Post-communist Transformation in the Czech Republic. Czech Sociological Review 2. (In: MANSFELDOVÁ, Z., TUČEK, M. 2002)

- KAŠPAROVÁ, L. 2002. Rozvoj vesnice. Ústav územního rozvoje. Brno (elektronická publikace). 88 s.
- KAŠPAROVÁ, L., ROZEHNALOVÁ, E. 2003. Nové stavby pro venkov. Ediční řada Vesnice. svazek 7. Ústav územního rozvoje. Brno (elektronická publikace). 85 s.
- KUBEŠ, J., PERLÍN, R. 1998. Územní plánování pro geografii. Karolinum. Praha. 89 s.
- LEPEŠKA, P., KAULICH, K. 1999. Koordinace postupu zpracování územně plánovací dokumentace a návrhu komplexních pozemkových úprav. UUR a VÚMOP. Brno. 36 s.
- LIPSKÝ, Z., 1998. Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů. Karolinum. Praha. 129 s.
- LÖW, J. 1995. Rukověť projektanta místního ÚSES. Doplněk. Brno. 122 s.
- MÁČEL, O. 1956. Základní problematika urbanistické struktury vesnice v Čechách a na Moravě. Vědecká práce VÚVA. Brno (In. SÝKORA, J. 1998)
- MAJEROVÁ, V. 1997. Sociologie venkova a zemědělství. ČZU. Praha. 146 s.
- MAJEROVÁ, V. 2005. Sociologie venkova a zemědělství. ČZU. Praha. 246 s.
- MANSFELDOVÁ, Z., TUČEK, M. 2002. Současná česká společnost. Sociologický ústav AV ČR. Praha. 381 s.
- MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. 1996. Velký sociologický slovník. Karolinum. Praha. 749-1627 s.
- MATEROVÁ, J. Komunitní plánování sociálních služeb – metodika. Agora Central Europe. Praha. 40 s.
- MERVART, J. 1977. Základy metodologie vědy. Praha
- PERLÍN, R. 2003. Strategický plán mikroregionu. MMR. Praha. 52 s.
- PILNÝ, J. 2001. Principy Místní Agendy 21. (In. Některé otázky strategického plánování ve městech a regionech. Univerzita Pardubice. 69 s.)
- RAJČÁKOVÁ, E. 2005. Regionalny rozvoj a regionalna politika. UK Bratislava. 119 s.
- REKTOŘÍK, J., ŠELEŠOVSKÝ, J. 1999. Strategie rozvoje měst, obcí, regionů a jejich organizací. ESF MU. Brno. 140 s.
- RUŽIČKA, M. 2000. Krajinnoeologické plánovanie – LANDEP. I. systémový prístup v krajinej ekologii. Nitra
- SÁDLO, J. A KOL. 2005. Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí. Praha
- SALAŠOVÁ, A., NEPOMUCKÝ, J. 1996. Základy krajinného plánování. PHARE Praha. 110 s.
- SKLENIČKA, P. 2003. Základy krajinného plánování. Nakl. N. Skleničková. Praha. 321 s.

- SURYNEK, A. KOMÁRKOVÁ, R. KAŠPAROVÁ, E. 2001. Základy sociologického výzkumu. Management Press. Praha. 160 s.
- SVOBODA, J. F. 1948. Vlastivěda moravská. Musejní spolek v Brně. Brno. 720 s.
- SÝKORA, J. 1998. Venkovský prostor. 1. díl. Historický vývoj vesnice a krajiny. ČVUT. Praha. 62 s.
- ŠKABRADA, J. 2003. Lidové stavby. Architektura českého venkova. Argo. Praha. 238 s.
- VASKOVÁ, V., ŽEŽULA, O. 2002. Komunitní plánování – věc veřejná. Jak zjistit co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci? MPSV. Praha. 15 s.
- VIKLICKÝ, A. 1953. Urbanistické problémy vesnice a zemědělské krajiny (vědecká práce VÚVA Brno (In. SÝKORA, J. 1998)
- VOŽENÍLEK, V. 2002. Národní parky a chráněné krajinné oblasti České republiky. UP Olomouc. 156 s.
- ŽIGRAI, F. 2004. Integračný význam využitia zeme pri výskume kultúrnej krajiny. Vybrané metavedné aspekty. In: Fyzickogeografický sborník 2. Kulturní krajina. Brno. 221 s.)

Ostatní publikace:

- [1] Naše společná budoucnost: Světová komise pro životní prostředí a rozvoj. 1991. Academia. Praha. 296 s.
- [2] Evropská charta regionálního rozvoje. Elektronický dokument
- [3] Strategie regionálního rozvoje České republiky. Elektronický dokument
- [4] Návrhy konkrétních metodik pro komunitní plánování sociálních služeb v ČR. 2005. ESF. Kolektiv autorů. Sestavila ORINIAKOVÁ, P. 128 s.
- [5] Metodika pro místní agendy 21 v České republice. Český ekologický ústav. 2003
- [6] Vystoupil, J. 2003. Prognózy a modely v regionálním rozvoji. Pracovní text. ESF MU Brno, dostupné na <http://www.regionalka.wz.cz/vystoupil>
- Obec Křižánky. 610 let založení. 39 s.

Zákony:

- Zákon 50/76 Sb., o územním plánování a stavebním řádu
- Zákon 100/01 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí
- Zákon 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Zákon 123/98 Sb., o právu na informace o životním prostředí
- Zákon 128/00 Sb., o obcích
- Zákone 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech

Zákon 248/00 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
zákona 289/95 Sb., o lesích

Internetové zdroje:

www.env.cz

www.obeckrizanky.cz

www.ma21.cz

www.mmr.cz

www.mze.cz

www.strukturalni-fondy.cz

Zdroje – Přílohy:

ŠKABRADA, J. 2003. Lidové stavby. Architektura českého venkova. Argo. Praha. 238 s.

(I) Přehled programů rozvoje v působnosti Ministerstva pro místní rozvoj. 2004

(II) Státní podpora cestovního ruchu

Regionální charta rozvoje venkova

Kronika Křižánek

www.agroenvi.cz

www.mmr.cz

oldmaps.geolab.cz

www.strukturalni-fondy.cz